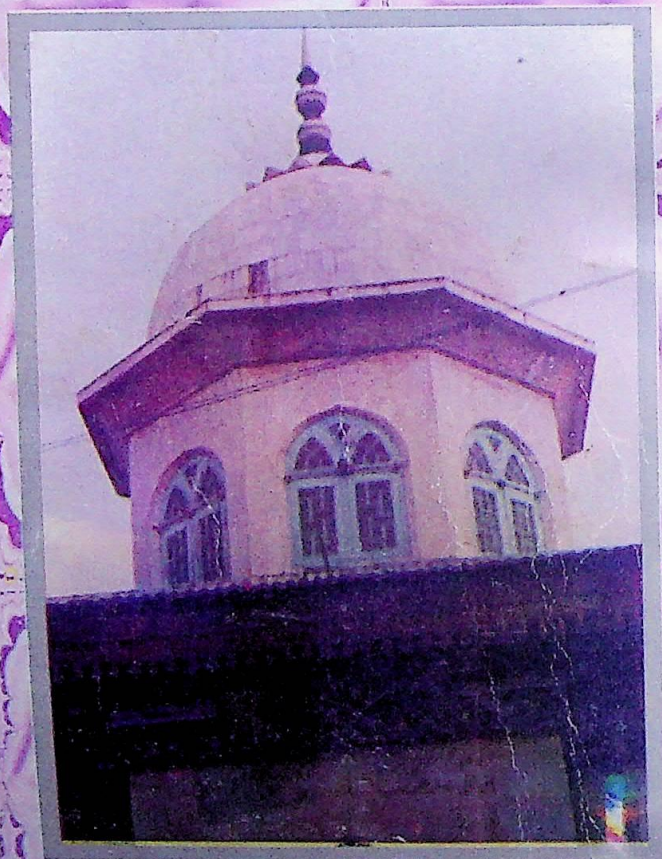

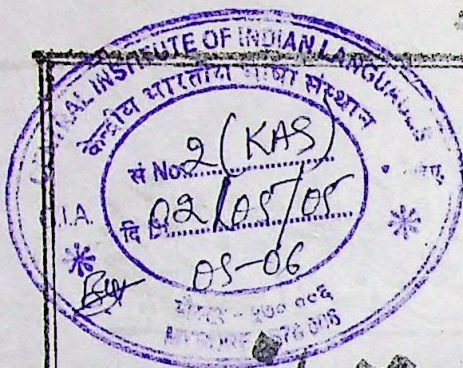
"KONG POSH TE - PAMPUR"

A research study

By Dr. Sanaullah Ahangar

آستانہ متبرکہ خواجہ مسعود پانیپوریؒ

کونکے پویشا ہوتا ہے

آلہ

تحقیقی مرطالعہ

تحقیق کار

طائرنا اللہ آہستہ

پروفیسر شعبہ عربی

۲۰۰۴ عیسوی

.....

ب
 ۱۲۷۱
 یہ کتاب ہندی حجاب کرکری ساری حق چھ
 تحقیق کر کے دلا سند ہی محقق منتر محفوظ

کتاب ہند ناو ————— کو نگہ پوشی تہ پانچراک تحقیقی مطالعہ
 تحقیق کار ————— ڈاکٹر شام رائے سنگھ
 چاپ خانہ ————— خیر مر کٹائی تھو پریس ٹی مارک حیدر
 تیار ————— (دہلی پانچراک تھو)
 سال ————— ۲۰۰۴ عیسوی
 مولا ————— (۲۰۰۰) تھو تہ پانچراک روپیہ
 کتابت ————— خواجہ عبدالغنی بھٹو کوٹہ بانڈی پورہ ۲۵۶

کتاب میلنگ پتہ ۱۰

یونیورسٹی پرنٹنگ پریس
 نمبر ۱۱ پانچراک کشمیر

THE AUTHOR ACKNOWLEDGES
GRANT OF FINANCIAL ASSIST-
ANCE PROVIDED FOR PRINTING
OF THIS BOOK BY J & K
ACADEMY OF ART, CULTURE
& LANGUAGES

THE ACADEMY SHALL NOT BE
HELD RESPONSIBLE IN ANY WAY
FOR ANY SORT OF CONTROVERSY
OMISSION OR COMMISSION IN
THE CONTENTS OF THIS BOOK."

مصنفین متعلق

اگر تحقیق مطالعہ کو اگر پڑھیں تہہ پائیں " لیکن دول روزہ تا لم حاصل کرنے تہہ
برابر کنوہ شہید تہہ روزہ شہید (۱۹۷۲) سنہ پیدائش ۱۹۷۲ سال
حکمران پائیں اندر پائیں منصب زائیدہ دس دس دس کلام اند
و انشا واللہ، تیلہ زئی مصنفین کنوہ شہید تہہ اکہ شہید (۱۹۷۱)۔
سختی مشر ایس۔ پی کالج گریجویشن حاصل کئے تہہ ائمہ تہہ کرن
کنوہ شہید تہہ تہہ شہید (۱۹۷۳) کس آخر س پیدائش علی گڑھ
مسلم یونیورسٹی مشر دس ڈگری عربی مشر حاصل۔ ماسٹر دس
ڈگری حاصل کرنے تہہ روزہ لکھاری پائیں سکول مشر
کنوہ شہید شہید شہید تمام بحیثیت عربی لکچرار کلام کران۔ کنوہ
شہید مشر شہید کس آخر س پیدائش آفاق حاصل مقالہ نگار پائیں لکچریشن
مشر بحیثیت عربی لکچرار تعلیمات کرنے تہہ از تمام روزہ مختلف کالج مشر
پنج ذمہ داری لکچر والان، تہہ پائیں کالج مشر پائیں تہہ دو ستاد کلام
کران اس وقت سارے پائیں حوصلہ افزائی آیتین روزہ پائیں کنوہ
شہید تہہ شہید (۱۹۷۲) مشر مقالہ لکچر والایم۔ فل ڈگری
تہہ ساس عیوی (۱۹۷۰) اندر پائیں کس مشر پائیں یونیورسٹی پائیں

عربی شخص منتر ڈاکٹر محمد اسلم اصلاحی (دیر دنیسیر جواہر لعل ہنر ویوٹوریٹی)
 منتر نگرانی مشن "ڈاکٹر آف فلاسفی" ڈاکٹر ای ہنر سند۔
 یو تمام عظیمہ مقالہ لوق چھدیہ چھدیہ صرف ادبی حیثیتہ کا منتر
 طالب علمین ہندو خاظم سو دمندی کہ چھدیہ کا شریز بان ستر و البتہ متن
 سارے و چھپی تھو و البتہ ہندو خاظم سو دمندی کا منتر س ثقافت
 مذہبیں سیاستیں ہر معیشتیں ستر و دی گا و آسہ، متن میلہ اتھ
 مقالہ منتر آکھتے کثیر ہنر تاریخی زمینہ و ن تر، خاص طور
 پانچ سو تاریخی یو سہ چھدیہ کا لیر چھدیہ نگس ستر و اتام و البتہ
 روزہ

انتساب

پیش ما یس ماس مایه شیر تاپ

لوی
چ
مایه

سان

گرسبول اندر هی عز و تر

و اگر شما اندر آهنگر

مشمولات

نمبر	عنوان	صفحه
۱.	گوچه گوچه	۱
۲.	باب اول	۹
	(الف) کوچه پوش تپه امیر و پاد	۵
	(ب) کوچه اکوید نعمت	۱۶
	(ج) کوچه تپه امیر قسم	۲۳
	(د) کوچه کتبه کتی چو سونبره یوان	۳۰
	(ه) کوچه پونی کوچه جد آسان	۳۵
	(و) کوچه پوشی رنگه رنگه ناد	۴۵
	باب ۲	
	(الف) کوچه ننگ کرووت سانه کشر	۴۹
	(ب) کشر مشر کتبه کتی آو کوچه ننگ لاگنی	۵۶
	کاشی رنگه روایت به اسامیر (ج) کوچه احیک استمال	۶۳

نمبر	عنوان	صفحہ
	دی کوئنگ نور اوہ فاطمہ چا خاص جائے پائپرے کیوت ؟	۷۰
۸۱	۵. کوئنگ کتھ کتھ جابہ چھ وہ بیان ؟	
۹۱	۶. کوئنگ گیس پھیلاؤس منتر کہہ مشکل تہ مشور	
۱۰۴	۷. کوئنگ گیس پھیلاؤس منتر سرکارک اتھواس	
۱۱۳	۴ باب ۳ کوئنگ مختلف دورے منتر	
۱۱۵	الف) موغل دور	
۱۳۰۶	ب) افغان دور	
۱۴۶	ج) سکھ دور تہ دہ گرو دور	
۱۶۷	۵ باب ۴ عوامی عقیدہ تہ اساطیر	
۱۶۷	الف) سید نعمت اللہ کبریٰ	
۱۷۳	ب) خواجہ مسعود پانپوری	
۱۸۳	کیتھ کرا منتر	
۱۸۹	ج) بابا علی صاحب	
۱۹۱	د) بابا طاہر	
۱۹۲	۵. عبدالوہاب پانپوری	
۱۹۳	۶. بنگر ریشی رام	

نمبر	عنوان	صفحہ
	شیخ شریف الدین ولیؒ	۱۹۵
	نشدہ ولیؒ	۲۱۱
	عبد الغنی وینؒ سید محمودؒ تہ میر محمود پانپوریؒ	۲۱۵
۶	باب ۵ کوئٹہ مالینک تعارف تہ متعلقات (ا)	
۲۲۲	پانپرس کتبخ کنن چھ پانپرن ناد سپروست؟	
۲۲۷	للہ عارفہ	
۲۲۷	للہ دید کیاز ترهن دنیایہ تراؤ تھ؟	
	(ب)	
۲۵۷	تاریخی تہ ادبی اہمیت	
۲۶۰	بالہ ہوم	
۲۶۱	وین	
۲۶۲	لدو، کھریو بشار	
۲۶۴	وہاب کھار	
۲۶۱	ترنہ ہور تہ حبہ خوتون	
۲۸۰	حبہ خوتونہ دقتہ کاشیر باؤ ہوتند اہار	
۲۸۱	حبہ خوتون تہ شاعری	
	(ج)	
۲۸۷	پانپرس تہ پانپر کر بل	

رقم	موضوع	صفحه
۵۴۱	الکاء ویتما اسفالت فی	۵۴۱
۵۴۲	الکاء ویتما	۵۴۲
۵۴۳	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۴۳
۵۴۴	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۴۴
۵۴۵	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۴۵
۵۴۶	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۴۶
۵۴۷	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۴۷
۵۴۸	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۴۸
۵۴۹	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۴۹
۵۵۰	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۵۰
۵۵۱	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۵۱
۵۵۲	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۵۲
۵۵۳	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۵۳
۵۵۴	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۵۴
۵۵۵	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۵۵
۵۵۶	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۵۶
۵۵۷	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۵۷
۵۵۸	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۵۸
۵۵۹	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۵۹
۵۶۰	الکاء ویتما ویتما ویتما ویتما	۵۶۰

گود گود

یہ چھپہ اکھ فطری حقیقت زہرِ مملکت ترقی تہ پاپر جانی
خاطر چھپہ مملکت اندر خداوند کریم رنگہ رنگہ وسیلہ یاد کوری
موتی مین و سپین مملکت آبیاری کرنش منتر گود ڈالواری چھپہ
بیتھ مملکت قدرتی وسیلہ زیادہ وافر آسن سے ملک چھپہ
ترقی تہ پاپر جانی پراوان۔ مین و سپین اندر چھپہ اکھ بود وسیلہ
زراعت تہیتھ پیٹھ بر صغیر کین لوکن ہنر زندگی ہنر بنی یاد چھپہ۔

پوڑ چھپہ یہ زمین وستان چھپہ رو بہ پسند لو وسیلہ
رکزی مالا مال میو وسیلہ منتر اکھ بود وسیلہ زراعت تہ چھپہ پانتر ستھ
فی صد آبادی چھپہ زراعت وہ پداوان تہ گامن منتر روزان تیکہ
زن پنی شہ فیصد آبادی شہرن تہ قصبین اندر رنگہ رنگہ پیشہ اختیا
کر تھ گذر بسر کران چھپہ۔ یہ کتھ چھپہ نئی تہ ٹاکارہ زراعت چھپہ
سہ اکھ اگر تھ پیٹھ پاپر جانی تہ خوشحالی در تھ چھپہ تہ ہم
کارخانہ مملکت یار یا ستش اندر کام کران چھپہ متن کارخانہ ہنر

پکینه خاطر چھ ملکس یار یاستس اندر خام مال آسن ضروری ،
 یس خام مال زراعتہ رنگی حاصل سپدان چھ۔ اہذا چھینہ زراعتس
 پکینہ تہ ریاستہ ترقی تہ پاپر جانی آسٹیکس سوارش منتر گوڈ
 انواری حاصل۔

یہ چھ اکھ پر زرتیہ ملکس منتر کارخانہ بوت
 آسن تہ زراعت آسہ تہ تہ ملکس چھینہ نہ تہتر خوشحالی تہ
 پاپر جانی آسان یکبارہ خوشحالی تہ پاپر جانی چھینہ نیلی ممکن
 پیلہ ریاستس خام مال زیادہ کھوتہ زیادہ آپہ تن آسہ یس زن زراعتہ
 رنگی حاصل سپدان چھ، حالانکہ ارجینٹینا (ARGENTINA)

تہ یوگوسلاویہ (YUGOSLAVIA) چھ تھیں ملکس منتر کارخانہ
 زیادہ کھوتہ زیادہ چھ۔ اما پوزین ملکس اندر چھ خام مال نایاب
 تہ نہ آسٹیکس برابر نیکی گنی من کارخانہ کائنہ تہ قدر چھینہ نہ۔
 مومہ خصریہ زرتیہ وستان یس اکھ لوڈ ملک چھ،
 یہ چھ موجودہ شوی نمٹرو ستری مالامال۔ یوہے چھ وجہ زرتیہ وستان

چھ موجودہ ٹیکنالوجی (MODERN TECHNOLOGY —)

منتر یمن دون ترین ملکس ستری مان ہموان کرن۔ یوہام سانہ

ماچہ کشیر مند تعلق چھہ ہر گاہ آتہ کارخانہ زیادہ چھہ اما پوزر آتہ
 رنگی چھیں نہ کاٹہ تہ کمی لینہ یوان۔ نیمبر پتر پتر کشیر
 پندوستا پچہن ریاستن منتر واریاہ بروہنہ پچہن پیم تہ
 فصل کشیر اندر وہ پداونہ یوان چھہ من فصلن منتر چھہ کوٹکہ
 فصلن گوڈ الواری، تکیا ز آتہ فصلن چھہ بیو فصلو کھتہ
 پانسہ لوٹک زیادہ یوان تہ بہ چھہ فصل یس پتہ کالہ پیچہ
 پانیر تحصیل اندر وہ پداونہ یوان روڈ۔

”کونگہ پوش تہ پانپر“
 اگہ تحقیقی مطالعہ
 پرک والین ہندس خدش منتر ادبہ تہ احترام سان
 پیش کران پتہ اندر تہ کتہ حدس نام نیمبر کتہ ہنر و پتر
 کریم کو شش کریم ز یہ کونگہ کتہ کتہ چھہ وہ پداونہ یوان
 دویم یہ ز کونگہ پوش کتہ چھہ آسان؟ ترمیم یہ ز
 کونگہ کتہ کتہ چھہ وہ پداونہ یوان پیتہ پوتہ
 بل کہ یہ کونگہ کر دوت سانہ کشیر ہو کہ ہم موضوعات
 تہ چھہ پتہ مقاس اندر و پتر ہناونہ آتہ منہ بیونا چیز

کتاب ہیکہ قہ در کس حُسن تار پُر کز تہ شیک کہ نگہ پوش
بذات خود اکہ لَوْن تہ نیمہ نہ کَوْن منظر حید تہ سستی سستی چہ پانہر کہ
روزن واکر آتھ کہ نگہ پوشش نالہ شتی کمال تہ چہ چہ چہ
مؤد ر پو خیال سستی مہ نہ تہ مہٹی کران۔ پانہر کہ روزن واکر
اوت نہ بلی کہ کثیر ہندی تھد پانیک شاعر تہ ادیب تہ چہ پنی
مہ ل تہ مؤد خیال آیت تہ تھاوان ر و دہتی بیتہ نہ کاتھ مثالی
حیثیہ بین شاعرین مثالی دید شیخ العالم، حبیبہ خوتون،
ولباب کھار تہ احمد بٹواری کا شرس ادیس اکہ نووا انہار تہ
لے بخشان رودی۔ یوساؤے چہ کہ تگ تشبہات تہ استعارات
رنگی پنیں کلامس منتر استعمال کوڑ مت۔

پوز چہ یہ زللی دید، حبیبہ خوتون تہ ولباب کھار
یم تر شوعے شاعر چہ اقد کہ نگہ و پُر اندی شکی تھتہ پیٹمتی۔
حالانکہ ملک شاعر تام چہ پنیں کلامس منتر کہ ملک و پڑھنے
کران نیمہ سستی یہ کتھ نئی چہ سپدالک زامہ کہ ملک اہمیت تہ
ضور روت حیثیہ خبر صغیر سنی یوت۔ پانس کن آوراوان
بلکہ کہ دنی یکہن کون کون منتر روزن والہن پانس کن

آؤ او تھی قدر کس حسن نالہ متہ رتنس پیچہ مجبور کران نیمہ
کتھ مہر باؤتھ کرن مئے یتھ مقالس منتر ضروری زانی سوہ
چھیمہ یہ زکوہ نگ کتھ کرن تہ کر آو سانہ کشر اندر لاگنہ ؟
دویم یہ زکیاہ یہ کوہ نگ ہکیاہ پانپر ہے اوت منتر وہ پد تھی
کہنہ سائے کشر اندر ہیکہ وہ پد تھی ؟

امیہ غلاو چھنئے مئے یتھ مقالس منتر نیمہ کتھ مہر
باؤتھ کرن کوشش کر مہر ز پانپر سکیاہ چھہ اصل ناو
اومت، تہ امیہ تحصیل کیاہ چھہ کتھ کالہ پیچہ کوہ نگ سستی
ستی تو آر کئی اہمیت رور مہر ؟

یہذا تھو مئے اوے نیمہ مقالک ناو کوہ نگ پوش
تہ پانپر تاکہ یہ مقالہ پڑھ کرن کشر مہر روزن والی زیاد
کھوتہ زیاد کوہ نگ وہ پداوچ کوشش یتھ زن اٹھیکہ
پاداوار سستی سائس روزگار س بڑر گر تھ۔

یہ چھہ اکھ بڑر سائی کشر چھیمہ جنت بے نظیر طاہری
صورتس منتر تہ تہ باطنی صورتس منتر تہ۔ اکہ طرفہ چھیمہ
آسانس سستی کتھ کر دنو بالہ تھنگو تہ مہر سبزیار یوستی

ہند اکھ تحقیقی مطالعہ

مهر نه پندی پا لھی زن ته شتر نه ته پار نه ته بییه طرفه
گریز و نهو کولو، نالو، آبشار و ته ناله رادوستی شوله ماران
ته سستی چینه لاله زارن نه شتر مشکه سستی صا رپه عالمس
مشکاوان، خاص کر که نگه پوش که مشکه سستی یسین لاله زارن
مونه دژد بکه بکه برونه کاله بچه مانته ته زاننه اوشت بچه یسین
حسن ته خوب صورتی میقنا طیس کشش چینه -

شخصیه شتر گستر نه سستی سستی چینه شتر اندر بچه بچه روحانی
شخصیه شتر گستر نه سستی سستی حسن و زوز ناله مته رسته
لله کھول کران روز شتر - یوبه بچه وجهه ز گستر چتر شتر
وار ناو پویت - پر بچه به زیم دونه عنصر رودی مته
ناچیز و تش دوان نیمه کنی میون پار دی من تام که نگه
پوشش بچه تحقیق کر نه خاطر آماد گوونه اتنه سستی سستی رود
سلسله مهر و دیس سستی وابسته تهر یا یح شخصیت خواجه مسعود
پانپوری امین سستی پندی کیمه خاص خلیفه ته وابسته بچه
پهندن خاص کار نامن شتر دین میون مقصد ته مدعا
اما پوز مواد نایاب اسنه کس صورتش منزه میوکس نه به

بہشتیہ پیغمبرانہ طریقہ تھی کئی دیر نہاؤ تھو تھو کئی دیر نہاؤ کئی حق
میں کہنے حدس تمام نکلو دیکھو ہے۔ یہو طر القیوہتی یو صا حبو
بے شمار لوگن بہتر زندگی بدلاؤ تھو "خلوت در انجمن"
کیں ساچس منتر اپنے پنج گوشہ لپار لپار کر مشرق چھائیے
زندہ روز کی سامانہ بناؤس سستی سستی چھپکھو خود دار مہاند پنج
تہ خود دایہ ستر یاد کر پنج تا لیم تہ تربیت تہ دیر مشر لپیہن ایم دیہ نو
عنقر یانے صورتی تہ معنوی مد نظر تھاؤ تھو کر مئے یہ تحقیقی تخلیق
پوز کٹوہ شیڈ تہ شمس (۱۹۹۶) منتر مکمل تہ مکمل کر تھو کورم
کلچرل ایکڈمی کن رجوع تھو اندر سببڈی ہندس صورتس منتر
امیہ اکیڈمی میانس حقس منتر اکھ حقیر چہ پیٹھی ملون رقم
منظور کور۔ پتر چھو یہ نہ مواد دیشم کا تبس کتابت کرنہ
خاطر، میسند بیت ولسل کرنہ سستی بہ بد دل
گوس، تہ یہ کتاب آیہ نہ ونیک تام چھاپ کر نہ۔
یئمہ کنی یہ عام لوگن بہتر نظر منتر ایچ نہ تھو۔ پتے
یوت نہ ٹل کہ رو دس بہ امیہ پتہ بین کامین منتر
آور میں منتر اکھ اہم کام ڈاکٹر آفس سلا سفی

دگر نیکمپس و اتنا دوز روز. رو به سید چپ چپ بود شکر تر
 سینه ز ساس (۲۰۰۰) مثنو اتنا و خمه دایه سید فضل
 ستر مئے یہ کام اند تہ امہ پتہ رؤس یہ یہ سوچان
 ز کینہ تہ صورتس مثنو کر یہ پینہ یہ تحقیقی کام کاشترین بر و ہنہ
 کند پیش، یتھ صورتس مثنو پروردگار عالمہ سید فضل تہ کرم
 شامل حال روز تھ یہ کام چھیکر س اند و آثر۔

و ما توفیق الا باللہ
 و اکثر شانا للہ آہنگر

کونگه پوش

باب اکھ حصہ الف

کونگه پوش تہ امیک و پداؤ

یتھ
سانہ

کثیر مشنر چھ اکھ بوڈیا پہل پیتہ زن اکہ طرفہ ل دہ
ہند صوفیانہ رنگ و نہ تہ لینہ یوان چھ تہ بیہ طرفہ
حبہ تو توانہ ہندرو مالش امیکس اندی یکس مشنر نظرہ
گھرہ ان چھ موخصر بہ ز پانیر تحصیل مشنر حبہ ز
تہمہ اہم شخص مشنر حقہ پیمتر میوزن کا مشنر شاعری گہ ڈ
بور مت چھ تہ یقہ کو چھ کہ پینہ پیتہ تہ مو در
کلامہ مدی کا مشنر زبانی ہند دامن مالا مال کور مت

بمونا مور شخصیت و مشر حقیقہ اکھالی و ہدیہ بیا کہ حیرت خوان
 یمہ زن پانہر تحصیل مشر نقبہ پانہر حقیقہ
 پانہر تحصیل چھو پچائی زیا کی مشر پانہر
 ونان یس کو نگہ کر کے سہ سارے برصغیر سے کیا ہائی کہ
 وئی یہیں کوئی کوئی مشر نامور چھو سہ نگہ پانہر
 چھو آتھ تحصیل نام و آہ میل پرائی تہ از کی قریب
 ترواہ کلومیٹر۔ انگین روزن والین ہند رو تہ رو تہ چھ
 کو نگہ پانہر۔

شو ڈنیک سوال چھو زبہ کہ نگ چھو پانہر
 بیا لہن ہندی پانہر پرتھ وریہ رو تہ یوان اکبہ
 واریا ہن وریہ پانہر اکی وریہ رو تہ یوان ؟
 پوز چھو زبہ کہ نگ موڈ چھو پرتھ وریہ
 رو تہ یوان بلی کہ چھو وری وادن پانہر اکی وریہ رو تہ
 یوان گو ڈگو ڈ چھو یہ کہ نگ موڈ اکی وریہ رو تہ
 فصل کم دیوان، اما پوز تر نیمہ تہ وریہ پانہر
 یہ کہ نگ موڈ فصل زیاد دیوان تہ ہیا دیوان بمونا مور

دُورِ یه پنه دُورِ یه چھ یه کوه که فصل پو چهر لیان ته زیاده نهران نیمه
 وزیر با که بول، گو که بول ته نیمه اے قسکی بیای ز میس منتر
 تراونه یوان چھ ته ز میس اندریم بیای تراونه برونه چھ
 نیمه کته هند خاص خیال یوان تحاونه ز آیازم منس چھا
 سر نیم کته نه، بنیه چھ اته سستی سستی کوکوی کوکوی کوکوی
 دُورِ یوان بناونه هرگاه ز میس اندریم بول تراونه وزیر
 سر نیمه آیه نه تیله چھ بین دُورین اندر بول تراونه برونه
 سگ یوان تراونه برابر چھ تمه وزیر تھے تھی کوکوی کوکوی
 دُورِ یا چمنه ز رشنه یوان من زین پانیر تحسلیکوزن اُل
 « واره » ونان چھ ییله زن پکوامر منکس اندر
 یکس منتر وزن واکو « پنجه » ونان چھ نیمه وزیر
 یه بول ز میس منتر تراونه یوان چھ پنر چھ یه ز امکس
 ووه بداس ته بین فصلن هندس ووه بداس منتر چھیه
 پتراه فرق یه شاه هندس ته فوه دایس منتر لبند یوان چھیه
 یا کجا آسمان ته کجا زین هسه کوه ویه زیمه کوه نگه واره
 چیمه زانه ته سگناونه یوان، تکیا زیمه واره یا چمنه

چهره نه بییمه غرضه نه ژسته یوان زمین گوژده آب اتن بلی که
 نیس شین یار و دونه کالس بهوان چهره نیس سستی چهره
 بیول پو چهره لیان، بچه کشی کران ته فصلی زیاده و روان -
 میتی اوت نه بلی که میوه داره پاجینه چهره بییمه غرضه فاطمه نه ژسته
 یوان زانده بیاس گوژده نه رود و موسی اندر رود
 دونی جمع سپدن بییمه کنی به بیول خراب گزدها چهره ته
 سوه مران چهره -

غرض میوه کونگه داره چهره آب سستی سگنا و نه
 یوان تکی زمین کونگه داره چهره آب سستی سستی زیاده
 و اتان میتی رود فاطمه نیس کبر نه چهره ته دنیا چهره پرتی سستی
 و اتان چهره بییمه با و نه حضرت شیخ العالم پچینه نیس
 کلاس اندر سستی کنی کران چهره نه -

لویس ته موسی مدرهین کارس
 سنگم دارس و بیم نه پونی
 دیارها سوزیم سوفا کارس
 چهره نیس بازارس کباب بهیمه دونی له

بزر چھ یہ زیمہ کو نگہ دار چھنہ یا پچھہ چھنہ وری یہ پتہ وری
 یہ تھرا ورتہ یوان تاکہ تھنہ کو نگہ یاس لیس یین چنن وارن
 با پچھن اندر آسان چھ کو تھ نہ آہ ستنی کھنہ قسمکی زکھ
 تہ زری وائن۔

یو نام کو نگہ پشکہ سزائک تونق چھ ہر و وائتھ
 چھنہ اٹھک گاسہ سو کھنہ گزھان تہ نہ چھ سوہ ہران بلی کہ چھ
 ہر و پچھ سو تھ تام کو نگہ گاسہ و پچھن یارن ہندی یا طہ
 سز روزان۔

ہار کس رتھس یانے اکو ہمیں جونس تام چھ اٹکی
 روزن وائی یین وارن گڈا کی کران تہ گوہ ڈبران یانے
 تھ تھ کو ستنی کھان تہ اندی اندی واپاری مہرہن
 بران۔ ادی سیلہ اسوچ وانان چھ تہ اتے چھ بیہ اکر
 پھرہ یین وارن گوڈائی کرہ یوان۔ یتے اوت نہ بلی کہ چھنہ
 یہ کتھ رتھس تھا وئی لایق زاسوچ وائتھ چھ اٹکی روزن
 وائی یو کو نگہ وار لو اندر بول نہر کڈان یین کو نگہ وارن یہ
 بول گنیامت تہ ہر یامت آسہ تہ اد چھ یہ ہر یانہ بول

تتقد ز مینه اندر ترا و نه یوان پس زمین اُلس دوان و درین
بیوٹ آسره تیر و اینه آسره آسره -

پوز چھ یہ ز اُمیہ کھنہ سستی تیر اندر اندر زو واپاری
میشتر بر نہ سستی چھینہ میہ کو نگہ وارہ اندان - اما پوز وارین
ہندس آفد تھز رگڑ حصّ تیر چھینہ بیا کہ اکھ خاصیت
سو گئیہ یہ ز یوتاہ مین وارین تھز رگڑ تھان چھ تیر یوتاہ چھ
کوہ نگہ پوش تیر ز یوٹ آسان -

یو تام کوہ نگہ چھلیہ ہند تولق چھ یہ چھ کار نگہ کس
گوہ و نکس ہفتس منز نو ن گڑ تھان یلیہ زن اُمیک بول
یانے کوہ نگہ موہند آسوج کس رتھس مشتر ز مینہ اندر ترا و نہ
یوان چھینہ - گوہ و گوہ و یلیہ یہ پوش کتیر تیر جابہ چھینہ
لگان چھ تیر نو ن گڑ تھان چھ آتے چھ اُتکی روزن و اُلو
یہ و چھینہ گڑ تھان تیر جھو کو جھو کو آفد کوہ نگہ پوش کس کس رنگہ
ژندہ کی پاٹھی مدائی گند ان تیر واپس گرہ تیر شا دیا نہ
مناوان تیر یہ کوہ نگہ پوش پنہ نین یان، بھین، دوستن
تیر رفیقن نمونہ ظاہر اُنان. یہ پوش و چھ تیر چھینہ دل

و پھر لگان تہ خوش گزہاں تہ بے ساختہ چہ بہن زبون
پہلے یہ کہ با حق پوان سے

پانچ چہ یہ کہ وارے لاری ویشی توڑ گزہو
زار چہ پینہ نہ سیم وارے لاری ویشی توڑ گزہو
پوز چہ یہ ز اچہ زمانہ تہ کو رہیہ اللہ لکہ باتس
نتیجہ کنی دکنہ کران ز چتچین حورن تہ ماسہ بوز ندر شک
گزہاں مہ خضر یہ ز تیز کیفیت تہ حالت چہ پاؤ گزہاں
نہ اتر کین روزن والہن ہند حال چہ مستی گزہاں تہ رو بہ
سہنن نہنن شکرا نہ کران یمنیچ تر جاننی مقابہ سکھن ول
پینہ پینہ زبا علی سہی کران چہ ز ۔ ۔
حمد بے حد ذاتہ پاکس کس بکس

شوہر و نئی تہ لوبہ و نئی کس اکس

نہا یہ نعمت بے مثال و لامثال
پانچ سو آئے حقیقہ یہ حاصل کس اکس

کوئنگ اکھ پد نعت

باب اکھ — حصہ پ

پنر یا پھی کوئنگ چھپے رو بہ پنر و نعت و منتر اکھ نعت
 یو سہ پھتہ نو در چھپے پھتہ نہ دھیس منتر بیسہ کہتہ نعت بدل
 چھپے۔ دنی بیکس پھتہ شو بہ پوشن تہ لو بہ ویش بائس منتر
 چہ رنگہ رنگہ پوشن ڈم پھی گڑھان۔ اما پوزمین سارے پوشن
 ہند ڈیکہ ڈیکہ چہ کوئنگ پوشن تکیا زیہ کوئنگ پوشن چھپے محسکے
 اوت منظر ہر بل کہ اکھ کوئنگ پوشن منتر چھپے سو قوت تہ طاقت
 "ENERGY" یو سہ نہ بیسہ کہتہ تہ پوشن منتر بیسہ آہتر
 چھپے۔

یو تمام کوئنگ پوشن کہ محسکے تو لوق چھپے یہ چھپے پھتہ
 اکس پائس کن اور او پھتہ مستی نہ ہند س عالمس منتر و نعت
 تہ سار کہ ناولن بیسہ و چھن و الیس ہن اوند پوک اوان چھپے

اوس چه تھد پايک صوفی بزرگ شاعر تہ اديب کو ننگہ پوش
موند تہ پٹھي کران رو دھتی۔ حضرت شيخ العالم پښه پنه نس
مؤد رس تہ پٹھي کلاس منن فریادان زه

ه لويس تہ مؤهس مدهن کارس
کسنگم دارس ویم نه پانی
دیارها سوریم سوداگارس

چھونی بازارس کیا ه بهیه وانی
یتھ کنی چه حضرت شيخ العالم پښه کلامه ستر سوه اکھ
حقیقت تہ پڑ لوکن برو نه کنه تهاوان تہ بارسس انان یتھ
زن وکنک اکھ خبر به کار تہ ماہر ساینس ان تحقیق کر تھر
تصدیق کران چھ ز اٹھ کو نه نگه وډ رحینه باقی فصلن مهند
پاٹھي آب دنگ ضرور تهاسان بلی که چه کو نه نگه فصلس
زیاد رو د نه آب د داری نه لغه قصان واتناوان۔

ه کلام شيخ العالم (مترجم ابوالاشرف قاری سیف الدین ص ۱۰۱)
ترجمه: یانے یتھ کنی که نگه وډ را به ستر سگنا وونی نادانی چهیه تنه
کنی چهیه دنیا پرستی، لالچ، طمع روحانیتهس و به داس کران؛

پوز چھ یہ زمر کی شاعری چھ یہ نہیں سمجھتے
 مودرس کلامس منتر کوہ گنج و نرہنے کران نیمہ ستر یہ ہے
 چھ لگان ز کوہ گنج اہمیت نہ ضرور ڈرتے چھینے بر صغیر ہے
 اوت پائش کن لمہ لمہ کران بلی کہ چھ یہ کوہ نگ دہی بیکوہ
 کوئن کوئن منتر روزن والین پائش گنج آہ راوان عمروین
 کلثوم تغلیٰ یس زن اصحاب معلقان اُندر نامور چھینے
 صورتس منتر زبیلہ نہ "عکافا" مالہ ملک کس بازرس منتر
 لگان اوس، اُمی مند اکھ قصیدہ اوس کعبہ کین یوان
 پیچھا آویرا نہ تراو نہ یوان نیمہ قصیدہ کی اکھ شار چھ پیرا۔

منقشة کات الحفص فیہا
 اذا ما الماء خالطها سحبا

لہ التوضیحات مترجم مختار علی بن محمد علی صلا
 ترجمہ: یا نے سہ شراب چاویس گرم آہیں سہی کوہنگ لاؤ قہ
 آہیں کیاز تہ شراب چھ چھ اُس تہ شریحات کران تہ اُتہ
 وہ قہ تراوان زہر چھ اکھاہ چھ یہ و چھتہ مار تس پیوان

یافته منوی عجب ملاقاته بد شوم زن واریس قفس کثیر
اندروزی عجب منوی اندر میان کران تیر لکها ن زده

چشم ما جلوه دریا ببرد
بیایه که شاعر لفظان احسن تر یچ پند شتوی آرد
سبکهای تیره

منتهی دشتی از خاشاک و خس دور
بجای سوسن گل شعله طور
بهار در خستگان گردیده پیدا
چو در پسری جوان گشته زین سال

۱۰ رسالہ تشریفات خانہ و باغیا و منازل کثیر (ملا شاہ بدشی) نویسنده الف
ترتیبہ۔ بابے پہلے تیرہ کنہ و دہارس خمر و امان او سس میانہ اچھو آمہ
و تھو و تھو توکان باحان او سس میانہ اچھو سمندر کے دیار کران۔
۱۱ ستواریات تشریفات خانہ و باغیا و منازل کثیر (ملا شاہ بدشی) نویسنده الف

ترجمہ بیانیہ کہ گو نگہ دار چھ سو تر تہ ہموار، لٹھ تہ تر صوطہ
نیشہ دور۔ گل سوسن تہ گل گلابی بدلیہ چھ اندر خودایہ
سندسہ جلوہ تابان تہ نایان یس زن حضرت موسیٰ علیہ السلام
کوہ طورس پیچہ نیو نیو کراش رُود۔
مہ زن تہ چھ خزانس اندر پارامت تنو کنن سیکھن زلیخا بجرس لاندہ
جوان سبز۔

موجوده یہ نہ اکتھ کو لکس مشر چھ سہ اکھ اثر ز رچائی
 رچائی تہ کھو آن کھو آن چھ کھنہ و آس تہ وچن و آس
 سو اکھ مستی پاد گز حان یو سہ زن شرابکس اثر س تہ
 مشران چھہ، بلکہ چھہ یہ پوش گل سو سش تہ گل گلابس تہ
 مشراوان۔

مالاکہ شرابک، چرمک تہ بنگہ ہندا اثر چھہ انسانہ
 سندس صحتس دہہ ڈاس کران، ییلہ زن کو تلک اثر چھہ
 مشتی پاد گز حان انسانہ سندس صحتس قوت تہ طاقت بخشان
 سہ بھہ کنی کو نگ اکھ بد نعمت اسنہ کاتھہ شک چھہ۔

پوز چھہ یہ ز پروردگار چھہ پنہن بدن رنگہ
 رنگہ نعمت عطا کر شرین نعمت تہ شمار چھہ۔ ہر گاہی نوا
 انسان پنہن پاشن ہمہر بونہ لکتر تراو تہ فکر کر پندری پاشن
 کرہ تمس رفہ بہ سند دپداریمی بہ کائنات بنو مت چھہ
 یا بذات خود بہ انسان یس نہرہ، رنگہ، اچھہ، کن تہ شکل و
 صورت عطا کر مشر چھہ تھہ مشن نہ کاتھہ تہ نعمت دنی
 بہن مشر چھہ اد ییلہ پاشن اندی لکی رفہ بہنزن نعمت

ہند شاہد کرتے، صورت ترس فکر زیمہ، سالت نعمت چھپے رو بہ
سند نوک پر تویتھ آدمہ سند پھانام شو دایہ بند
ہفتی ٹاٹھی بند نالہ محنتی کران رو دی تہ روزن۔

بروردگار چہ پایہ قرآن کریم سنز فرمان ز۔

“فایمانا لہا فشم وجہ اللہ“ ۱

اکھ عربی شاعر چہ لیکھاں ز۔

دنی کل شی لہ آیتہ تدل علی ائہ واحد“ ۲

اس پر یہ بات تھ چہ شیخ سعدی شیرازی قدس سرہ“ یتھ
کئی کران ز۔ ۳

برگ رفتان سبز در نظر ہوشیار

ہر وقتے و قریب معرفت کردگار ۴

۱۔ سورہ البقرہ آیت ۱۱۵: ترجمہ: “یانیہ پیاروتہ توہ نظر تراوہ

تیار و چھوٹ خدای خود“ ۲۔ معرفت الہیہ اول دوم از مولانا شاہ

عبد النبی صاحب پور ۱۱۲: ترجمہ: ہر تھ کئے چیزیں سنز چہ پرب آیت

نشانی موجودیہ خود ایہ سند گن آیتھ لاکار دلیل تہ تو بوت چھپے۔“

۳۔ لکیت شیخ سعدی حصہ قصائد ص ۱۱۲: ترجمہ: “یانیہ تھ چیزیں تھ نظر

تراوہ سہ چیز تھ پرب پاٹھی پاکر کران و اسندہ فایتھ پور پور عکاسی کران“

بیاکھ اکھ فارسی شاعر چھوٹا تھی بزرگ سپنن لفظن منتریتہ کثر
ترجما فی کران ۱

ہر گیا ہے کہ از زمین روید
وحد لا شریک لہ گوید
یتھے کثر چھوٹا کہ انگریزین لفظن منتریتہ کثر
ترجما فی کران ۱

"THERE IS A TONGUE IN EVERY LEAF, A
VOICE IN EVERY RILL, A VOICE THAT SPEAKETH
EVERY WHERE, IN FLOOD AND FAIR, THROUGH
EARTH AND AIR, A VOICE THAT IS NEVER
STILL." ۲

۱ "THE SPIRIT OF ISLAM." (SYED AMEER ALI)
P.No. 33

ترجمہ ۱: "یہ ہے کہ ہر پتہ کا ہر برگ میں زمینہ منتریتہ کثر لفظن
گڑھان چھوٹا کہ انگریزین لفظن منتریتہ کثر
ترجما فی کران ۱"

۲ "THE SPIRIT OF ISLAM" (SYED AMEER ALI) P.No:33

حصہ "ج"

کوہنگ آسمانی قسم

پوز چھیر ز کوہنگی چھہ ہینہ کوہنگس منور ز ترس شتر
 تھوڑ قسم آسان۔ ا لچھہ ا موگرہ سیٹا یہ کوہنگس
 ا لچھہ۔ نیلہ پو شو منزہ میں کوہنگ یا نے لوٹا ہوتا
 تریہ تہہ چھیر ز ناوتھہ تہہ نہیر کڈتھہ ہر دے
 سوہنر آونہ یوان چھہ و شتر چھہ اھلی لچھہ و نان۔ یہ قسم لچھہ
 چھہ و رنگی آسان۔ یانے وہ رل تہہ سفیدیکہ و چھہ اھتھہ۔
 قسمیں چھہ موہنگر کھوتھہ مول کے آسان۔ اھتھہ چھہ چھہ تہہ بناوان
 بیمہ زن شوہر و نہ تہہ لوہر و نہ آسان چھہ۔ پانیر کی بسکین
 کوہنگ وہ پراون و اکی چھہ از کوہنگس چھہ بناوان۔

بلکہ چھ لکھ تہ زیادہ موہنگرے بناوان تکیا ز اٹھ تہ سس
 "موہنگرے" چھ تہ ہر ہن ملکن ہن شہز بگری زیادہ آسان تہ
 پوسہ لوٹک زیادہ یوان چھ۔

پز ر چھ سہ ز سید کالہ اسی پانہر س منتر کوٹکس زیادہ
 گچھ بناوان۔ تیج چنے پور پور زان چھ۔ پوتام کشتوارک
 ترق چھ اتر چھ از تر کوٹکس گچھ بناوان یہ زن سے پنہوا چھو
 تور و اٹھ و چھ۔ سیلہ زن بہ بدر واہ کالجس اندر بحثیت
 عربی استاد کام کران اوس۔ منے و چھ پتر ز کشتوارس اندر
 چھ صرف ز قسم بناوان یوسہ زن کہ گچھ فطری تہ اصلی صورت
 چھ پانے کوٹک تہ ٹپ۔ اما پوز پانہر سہ روزن والہ کوٹک
 امیک تر تیم قسم تر نوں سہ کوہ و موگرو تہ ہر ہن ملکن
 منتر و ملکنس زیادہ منگ چھ تہ مول تہ چھ۔

یہ پوز تہ تر ہو تو ہی زیادہ کاران ز پانہر کوہ
 روزن والہ بناوان اٹھ کوٹکس تجارتی اعتبار بیہ تہ واریاہ
 قسم میں چور کھلہ زھٹ، پشالی زھٹ، دن، ریشمی
 بہتر ناو چھ تھا و ہن آہن۔

[illegible]

ز موندگرس پش دیاوان ته برابر اېچ شکل ته سوت
 تر نه بنا و ناوان ز پشه موندگرس چو شیرین و پندری موند
 - - خچکر او نه یوان ته پشه کئی چو اُمیک اکو اکو دانه
 و چینه یوان ته پرکها و نه یوان پشه اندر نه پشه تر تر و در
 و پان چیه -

پزر چو پیر ز کینه خود غرض کار خانه دار
 پم زن دواتار کرو پچه بچه بچه فیکری چلاوان چو پم
 چو سسته مال رمان ته منظور "APPROVE" کران
 یس نک ملاو و دار آسان چو بیمه سوتی پوز توس فایم
 بجای نه نقصان و اتان چو پچه اوت ته پچی که چو اُمیکس
 کار بار کرن و ایس فایم زیاده و اتان ته اُمیکس و و پراون
 و ایس کوز بلس چو فایم کم و اتان، پیمچ یا و ته و اُس
 پیر صاب پشه کئی کران چو ز -

" It has been found that inter-
 mediaries on an average basis
 take about 41% of the total income

From Saffron on this commission
leaving only 59% to the actual
grower." لے

یہ باؤتہ کرنے سستی چھ پیسہ پر رشتا زقر و میر والی تہ
ر لال چھ کوٹنگ و وید اولی والین اچھ پیسہ زن
تہ پر دھتا وان تہ سوڑت لفع پاسی کئی کما و تھرتی
پتھرس پیسہ لیتا پس ساوالا۔

حالا نکیر و فہمہ کالہ تہ آسی پانہ کر وڈا والی
تہ اُمیک کا پر بار کرک والی موہ نگر بناوال سستی چھ کئی
زاکا کاشہ نیول پوش ہر د کالہ کڑے لہنہ ہستاس
ہو کھتا و نہ یوا تہ ہو کھتا کوٹھ پھر او نہ یوا تہ پھر کھتر
پرین چھانہ یوا تہ تہ تھکی کئی اوس د نو ورا تہ
کوٹنگ نہ پھر کڈ نہ یوا تہ ہر گاہ اٹھ اندر بوس دانہ
یا پچہ دانہ روز میں تیلہ اوس یہ لچھ مچھہ رقتی تہ
پرین کڈ تھی آہو وکس یا آہو بالس مشتر ترا و نہ یوا تہ
پیٹہ سستی بوس تہ پٹ آہو پیٹہ کئی روزان
آسی تہ پتھ کئی تہ اوس صاف تہ شوقہ کوٹنگ "موہ نگر"

آب بر باقر کس تل یا بون کن دندان - اُمید سینه اوس آب دله
مشته سینه کله قوی جو کهنه و سینه یوان ته سینه کتھی مو نگر نیانو مقه
وز ناو نه یوان - اما پوز سینه مو نگر اوس نه تیوست رنگ دار
رودان کنیا ز آب سینه اوس اکتاد اود رنگ سینه نیران ته
ضایع کثر حال - سینه کوز از تیر کم کثر حال تک سینه کوز نه سینه
ضایع کثر حال چو

پیش - چو تیریم سیم سیم کوز کس سینه آسان چو

اُمید سینه کله قوی جو کهنه و سینه یوان ته سینه کتھی مو نگر نیانو مقه -
(ANDROCIAM) آسان یوان لید رنگ آسان چو -
سینه تیریم سیم سیم کوز کس سینه آسان چو -
چینه خاص مقل ته قدر آسان سیم کله سینه کله سینه کله
کوزک یوان - و سینه چو یوان ز آکتاد سیم سینه چو یوان
کله نه ته سینه کله سیم سیم سینه سینه یوان - لید سیم سیم
و سینه ز آکتاد سیم سیم ته چو در تاویح اہمیت سیم سیم سیم
نسبت آکتاد لوانسہ کوزک سیم سیم یوان چو سیم سیم
سیم سیم سیم سیم سیم سیم سیم سیم سیم سیم سیم سیم سیم
کینه

بیضی : غالی پترو متفرک (PERIANTH)

[illegible]

مختصر یہ نہ کہ اگر طرفہ چھو یہ ہو کس داؤس دواتہ
 نیسہ طرفہ کھینچن وانہ داؤچی پیش لطافت گرھان تہ
 سترتی چوٹنڈہ سو مس منتر اُمیہ سترتی مزاج گرم روزانہ
 لہذا سید یہ ہو نوم نہ اُمیہ پوشک کانہ تہ حقیقہ حصینہ عالی ازمانہ
 پکی کہ اُنکس اُنکس اُنکس چھو فایدے فایدے یہ نیم
 پینہ و تھرتہ چھو ہمڈرون پداونکس صورتس منتر ہمینہ
 کھننہ یوانہ۔

حصہ " د "

کوٹنگ چھری چھری سوئیر لوان

پوز چھری نہ کوٹنگ پوس اندر چھری کل شین
 تہجہ آسان میں منتر تریہ تہجہ وہ زبہ (STIGMAS)
 تہ تریہ لیدر رنگہ آسان چھری وہ زبہ تریہ تہجہ چھری پر تہجہ
 پر شہ منتر نہ کوٹنگ لوان تہ تریہ پٹھو کھناوہ لوان نیلہ زن
 شین یار و دیوان آسہ ہر گاہ نب صاف آسہ تیلہ چھری پوس
 منتر ناوتھیہ کوٹنگ جمع یوان کر نہ تہ جمع کر تہجہ شین تاپس
 پلوٹ پٹھو و ہر گاہ تراوہ لوان تہ تہجہ چھری کوٹنگ
 ہو کھتر مان تہ ہو کھتر صتہ چھری کتر وین بان منتر تھاوہ
 یوان دائرۃ المعارف برسا کا چھری چھری لیکان نہ

"THE THREE STIGMAS ARE HAND-PICKED FROM
 EACH FLOWER, SPREAD ON TRAYS AND DRIED
 OVER CHARCOAL FIRES FOR USE AS A FOOD

۱ "FLAVOURING AND COLOURING"

یتیم منزه کهنه تیر ز زرد و زین بخارین پیچده چھیه کونه
 رتیه پتھاونه یوان بلکے چھ پر پر پر زین زین پیور کن بیان
 کرنه آوز کونگ چھ پوشر اندر پیر کڈ لڈ ٹرین ته مجمن
 پیچده تیلے دهر او سنی هوه کھاونه یوان سیله زن رو دیا شین
 پیوان آسیر سته تیر نه دز و زین بخارین پیچده بلکے چھیه میه رتیه
 ته مجمن کھله هواوس کرس اندر تھاونه یوان - تکیازد
 کار تکیس اندر چھیه سکه تیر آسان ته آتھ موسس منتر چھ
 گلے گاهے شین تیر رو د تیر پیوان آما پوزیکه نصاب
 آسیر او بر آسیر نه یاشین آسیر نه تیکه چھیه کونگ رتیه بین پیچده
 هوه کھاونه یوان بلکے چھیه صاف - پلون پیچده تاپس تراؤده

۱ ENCYCLOPEDIA BRITANNICA VOL 10 Page No 247

ترجمہ :- "بانے و دز جہ تیر چھیه یوان پر پتھ لڈ شہ منزه کڈنہ، رتیه بین
 پیچده هوه کھاونه میه زن دز و زین بخارین پیچده تھاونه یوان چھیه
 امیر ته چھیه میه تیر ته تیر کھنس سنی مشکوف مطر ته رنگه مطر
 استمال یوان کرنه"

سود کھنا و نہ یوان۔

و نہ نہ پھریوان زہ زورن ساسن (۴۰۰۰) پوشن چھ اکھ
اکھ انس ہون کہ لچہ نیران ییزن و چھنہ اومت چھ شیمیر کتہ
ہند تاپد و رلد یکب دائرۃ المعارف پتھ کئی کران چھ
ز۔

ABOUT FOUR HUNDRED FLOWERS YIELD ONE
OUNCE OF COMMERCIAL SAFFRON, SAFFRON
HAS A SWEET ODOR, BUT TASTES BITTER^۱

کشمیر نامن چھ اُمیر کتہ پتھر پاؤف پتھ کئی کران زہ۔

"ON AN AVERAGE TWO KGS DRY SAFFRON
IS OBTAINED PER HECTARE OF CROPED AREA.

A KG. OF GOOD QUALITY OF DRY SAFFRON^۲

۱. WORLD BOOK ENCYCLOPAEDIA VOL. 16 Page No 19.

ترجمہ: "یانے زورن ساسن (۴۰۰۰) پوشن چھ اکھ انس ہیش تہ کتہ
لائق کونگ نیران نیند حسین تہ خوشون مشک آسان چھ اما پوز
میزہ کئی چھ ہنا پتھر رواں۔"

IS OBTAINED FROM ABOUT 150,000 FRESH
FLOWERS." ل

دائرة المعارف برٹانیکا چھ لکھان زہ اکس پونڈس یا سنے
اعشاریہ پانتر تاجی کلوراکس لاند چھڑتہ ہاٹھ ساس پوش یوان
یٹیمک مطلب یہ چھڑتہ اکھ ساس پوش ہونہ کھ کوٹنگ چھڑتہ ورن
ساس پوش نشہ حاصل سپدان یٹیکہ کثیر ٹائمر "لکھان چھڑتہ
اکھ اس ہونہ کھ کوٹنگ چھڑتہ ورن ساس پوش قریباً شہن ہنن
پوشن نشہ حاصل سپدان۔

موتہ خضر پیر زہ دن شوبہ بیان چھڑتہ قریب قریب الہ وٹو
لہذا ہیکوٹیکہ کھ پچھٹا تفق کر چھڑتہ اکھ اس ہونہ کھ کوٹنگ
چھڑتہ قریباً ورن ساس پوش نشہ حاصل سپدان۔
پنر چھڑتہ پیر زہ یہ چھپتہ برابر سونہ ہر کسٹنر کام ہنن لگان
پچھڑتہ کئی اکھ سونہ تر رٹھ رٹھ تہ پینتہ پینتہ سونہ دانہ سونہ ران

ل "KASHMIR TIMES" Nov. 19. 1993.

ترجمہ: "پانہ زہ کلوراکھ کھ کوٹنگ چھڑتہ اوسطاً فصل اکھ ہیکوٹیکہ
دوان تہ اکھ کلوراکھ کھ کوٹنگ (لچھ) چھڑتہ قریباً اکس لکھس تہ
پنتر ہنن ساس تازہ پوشن نشہ حاصل سپدان۔"

چھ، برابر چھ تھئے کز رتھ رتھ تہ دانہ دانہ یہ کھنگ (چھ)
 تہ سو ستر تہ یوان تہ سو ستر تہ ہو کھ کھ کتر وین بائن تہ اندر
 کین پانچین بیگن ستر نقاونہ یوان۔ وچھنہ چھ آمت
 زہ یس ہو کھ کورمت کو کھ کتر وین بائن ستر نقاونہ آمت
 تہ ستر تھ چھین رنگس تہ شکس اندر یس ورسین نام کاہنہ
 فرق یوان بل کہ چھ تھئے آسان چھ نوہ ورسین کو کھنگ
 ستر ان چھ۔ ہر گاہ ستر تہ دار کو کھنگ یسین ستر تہ پانچین بیگن
 ستر نقاونہ آمت آسہ تھ آسہ نور ورسک تہ رنگس ستر
 فرق آسہ ستر تہ تھ حدس نام نہ ہس تہ کھنہ ستر لایق
 آسہ نہ۔ اما پوز تا تیرس تہ کھیتس ستر آسہ ستر
 کاہنہ فرق آسہ۔

باب (۸)

(الف)

کونیکه پوشش کیهن چو آسمان

یونام کونیکه پوشش لولا چو پیر چو آسمان پتہ کنی ز اٹھ

پتہ کنی ز پتہ کنی "SIX LILACTINTED PETALS"

پتہ کنی ز پتہ کنی "SIX STIGMAS" آسمان پتہ کنی چو

سختی اکھ ز پتہ کنی لولا پتہ کنی آسمان پتہ کنی پتہ کنی آسمان
چو سارے پوشش رنگ چو نیول آسمانی رنگ آسمان۔

اما پوز ترین پتہ کنی ہند رنگ چو دھول پتہ کنی پتہ کنی ہند رنگ
لیدر آسمان پتہ کنی ترہ تو پتہ کنی پتہ کنی ترہ کونیکه پوشش چو
تر پوز رنگ آسمانی، دھول پتہ کنی لیدر آسمان۔

آسمانی رنگ :- پتہ کنی پتہ کنی لولا چو برابر
پتہ کنی پتہ کنی پتہ کنی پتہ کنی پتہ کنی پتہ کنی پتہ کنی پتہ کنی

پتہ کنی پتہ کنی آسمان پتہ کنی پتہ کنی پتہ کنی پتہ کنی پتہ کنی پتہ کنی

دود زل رنگ :- کوئنگہ پوش منتر چھپہ تریہ تہیہ

(STIGMAS) دود زجا آسان

ترین ترین تہجین ستر دین (STYLE) تر آسان چھپہ پینہ
ترین تہجین چھپہ و نان تہ لہ روئے یاد نہ روئے ترین
تہجین چھپہ موئگو ("SHAHI-SAFFRON" و نان یٹیک
ذکر سورن کر نہ آو۔

لیدر رنگ :- اتر کوئنگہ پوش منتر چھپہ دود زجا
ترین تہجین ستر تریہ تہیہ

(ANDROCIA) لیدر آسان بین زن پٹ و نان چھپہ

بیمہ تریہ تہجہ تہ چھپہ نیر یوان کڈ نہ تہ الگ تھا و نہ تہ الگ
تھا و تہی تہ سو نیر کر تہ چھپہ بین کم کینر پائنتہ لوئک یوان
اما پوز بیمہ تریہ تہجہ دود زلہ رنگہ آسان چھپہ تہیہ چھپہ زیادہ مول
آسان تہ پائنتہ لوئک تہ چھپہ زیادہ یوان۔

پز چھپہ ز کوئنگہ پوش چھپہ یٹھ خوشیون آسان
زہ دورہ و چھپہ و چھپہ و الین پانس کڈ لمہ کران تہیہ
لمہ لمہ زہ دورہ و چھپہ و دل چھپہ اتر کوئنگہ پوش پز چھپہ زجا

اکھ فارسی شاعر چھ لیکھان زہ :- ۷

ز عفران دیدہ باید

ماہ ہندوستان گرفت ۷

یتھے کئی چھ فصل دور کی سیاکو شاعر غیاث الدین منصور

پنہ مشقوی اندر لیکھان زہ :- ۷

خوشا فصل بہار ز عفران زار

کناں گلزار عشرت ہست بے خار ۷

بیش اکس پایہ چھ غیاث الدین منصور لیکھان زہ :- ۷

بشب چوں نخل امین تابد از دور ۷

چو نور تابد بدان نور علی نور

خوشا روزے کہ با خالصاں درگاہ

بصد عشرت شہاب الدین شہنشاہ

۷ KEYS TO KASHMIR. " A LALA RUKH PUBLICATION "

PAG No : 132

۷ منظومات غیاث الدین منصور قلمی نسخہ ص ۱۵۷ اب

ترجمہ : یانے کہ نگہ بہار کس حسن کیا چھ ورنہ یہ چھ عاشق تہ عشرتک

تہ خوشی بندہ بانس کند پورای چھ آسان ۔

دران گنزار عشرت جام گیرد
 ہم از دولت ہم از خود کام گیرد
 پیر چہ زہم شارہ بیستس بیان گوید
 بترہ کچھ تائید تہ تصدیق گنجان زہ یہ کو نگہ پوش چہ
 خوشیوں تہ مار چہ آسان بخش نہ صرف ہندوستان
 روزن والہن پانس کن آوراوان چہ بلی کے شیر ہن سکن ہندین
 لوکن تہ چہ پانس کن لمہ لمہ کراٹ۔

ڈبلیو ویفیلڈ اکھ انگریز چہ پنہ کیتا پہ۔

HAPPY VALLEY "منزل لیکھان زہ نیلہ کشیر ہاندر"

یو نانک فوج تراو سہ تہ گو گو گو ڈنیٹھے بیہ سو نگہ وار و چھتری
 شیشدر موڑ روز تھی نکیا زہ امر کفہ نگہ پوشن نی و چھتری
 دل زانہ ہر کھتری۔

۱۵ منظوم غیاث الدین منصور قلمی نسخہ ۱۵۔ اب

ترجہ: یانے کو نگہ دار چہ زہ نہ راکٹر منزل زمین وادی ہندی باطنی رقبہ
 ہندو لڑک گربان کیاہ پتی و فہ چہ کھریں دوہن شہاب الدین
 بادشاہ پنہ ہن ج فاص دربار ہن سترین کو نگہ دارن مقرر ہن شہ مستی ہند

۲ HAPPY VALLEY
 (W. WACK FIELD. P. No 237) - شراب نوش آسی کراٹ۔

مود خضر زده کوه نگه دار و چپند چپیه سوه اکھ کیفیت تہ اشریادہ
 گزھان زہ انسان چھ کونگہ پھلے و چپند مستی منتر یوان تہ
 مستی منتر تہ چپس تر ساری غم تہ وادی شان مین اندرہ
 لہ پھر دیوان روزان چھ تہ سستی چپس سہ سورہ شکون
 زلان یس فکر کر کر لار لومنت آسان چپس پیر چھ پیر
 زہ کیتہ رت چہا و چپند چہا انسانہ سند غم تہ شکون دور گزھان
 نکیارہ یہ چپہ اکھ فطری کتہ زہ انسان کوتاہ تہ شکتہ پیوست
 آسہ تہ و چپند پیوست آسہ تیلہ تر تس تفس مالش منز کاہہ
 رت چیزہ نظر گزھان چھ سند شکون زہ صہن تہ صہن چھ
 شادمانی منتر بدل گزھان

ابوالفضل چھ "آمین اکبر" منتر لکھان زہ

"یس انسان نہ کیتہ تہ چہر سستی خوش تہ شاد گزھان تس گزھان

یہ کونگہ وارہ ہونہ تیلہ تیلہ کونگہ پھلے برستہ آسہ نکیارہ یہ

و چپند چھ اکھ غمہ موت تہ فکرہ موت انسان خوش
 گزھان "۔ لہ

لهذا به و تره نه سستی حقیقه به کتبه بار سس یوان
 زه پانیر حو پیو که نگه واریو چو لو که گو که پیچے پالش کن و زه وزه
 آو را و متی، حالانکه ملا شاه بد شمسیم واریو پس کالس کشیر منتر
 رفوی یکم چو پنه زه لوله و شترک اظهار تیرد کنی کران زه :-

۵

بوی سنجیده بوی سجدان نکند شرح بوی سبزبان
 نسیم رسیده در خاطر نترن زار شد بدی ظاهر
 یافتیم عاقبت نگارم را دیدیم آخر گل انام را
 همچو نرگس دودیده بازم نظری بر بنفشه اندازم
 ز عرفان لارید این در گوش دوش از سینه زمین زد و جوش

۱۰ شوی رساله تعریفیات خانها و بانها و منازل کشمیر علمی نسخه فو یو ص ۲۰۴ لای
 و ص ۲۰۵ لای گل سنجید چو آید شک آسان شک کنی نه سیمه ز لوه بیان
 بیه کر نه نسیم پوشک خیال بیلیم میانس دس منتر ترا و ته میون
 دل نیوا و امیر پوشک بان آو ده بیلیم و آن پوش و هم سه
 و چیتو لو بزم بزم سه محبوب کس به تره هار ان او کس
 میان دود نوک اچو کله پیتر کس پوش و چیتو تر بیلیم میانی اکل نظر
 بنفش بر شمس پچ پیته بیلیم تر کله به مانه دود نوک اچو آو ده بیلیم
 کو که پوش کنوی حال بوز تر به که نگه پوش لال جرته مسان ز فیه اندر پچینه :-

اے انہار چھ یہ کوں تکرپوشی کا شریو شاعرو تہ ورتاوس
اوتمت نہ استعاراتہ نہ تشبیہاتو نہ کی استہال کر تھی امکیس
حسن نالہ شری کر تھی مثالہ یا شری یوزی تو احمد پڑا رین
یہ شارہ :-

کونکہ مالہ دنگہ و زہ کو نکم ناگس
 میسر نہ لے چھپر حسیہ ہائس
 آبیہ کے پونپری کو نکم لے
 بؤل چائی جو گیوبت گالی
 ال دیہ بند کلامہ یس و زنی تہ واکس اندر چھپس
 رو پر سنہ پرفانکہ ناگہ راوہ تک بھر تہ اُمہ کلامہ سہی تہ اُمہ
 انسان عرفا نکس تہ مقامس و اتان تہ تاربان یس مقام
 پر اوتہ اُکس انسان ہائس و راہی بیٹہ کہنہ لبہ یوان
 چھپہ یل کہ چھپس زہ واپاری پینہ پان گئی کران تہ تہ
 پر رت زہنہ وونی و دان یس حدس، کمپس، بکرس تہ حرام
 چھپس روٹ کران چھپہ ال دیہ چھپہ کونکہ وار یس ہند استمال

چند چہرہ بہ زہ پاتہر کی روزن والی چہرہ کہ خوش
تہ خوشحال آسان تیلے میں یہ کہ نگہ چلے نظر گزراں
ہمیتہ ہستی خوش زہ فکر تہ نفس چکر کے تھوڑے تھوڑے
آسان۔ یہ کتہہ چہیتہ تہ نفس تھا دلی رائے تک پہنچے کاہنہ
روزن و دل چہرہ بہر تہ سخی اُمیہ کہ نگہ کہ رکتہ سستی اُمیہ
طرفہ چہیتہ آتکین بسکین ہنر زندگی روزگار سس سوس
منز بہتر سپان تہ بیہ طرفہ اُمیہ شکہ سستی بہتہ وزہ
تازہ گزراں تک یازہ تیلے تہ اُمیہ گائے اُمیہ کارِ غار آسان
چہرہ بہر ضرور و زانو و انس یہ کہ نگہ استہال کراٹ
ہمیتہ شکہ تہ واپار و دھان چہرہ تہ مجلس تہ ناوان
چہرہ تہ اوت تہ بلی کہ چہرہ اُمیہ بسکین تہ تہرہ تہ تہ منز
کہ نگہ چلے آسان چہیتہ تہ راتہ اُمیہ کہ نگہ پوشش
سز گزراں ہمیتہ سستی بہر تہ غم خوشی منز بہر تہ
سستی بہر تہ ناگہ راکس سستی تہ دیوان چہرہ
موزن یہ زہ کہ نگہ پوشش چہرہ بہر تہ تہرہ
منزہ اُمیہ تہ لغت یہ سہ اُمیہ طرفہ اُمیہ روزن والی

اگر مولل سرایه و انکران چیده به بی طرفی روانه به بند بودی منزه اگر
 دیت یقیناً به بند چیده می شود و به طوری که موند کران را دیت چیده
 بنده چیده به زود به بند می آید و دیتی موند به طوری که چیده
 به سستی فکر کران چیده به بند و اما به زود به بند می آید و دیتی
 متعلق فکر کران به بند و اما به زود به بند می آید و دیتی
 الله تعالی حرة اعراض اندریان کران چیده به بند.

”اولم یظنوا فی ملکوت السموات والارض ما خلق
 الله من شیء وان عسی ان یکون قد اقترن اجلهم“
 غرض این آیت که پس منزه است از آنکه ما بدانیم که آن
 به بند دیتی پس منزه به بند و اما به زود به بند می آید و دیتی
 ستمت چیده به بند به چیده به بند به طوری که

له سورة الاعراف آیت ۱۸۵

ترجمه: ”ایمانه که ما به لاکه چیده کائنات ستمت، زمین آسمان
 به به کثیر ما به و کائنات به کثیر به کثیر به کثیر کران به
 و انوار به بند و انوار به بند به بند به بند شاید
 و دیتی“

حصہ 'و'

کونکہ پوچھی رنگہ رنگہ ناو

ہیو رنگی اہ سپو پڑھتے کرنہ آہ تمہ سستی حصہ یہ
 کتھنناں زہ کونگس چہرہ مختلف زیبائی منتر رنگہ رنگہ ناو دہنہ
 آہتی۔ گاشہ زیبائی منتر چھس کونگ وناں، سنسکرت
 زیبائی منتر کم تہ کیسے اردو زیبائی منتر زعفران بلکہ فارسی
 زیبائی منتر تہ زعفران، انگریزی زیبائی منتر
 SAFFRON تہ عربی زیبائی منتر "الحصی" وناں۔ یس لفظ عربی زیبائی
 منتر عربی کلمہ تعلیم ہنہ نس کلاس منتر و ناوس اونمت
 چہ بیچیک ذکر پتہ گز کرنہ آو۔

یو نام و ناں زیبائی ہند تاقی چہ دیان اللہ زیبائی

منتر حیدر یلفظ سنسکرت زبان پیدھ آمت۔ پیدھ زبان
منتر کوٹس اصلی "تمام بترم" ونام چوہ بیٹیک طے
کلیک سہا کو پیدھ و پیدھ پیدھ پیدھ پیدھ پیدھ پیدھ پیدھ
یا (TAMALA - PATRAM)

"CINNAMOMUM TAMALA" ونام چوہ
یہ زن ثقافتہ الہند بیکوان چوہ زوہ۔

"ویقن بروکلیمان اٹھو قد یقون من الیونانیہ
وہو ورق الشجر المسلی ستاموم تمالا

"CINNAMOMUM TAMALA" وھذہ الکلمہ
دخلت الیونانیہ من السنسکرتیہ وأصلها
فینا "TAMALA PATRA" وھی فی القوامیس

السنسکرتیہ تمال بترم "नमाल पत्रम"
التي تؤدی معنى ورق الشجرة المسلی بتمال "له
یوتام عربی زبان پیدھ تولق چوہ آتھ زبان منتر چوہ کوٹس
زکوہ زکوہ ناودنہ آتھ یانے الشعر۔ الفید، الملب، العبر،

له ثقافت الہند المجلد ٥ ع العدد ٥٥٥

المردقوش تہ الجساد ونان۔ ییزن ابن الاعرابی لیکھا محمد،
 ” قال ابن الاعرابی یقال للزحفرات الشعرو الفید
 والملاہج والعبیر والمردقوش والجساد“ ۱

یوتام کلین کٹھن ہیندہ علمک ”BOTANY“
 تولق چھ اتھ اندر چھ کوئٹس کراس سیٹوس ”CROCUS“
 ”SAZIVUS“ ونان تہ اٹلیس بیالیں چھ کورم۔
 ”CORM“ ونان۔ ییزن کشمیر ٹائٹلز لیکھا محمد۔

” SAFFRON ALSO COMMONLY KNOWN AS KUM,
 KESAR AND ZAFFRON, HAS THE BOTANKAL
 NAME, CROCUS. SAZIVUS AND BELONGS TO THE
 FAMILY OF ” URIDACEAE “ ۲

مونسیر یہ زیم ناو و پتر عناونہ ستر تہ چھ یہ کتھ نئی تہ
 ٹا کارہ پاتھ نیہ کران زہ کوئٹج اہمیتھ تہ نور ذر تہ
 زانتھ چھ زبانی دالو (LINGUISTICS) اتھ کوئٹس

۱ ثقافت المند المجلد ۴۵ العدد ۳

۲ ” KASHMIR TIMES “ VOL 44
 Nov. 20, 1993.

ماری مندی شو بہ وُنی تہ لو بہ وُنی ناو زار وُنی تہ اوت
نہ بلی کہ چہ رنگہ رنگہ شاعر و پیر نس مودرس تہ مسطیس کلا
منز کوہ نگہ پوشکی ناو و تافس اچھو بیٹیک زکیر وُنی
پاکھی ہیو زکیر کر نہ آو۔

ایند چند کلین سندی وین پوز زه کونیکه لوش
 تیر شاعری پیم دو نوے چوریه لور اکو اکسین تالیه متیر ز سندی
 صنف و زه و زه لول بران رود می کالی داسن تیر چه
 بنیس کلاسن منز امیر کونیکه پو شیخ پوز پوز و تیر صنف
 تیر تاریف کردی به زن پوز و فیسری دسر کلاکینز کونیکه
 اندر لیکهان چه سه چه بیت لیکهان ز کالیداس چه اصل
 کشیر من ز زبانت

باب ۲

حصہ الف

کونگ کرووت سانہ کشر

یہ کتہ چھپہ بحث کرس لایق زہ کوہ نگم ووت سانہ
 کشر تہ کر او کشر منتر تو وراوہ با اتھ متلق چھ مختلف رپو اثر میں
 منتر ذکر کرے منور وری چھ ورنہ چھ یوان زہ سپیش تہ سانہ
 کشر اندر ووت یہ کوہ نگ لٹھ شتہ تہ اکہ مٹھ (۹۹۱) عیسوی
 سنس منتر تہ اتھ سنس منتر او کشر منتر لاگنہ ۔ ۱
 اُمیک ملنے کوہ ویرہ ازہ بر ورنہ چھ یہ کوہ نگ فریاسار و
 شتہ وری لاگنہ امت تہ اتے پٹھ چھ سانہ کشر تہ سپیش منتر وید پاون
 یوان۔

دایرة المعارف برهانکا چھ لکھان زہ کہ نگ اس صلی
 اپر انس تہ سانہ کشتر منتر پتھ کالہ پٹھے وود پداونہ یوان یہ کتھ
 چھہ نئی تہ ملاکارہ زہ نوشتھ تہ اکھاٹھ عیسوی سنس منتر زور
 یہ کہ نگ عرو سینس منتر امالور کتھہ کال گذر تھ کہ ویر کہ نگ
 مغربی یورپس منتر غاب تہ اٹھ پتہ نو ویر کہ نگ عیسائی
 مجاہد "CRUSADERS" نو سرہ دایرة المعارف
 اندر چھہ نیمہ کتھ منتر باوتھ تہ زہ یہ کہ نگ چھ سینس نو انس
 سسلی تہ اٹلی منتر تھس پیا انس پٹھے وود پداونہ یوان یلی کہ
 اپر انس تہ سانہ کشتر اندر تہ
 مؤخر یہ زہ یہ کہ نگ چھہ سانہ کشتر منتر اورت
 وود پداونہ یوان یلی کہ چھ یورپی ملکن منتر تہ وود پداونہ یوان
 سے نہ کوکس پیا انس پٹھے یلی کہ بدس پیا انس پٹھے
 یو۔ این۔ آئی رپورٹ مطابق چھ کہ نگ کشتر منتر وادی
 دیانپرس منتر پانتر تھ تہ پتراہ عیسوی (۵۵۰) بروہنہ

لاگنبہ آمیت، پیلیہ زن سچیں منتر تہ لاگنبہ آمیت چھ۔
 "کشپر نامنر" چھ لیکھان زہ :-

"NOV. 19 (UNI). A HISTORY OF SOUTH EUROPE, ITS CULTIVATION IN THE STATE DATES BACK TO 550 AD. MUCH MORE BEFORE ITS RECORDED CULTIVATION IN SPAIN."

مالانکہ ایکس (ESSEX) چھ انگلستانک اکملک
 یٹیکس شمال مغربس منتر اک قصبہ پیرش (PARISH)
 ناوستی نامور چھ یٹیکس فسلکھ اٹلیس فورڈ چھ، بیتھ زن
 سیفران والڈن (SAFFRON WALDON) ونان چھ
 وننہ چھ لوان زہ اتھ جاییہ اوگہ ڈیشٹڈ تہ دہمہ صدی
 ہینس منتری میس حصس منتر لاگنبہ تہ امیک ناوسپد
 اتے پیچھ اتھ جاییہ ستی وابستہ۔ پوز چھ بیر زہ ونکبش چھ
 سیفران والڈن (SAFFRON WALDON) اکھ بودیار
 تجارتی قصبہ میس تجارتک تہ کار و بارک اکھ خاص مرکز چھ۔
 بیر زن دائرۃ المعارف لیکھان چھ زہ :-

ہاکیو تھ چھہ لکھان زہیہ کوہنگ آواصلی
 ترپولی (ALEPO) پیٹھ الگستان اُننہ نہ تہ تہ
 آوار داہمہ صدی منتر اُمکس شہر س سیفران والدن
 منتر وودہ آونہ

ہاکیو تھ چھہ نہ لکھان زہاوار داہمہ صدی منتر
 آو کوہنگ گوہنی را لگستانچہ اُکس وادی منتر کوہ
 لندہ پیٹھ روہ تاجی دہلی میل دور چھہ تہ سیفران
 والدن وناں چھہ اُننہ

کینر لو کشہرتہ دائرۃ المعارف میں دفعہ ذی کتابین ہندو
 حوالہ سہی چھہ نہ کتھ نانا زہیہ کوہنگ چھہ سانہ کشہ
 نہ سپیش منتر نوشتہ نہ اکھاٹھ عیوی (۹۴۱ سنہ)
 منتر نو راونہ امت۔

اما پور تحقیقاتہ سہی چھہ نہ کتھ ہارسس یوان
 زہیہ کوہنگ چھہ پانتر تہ تہ نہ پتر اہ عیوی (۹۵۵ سنہ)
 بروہنہ کشہ اندر تہ سپیش اندر لاکتہ امت۔ نیمیک اشارہ

”کشمیر نامن” دیت چھ۔

لہذا چھ مختلف رواجیروستی نشان زہ سانہ کثیر
اندر چھ کو نک فور اوس تہ وہ پراوس قریبا
ساڑو داہ شتھ (۱۴۵۰) وری کئی زیادہ گامتی
ییلہ زن کینہہ رواجیروستی چھپتہ زہ انکس
وہ پراوس چھ سانہ کثیر ہمنز قریبا داہ شتھ وری
گامتی یہ زن شتھ رواجیروستی مولوم سپان
چھ۔

کاشہ لال کول چھ لکھان زہ کہ نک چھ اصلی مہاراجہ
اشوک سندس قشش میں بدھ مذہب پرکاراوس،
پانپرس اندر وراونہ امت تہ اتے پیچہ رود ازام
وہ پان۔

مہاراجہ اشوک کرم کثیر زہ شتھ تہ نیراہ قبل مسیح
(۱۴۵۰ ق۔ م) ہمنز فتح۔ سیمیں سند پانہ تخت اصلی
پانپرس نزدیک پاندر پچھتہ اوس۔

۲۹۵ ”تاریخ کشمیر اسلامی عہد میں“ (ڈاکٹر صاحب آفاق)

یہ دیکھنے کو نہ سہی چھپے نہ رنوں گزھان
 زہ کو نگ چھپا ساسہ بُدیو دُری لو پھٹ پانپرس
 اندر نوڈراو نہ آمت۔ ژورو یا پانتر و ہنڈو دُری لو
 پھٹ نہ کتہہ بلی کہ تمہ سارے چھپے لگے رلو ایٹر "Flock"
 "LORES" بیمہ ژورن یا پانترن ہنڈو دُری یں ہنڈو
 ژیمہ و لڈ دوان چھپے۔ یمیک ڈکر بروہنہ کن بیمہ پس
 حصس اندر کو نہ بیٹہ۔ حالانکہ "کشمیر طائر" چھپا لکھان
 زہ کو نگ چھپا پانپرس ہنڈو پانتر ہنڈو نہ نیراہ عیوی
 سنہ (۱۵۵۵) بروہنہ نوڈراو نہ آمت۔ بیمہ
 حسابہ از نام قریباً ساڑ ژوداہ شتہ (۱۴۵۰)
 دُری گزھان چھپ۔

باب ۲

حصہ ب

کیمبر مشنر کے کئی اور کونکے لاکے

کا شہرہ لکے رلوایز آسا طیر :- یمبر سوالکے جواب کا باوٹھ

چھ کلہن راج ترنگنی مشنر تھکے کمران زہ :-

"کونکے پوش دیت گوہ ڈنیتھ نکشا کا ناگن ہدیہ تہ تدرانہ

اگس ڈاکرس ٹیس زن " وگہ بٹ " ناواوس - ونہ تھ پوان

زہ وگہ بٹ اوس اصلی پانسپرس مشنر روزان - پز رچھ

یہ زناگس کورن اچھن دودتہ گوہ و سیوڈے اگس ڈاکرس

نیشہ ایلان کرنہ خاطرہ - ڈاکرسن پر تھنس زرتھکھ

ناگ کنبہ انسان پز آخر کار کورڈ ڈاکرس فیکرہ زہ

یہ چہ ناگ۔ وگہ بھان گند اہنر دہ نوئی اچھن پٹ
 نہ ناگ گو وٹیک۔ اُمی ناگ دینا اسی ڈاکر س اکھ
 کو تگہ موڈ نہ اتے پیہر ہوتی پائیرس منتر کو ناگ
 و دہ پدک۔

محمد یوسف بیگ صاحب چہ لکھان زہ:
 ”دیوان ناگ ز آثر ہندس اکیس شخصس گورن اچھن
 دود تہ سہ آو اہلاجیہ غاظرہ وزیر پدس نشہ۔ حکیم گورن اسی
 اچھ دود بلہ راویچ ہدر روس کوشش۔ اما پوزتس سپرنہ
 کاٹھہ کامیابی۔ سہ گو و سچ پریشان تہ گو و اسی شخصہ ستر
 ذات بترات مولوم کرنس پیہر پیہر۔ اُمی پتہ گو و پدم وزیر
 سرہ زہ یہ شخص چہ ناگ ز آثر ہند تہ گو و یکم اندانہ زہ اچھ
 دود بلہ س منتر چہ سہ زہ ہر بلہ ہوا ٹھونڈ اناں اسی بہ
 ناگ شہس ستر تراوان چہ۔ اُمی سبہ گند وزیر پدس
 ناگس اچھن پٹ، نیمہ ستر س وڈ وڈ اچھ وٹیک
 گئیہ خوش اثر ہند دینا اُمی ناگ وزیر پدس بخشیش

کہی اگہ کہ نگہ نہ دیاں اُسے دیکھ گویہ پانپرس تنز کو نگ
 نوراونگ کار بار شوروع۔ ناگہ زائر ہند یہ شخص پس
 وزیر پینا اہلاج کوراوی زبونے ناگہ شتر روزانہ
 یو تام ٹنگ صابنیا کھیندہ دیکھنے ہندو تو
 چھ مہ سنی چھیرہ تہہ بارسی یوان زہ یہ کہ نگہ پوش چھاصلی
 زبونے ناگہ شتر درانت تو پانپرس اندر شتر و ڈر زہینہ
 نوراونہ آمت۔ یو سہ و ڈر زمین "KAREWA" کھریو
 پانپرس اندر کی چھیرہ۔

ونہ چھ یوان زہ پانپرس اندر کو نگ نوراونگ
 اصل وجہ چھیرہ شتر گہ باب صابن تہ چھ دعا مو ٹگمت
 یتیمہ کنی پروردگار یا نعمت پانپرس کنی ٹوکن عطا کرے۔
 حالانکہ یہ لکھ بات چھ آتکین روزانہ والین ہنر زبون
 پیچہ ونہ ونہ وینٹھ گزہان۔ بات چھیرہ :-
 زبون ناگہ سنرے کہ نگہ پوش دراؤ
 بہانہ گوس شوگر متیں بھولہ ونے او

پندر چھ بیڑہ کاشترس لکھ گھونس تہ کاشترین -
 ربو اینرن مشتر چھ پانپر چین کہ نگہ وارین مہنر اکثر ذکر کرنہ اکثر
 بیا کہ لکھ باتھ چھ تو مو نہ فاطمہ پیش - سہ بیڑہ : -

پانپر چھ بیڑہ کہ نگہ وار
 لار ویشی تواری گزھو

زار چھ زار برہستہ وار
 لار ویشی تواری گزھو

غرض کاشترس لکھ گھونس تہ کاشترین ربو اینرن
 مشتر چھ کہ نگہ پوشک تہ پانپرک ناو عام ورتاوس اُنسہ
 آمت - بیٹیمہ پزورک تا پد تہ تصدق پرونیسر سوم ناقد دھر
 پتھ کئی کران چھ بیڑہ -

” کشمیری زعفران کا تذکرہ کشمیری لوک گیتوں

اور ربو ایتوں دونوں میں موجود ہے ۔ “ لے

حالانکہ لکھ باتن تہ لکھ ربو اینرن مشتر کہ نگہ پوشک

تہ پانپرچ ذکر کرنی چھیہ اکھ فطری کتھاہ - اما پوزمین

کہ ہندوستانی متناظر جلد ۷ شمارت میں ۱۹۹ ص ۲

روایتی کہ باقی شتر شو کہ باب سائن یہ ذکر حقیقت ہے
یعنی یاد زہ یہ کوئی گنج چھو نہیں دے دعا ستر پانہر س اندر
وہ پدیا مت تکیا زہ یو تام کار پچھند تولق چھو تہ لجا چھو
مین صا حین زیادہ کھو تہ زیادہ سار شور ستھو وری
تام یا کہ پانہر ستھو وری تام کڑھان یلیہ زن سلیم صا چھو
یتیمہ دنیاه منز روخت سپریتی چھو۔ "اِنَّا لِلّٰہِ وَاِنَّا اِلَیْہِ
رَاجِعُونَ۔" یا نے اسی ساری چھو خدایہ ہندے طرف
آہتی تہ تسکرت چھو واپس کڑھان واک۔

یو کہ روایتی چھو بیٹہ نس یہ اشارہ
میلان زہ کوئی گنج چھو تیلہ صرف شور ستھو وری کڑھان۔
تیلہ زن یہ کوئی گنج پانہر س منز لاکھ آمت چھو چھو
منز نہ کاہنہ تہ پز آہ من چھو۔ تکیا زہ تار پچھو چھو تہ
تہ طاکارہ زہ یہ کوئی گنج چھو اصل تریول پچھو انگلستان
آنتہ آمت تہ تو در و نہ آمت۔
یو تام سائے کٹہر ہند تولق چھو از بروہہ

چھ یہ کوہنگ پانپرس منتر قریبا ساڑ داہشتھ (۱۰۵۰)
 وری لاکنہ آمت۔ یہ زن ڈاکٹر صاحب آفاق صاحب
 لکھان چھ زہ :-

”سانہ کشیرہ یانے پانپرس اندر چھ یہ کوہنگ
 از بروہہ قریبا داہشتھ وری لاکنہ آمت۔“
 موصوفہ یہ زہ پتھ کئی یہ کوہنگ ترولی پتھ۔
 انگلستان و وقت چھ، پتھ کئی آسہ سانہ کشیرہ تہ
 ووت آمت۔

پتہ نس یہ باوتہ کفر تھپہ ضروری زہ،
 تکشاکا ناگہ پسر پوز آے چھپہ از تہ تھپہ پسر تلاوس
 پتھ کرنہ یوان یس زبونہ چھ تہ زبون چھ پانپرس قریبا
 زہ پیل دوشمالس کن۔ ورنہ پتھ یوان زہ شوکہ باب
 صاحبیم زن خواجہ مسعود صاحب غاص مرید تہ طائب
 رفد متی پتھ اسی اصل زبونہ روزن آلا اہمتی۔ میوزن عم

”تاریخ کشمیر اسلامی“ (ڈاکٹر صاحب آفاق)
 ۱۹۵۰

لَا كُنْ هَسْدَةً وَنَسْبَةً كُنْ خُودًا وَنَدِ كَرِّمْسِ كَوْنِ نَگَسِ مُتَلَقِ يَه
وَعَا مَوْنُ نَگَسِ تَهْجَهْ -

"كُوْنِ نَگَسِ تَهْ كَمِ تَهْ نَرِخِ تَهْ كَمِ - كُوْنِ نَگَسِ تَهْ زِيَادَهْ

تَهْ مَوْنِ تَهْ زِيَادَهْ -"

يَهْ هَسْ هَسْ وَجَهْ زَهْ كُوْنِ نَگَسِ تَهْجَهْ پَانِيرِ پَرِگَسِ مَنَزْ هَسْ
پِيَا نَسِ پِيَهْ نِهَانِ - اَمَا پُوْرَا زَهْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ
اَوْتِ مَنَزْ وَهْ پِدَا وَهْ پُوَانِ يَهْ كِهْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ
مَنَزْ وَهْ پِدَا وَهْ پُوَانِ - مَكْرِيُوْتِ كَامِيَا بِيَهْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ
تَهْ اَمَكْسِ اَنْدَرِ مَكْسِ مَنَزْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ
كُنْجَهْ جَاهِ تَهْ - لَهْزَا هَسْ كُوْنِ وَنَسْبَهْ زَهْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ
سَهْ آسَنِ پُوْرِدْ كَارَنِ پَانِيرِ هَسْ زَهْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ

(CHEMICAL SOURCES)

بَخْشِ مَتِ يَتِيْمَهْ كُنْ يَهْ كُوْنِ نَگَسِ تَهْجَهْ پَانِيرِ هَسْ زَهْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ
پِيَا نَسِ پِيَهْ وَهْ پِدَا وَهْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ
لَهْ كِهْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ هَسْ

" یہ کہنگ چھ پانپر ور کے شتوار پر تہ وہ پدان -
 اما لوز سے چھ نہ تیوت رت تہ اصل آسان پوت
 زن کشپر مہند (پانپر گ) کہنگ آسان چھ - یہ کہنگ
 چھ کشپر ہ اندر پانپر گہ شوجین وہ بدومت اوے
 پچیس کشمیر جہمی " تہ زمان - کی کہ چھ یہ رلوات
 تہ زہ یہ کہنگ میوت کوڈ زلوان ناگہ سنہرہ وگہ
 پچیس "

" گلدستہ کشمیر معہ بخرانیہ " (پہلے تہ ہر گویاں خستہ)
 ۱۱۳ - ۱۱۴

باب ۷

حصہ ج

کونکے ایک استہمال

وینہ چھ یوان زو کوہ نگ لفظ چھ کم کم منترہ
 ڈرامت پس زانہ دھچہ زانہ ڈیکس پٹہ نشانی خا طہ
 استمالس انان آسہ ہیندی یک چھ بڈہن تہ متبرکی
 دوہن پٹہ اُمیہ کوہنگی نشانی ڈیکس پٹہ آسن رت شوگون
 زانان۔ گاندھی جی پنا تہ یلیہ تار پنی ڈندی مایہ شور ویا
 کوڑ تہ تہ لوگ تہ وزہ کم کم تہک۔ ل
 حالانکہ کوہ بڈہ یلیہ میہ دنی پاہ منترہ دایہ

نہ وزہ بنو ہندو پٹا بیو تہ چیلو اکھ سہ نشانیہ میس زن ملکی تہ
ریاستی نظام چلاوان داہیس تہ پکانوان داہیس لاگن ضوروری
اوس تہ اکثر تہ بیشتر تہ ہندو ہین اندر تہ چھ شامہ نہ یلون رنگہ ناوہ
خاطر یہ رنگ یلے کو نہ رنگ استعمال کرنہ آمت یہ شیعہ باونہ
انسانیکو پٹہ بارٹان کایس فطن منتر کران چھ۔

" SHORTLY, AFTER BUDDHA DIED, HIS PRIESTS
MADE SAFFRON THE OFFICIAL COLOUR
FOR THEIR ROBES. THE DYE HAS BEEN
USED FOR ROYAL GARMENTS IN SEVERAL
CULTURES. "

پنر تہ یہ نہ سارخا ہندی لے چھ یہ کو نگ مندرن
تہ ردوان منتر پوڑاگ خاطرہ ورتاوس اناں تہ امیک رنگ چھہ
انہ ہندوستان منتر پاک تہ پوتر " SACRED " مانہ تہ
زانہ استہ بی کہ چھہ بونہہ کالہ پیٹے پوتر تصور کرنہ آمت حالانکہ
کاہن چھہ سکھان نہ کہ نگ چھہ پنر جنس منتر تہ میلن مشکل
یس کثیر اندر عام میلان چھہ۔

پنر کالہ پیٹے چھہ ہندوستان منتر کہ نگہ تہ جو منترہ رس

کڑنہ یوان تہ اُمہ پتہ چھ آب رلاؤ تھنہ یہ کو گنہ آب پوزایہ
لاگان۔ یہ زن دائرۃ المعارف برٹانیکا لکھاں چھ ۱۔

"A GOLDEN CLOURED, WATER SOLUBLE
FABRIC DYE WAS DISTILLED FROM
SAPPHRON STIGMAS IN INDIA IN
ANCIENT TIMES." ل

یہ حوالہ دینہ ستر چھ یہ کہتہ بار سس یوان زہ برو تہ کالہ
اوس کو گنہ سہر دستاں منتر س کڑنہ یوان تہ اُمہ پتہ اوس
یہ رس آب ستر رلاؤ تھنہ پوزایہ لاگنہ یوان۔ اما پوزایہ کو گنہ
چھ از تہ تھنہ کئی پوزایہ لاگنہ یوان پتہ کئی پتہ کالہ لاگنہ یوان
اوس۔ جیتے اوت نہ ٹلی کہ چھ یہ کو گنہ دوا بناؤ س منتر تہ اکھ

اہم رول " SIGNIFICANT ROLE " ادا کران۔ یوہت

چھ بوڈ وجہ زہ اُمہ کو گنہ سول چھ دوہہ تہ دوہہ ہران
تہ ستر چھ اُپس قدر تہ بڈان۔

پز چھ یہ زہ یہ کو گنہ چھنہ بر صغیر منتر اوت
استیماس اُنہ یوان ٹلی کہ چھ نہر من ملک اندر تہ کھنہ چنہ
کین چیز منتر و تاس اُنہ یوان۔ بحیرہ روم کین واریہن

ملکین تہ مغربی ملکین منتر تہ چھ کوک کھینہ چھینہ کھین چرن منتر
 ورتاوس انہ یوان۔ مثالہ پا سٹی یوز تو بیتہ گاڑی تہ بلاقان
 ژوچہ مین منتر کوک کھین۔ لاوین یوان چھ تہ کوک کھین۔ لاوین چھ
 سوپن، وناک تہ بلاقان یوز کھین، گاڑی تہ ژوچہ کھین
 یوزن وایرة المعارف برٹانیکا بھکان چھ نہ۔

"It is used to colour and flavour
 many mediterranean and oriental
 Dishes, Particularly rice and
 Fish, and English Scandi-
 navian and Blackan breads."

کونصر یہ نہ کوک کھین اہمیت تہ ضرور تہ چھینہ دوم
 کھینہ دوم ہیران حالانکہ کھین منتر وینہ زانہ کالی یہ کوک کھین
 کھین تہ چھین منتر ورتاوس انان اسی تہ چھینہ
 اہمیت تہ ضرور تہ زانہ ورتاوس انان خاص کر تہ وزہ نیم

وزید و از و ان آسہ تکیازہ پیم تہ وزیدہ وان کثیرہ منتر تیار کرنہ
 لیوان چھ تین سارے اندر چھ پتہ و تہ کاتھر لو کہ کوہنگ اکثر و تان
 اٹان رو دیتی پیر زن محب الحسن لیکھان چھ۔

"SAFRON AND VARIOUS KINDS OF SPICES
 FORMED IMPORTANT INGREDIENTS IN
 KASHMIRI COOKING." لے

یہ چھ پیر زیدہ پتہ کالہ پیٹے چھ کوہنگ مسالہ کس صورتس منتر
 تہ رنگہ کس صورتس منتر و تانوس اٹنہ آمت۔ پیتے یوت نہ پل کہ
 دوہ کس صورتس منتر تہ تکیازہ کھنن چھ "روغن زعفرانگی
 تہ مریم زعفرانگی ذکر راج ترنگی اندر تہ کورمت۔" ۲
 موصوفہ زیدہ دوانا و کس صورتس منتر چھ کوہنگس گوہ
 انواری حاصل تہ اُمیہ پتہ چھ تیس مذہبی رسومات (RELIGIOUS
 RITUALS) اندوانا کس صورتس منتر تہ شنی تہ ٹاکا پامیت
 حاصل تکیازہ کوہنگہ و راس مذہبی رسومات اندوانا و چھ

۱. KASHMIR UNDER THE SULTANS
 (M. HASSAN) PAGE NO: 236

۲. تاریخ کشمیر اسلامی عہد میں دو اکثر صاحبزادگان (۱۹۵)

اڈنک بیو یاسان، یرنن کشیر ٹائیسز "لہکھان
چھ زده۔

" IT IS KNOWN FOR ITS MEDICAL
VALUES AND IS USED IN RELIGI-
OUS CEREMONIES. " ل

ل "KASHMIR TIMES" NOV. 20, 1993

باب ۲

حصه د

کونک لو وراونه خاطر حیا خال جا پانیر کونک

یہ کتھ چھپیر ازی کس سائسی دورش مشربحت کرنس زانی،
زہ یہ کونک ہیکیاہ کونگہ مالنے اوت مشرو وید کتھ کینہ کشیر بندر س
کونش کونش سٹرتہ ہیک کہ و وید کتھ؟

پنر رچہ یہ زو پتھ کالہ اس نہ لو کو کوہ مکیج کا نہ خاص اہمیت
زان مشر ہر گاہ زان مشرتہ اس سو تہ اس وقت کون غاصب تہ

ظالم حکمران و غصب گرنده سبطه تنگ تہ پامال بناؤ مشر۔ اما پوز دہم
 کہو تہ دہم ہر وقت گذرشی سستی سستی کور و قتلہ روزن والو
 ہوشہ والو تہ عقلہ والو مین غاصب حکمران ہندین زوہ لان پشہ
 پانہم سیدین سادہ، مقلین نالی تراو تہ آمتی اس، سیتے اوت نہ
 بلکہ کور کہ تین ظالم تہ جابر حکمران ہندین تختن ڈبہ ڈاس میوزن
 کاشترین روزن والین خاص گرنہ مسلمان ہند حقوق ماہیتہ ضایہ
 کور متی اسی پشیمک ذکر بر و نہ کن تر شمس باس مشن کرنہ یہ یہ بلکہ
 یہ یہ حصص مشن تہ ائمہ ظالمکی تہ جبر کہ کم کینرہ ذکر کرنہ۔ سہ تھی کور
 زہ کاشتر گرنہ تہ ظلمت تہ جبر خلاف ایس مین پچھ کرنہ او۔ تاریخ
 چہ گواہ زہ ۲۹۔ اپریل ارہا شتہ تہ پانتر ماہ (۱۸۶۵ء)
 سہ عیسوی ایس مشن کر کاشتر ہند لو کار گرو تہ مؤزور و روایت
 گرنہ تہ رلیتہ تہ پچھ تہ ظلمت تہ جبر خلاف اکھ منتظم خریک
 شور و ع۔ ایس ظلم تہ جبر کاشترین مختلف دورن مشن کرنہ او۔ پشیمک
 نتیجہ یہ دراوڑ سہ حق ایس کاشترین اسن گور تہ میول نہ، صرف
 کاری گرس تہ مؤزور اس بلکہ میول۔ اکس تہ پشیمک کونگ
 نو وراون و ایس کو میس تہ ایس پزی پاٹھی میو واپہر و تہ کاشتر لو
 بو پامال گرنہ تھو و مت اوس۔ حالانکہ نیم تریشہ و

فیرقہ (COMMUNITIES) اسی جاگیردار تہ ریس
 بنتھ کثیر ہندس موزورس، کاری گرس تہ سیکھن تہ لاچار
 بہتر پیشی کو نگ نوراون دالس خاص کر تھ تہ عام پاکڑ
 کاسٹرس کو سلس پر تھ طرفہ پنہر چھپہ دوالے۔ لے
 یوہے چھ سہ دومہ یانے کشرہ اپریل ارادہ شتھ
 تہ پتر گاہ (۲۹ اپریل ۱۸۶۵ء) سیکلہ زن اسیر منر سماجی
 تہ سیامی بیداری ہند کن لوگ نکیارہ اسیہ دومہ پٹہ آہ
 خسر یکہ ہند مختلف موڈ بارسس میں موڈن تہ وطن منر کاشتر
 لوک لہ پیر دوان رودی۔

ادہ سیکلہ کو نگ زینہ پٹہ دوگرہ حکمران ہند غلبہ تہ
 ختم سپد تہ اتھی ستر سپد میں، پیرن تہ بن ہند
 جاگیر داری نظام "FEUDALISM" تہ کٹر حدس نام
 ختم تہ سیکھ کنی آہ کو نگ زینہ ہند مالکانہ حقوق باضابطہ
 پانپر کس عام روزن دالس دتہ سیکھ وجہ یہ چھ زہ
 پانپرس اندر چھپہ ویکس زینہ ہند اکڑ تہ موچ بلک چھ تہ زینہ تہ
 کو نگ لکھ امت سیکھ زینہ گری، گپن تہ تہر گاسہ کھوان اسی یانے کاہ چرات۔

یہ چھ اکھ پنڈیہ چھو کثیر ہو فوہ سو فوہ او یہ کو نگ
 کثیر ہندیں کو لشی کو لشی منتر فورا ونہ شالہ کھو پوز تو وشی
 اسام آبلہ ترال، تاگم تر پوروم۔ سیتھنہ ایک مالین
 پانپرے اوت اوکا۔

الوافضل چھ لیکھان نہ چھ کالہ لکس یہ کو نگ
 "اندر کو لشی" منتر فورا ونہ آمت۔ اما پوز ہیا لکیر چھ ہندیں
 یاشدہ تھ کئی رو کران تہ لیکھان نہ کو نگ پوز چھ کابہ پیٹے
 صرف پانپرے اوت منتر فورا ونہ آمت تھ نہ کاتھ شکہ
 چھ۔" لے

یہ کتھ اندر چھ نہ کاتھ شکہ نہ از کل چھ یہ کو نگ لکیر
 ورا کثیر ہندیں بین مابین تہ فورا ونہ آمت۔ تہ
 یوان۔ اما پوز تو تہ کال چھہ لکس یالیں ہنراں یوت
 کال پانپرے زینہ اندر ہنراں چھ۔ یہ چھ اکھ پنڈیہ پانپرے
 زینہ اندر چھ کو نگ بول پنڈیہ شریہن وریں بلکہ ائمہ
 کھو تہ زیادہ وقتس تام روزان تہ فصل دواٹ۔ اما پوز پانپر
 لے تایع کثیر اسلامی ہندیں (ڈاکٹر صابر آفاق) ص ۲۹۵

و از این جان چهره اش که نگریه ایس یوت و که نیرایا
 چهره بی یولی ز چشمه اندر سوسر گزماله چه در دایانته نویسی
 لگرتی انور سو بلایه دیر داس کران نیمه کین به کو نگه یولی
 غائب گزماله چه

صابر آفاتی صاب چه یولی کمان نه کرل حیان سنگه
 نیلیمه مارا برنجیت سنگه نس و قش منتر اده شته چه اکوه
 (۱۲۸۰) عیوی سنس منتر کشته منتر عالم بنیاد تکر به
 لاجوویه کنگ دامدرو دیر به یاتنه و دیر امانه
 کینه کال گذر چه سید که نگه یولی و دیر اندر غائب
 یلنه پر گوته کارگر تا هم چه کشتو اس منتر کتی یا طلی فصل
 دوان رودیت

پز چهره نه به کنگ به کنگه کشته منتر س کوش
 کوش منتر نور او نه تیه امانه را چه را و نه کرخ نهی
 سنج منتر و رتد تکیانه امیکس یایس چه لگرتی انور
 سنج پا طلی کشتوان به دیر داس کران نیمه کین عام لوس

اگر دنگ و پیر پاوه گز عال چو زهیه که نگه بول میگه نه
 چنین جای فصل و تخته پیر قدشته (APPREHENSION)
 کنی که نگ و پیر پاوه ای انگیس و پیر پاوه ستر غفلت
 و ز نادان چو پیر گز چنین جای پیر که نگ تیوت کامیا
 ته کار که چو پیر روزان یوت کار گز ته کامیا پیر پاوه ستر انگیس
 اند و انگیس ستر چو - اصل تحقیق پیر پاوه انگیس روز گز
 ستر چو ز بنیایر ستر چو پیر زه که نگ پاوه اوارچ اهمیت ته
 منور و رفته نظر کن قمار و ده او پیر پاوه روزن و الیو عام
 لو کنه پیر پاوه دن ستر پیر اکو و سواس تر و موت زه پیر کوک
 گوته پیر پاوه و راسه بیته کنه جایر ته لود و آون وین ستر کفر
 پاوه کس که نگ لود و راون و انگیس ته انگیس کار بار کرن
 و انگیس روز گز ستر پیر پیر - یو پیر چو لود و جیر زه
 نیله تر پیر کاله کنه ته جایر پیر که نگ لاکنه یوان او ستر
 که زه وری گز رفته اس انگیس بیایر گز ته انور
 و پیر و اس کران ته پیر کنه اس که نگ زین تر نیمه وری پیر
 بول آسپه نشسته خالی گز عات ته پیر و چننه اس امه

به چرخ اندر زین ساپه زمین چینه کوهنگ
 نو در او به خاطر موزون تکیا ز یوه سر زمین سراسر آسینه
 گئی و به زمین به کاه زمین آسان چینه آند اندر چینه
 به کوهنگ کا سبب در زان به زان میرصاب لیکان چینه اما
 یوز به چرخ کینه کام به سراسر احتیاط و تراون چینه ضرورتی
 به چینه زمین آند کوهنگ به یوازین بر و نه به کوهنگ زان به
 به نظر تهاون ز زمین گزیده تضرع به در او به یوز آسینه
 به آند زمین اندر رود و در لایا شینه و در جمع رند
 آسینه حالانکه با پیرج و در زمین چینه تضرع به و به
 به سراسر آند در به کینه قسمه آب جمع سیدان چینه او
 چینه با پیر زمین کوهنگ نو در او به خاطر موزون به
 متاسف تکیا زان به به زمین به کاه زمین سراسر دار
 زمین کوهنگ نو در او به خاطر موزون کینه به حالش
 منته چینه -

بنی که سوز زمین یوه سر تضرع آسینه به و در
 ("KERAWA") زمین آسینه - تضرع زمین اندر چینه کوهنگ

کامیاب روزان۔ بیتے اوت نہ بڑا گتہ پڑن میں رفت کو نہ
 خاطرے یوت وقف آچھتہ اندر نہ بیتہ کا نہ فصل
 وہ بد اونہ بیہ۔ چونکہ پانہر زمین (روڈ) چھتہ سلماہ تھرس
 بیتہ کونگ وہ بد اونہ یوان چھ۔ یہ سپہ زمین گلر و چھو
 انور پونہ پاک تہ صاف چھتہ یہ سارے زمین چھتہ کونگ
 کسے دائرس منز انہ کپڑ۔ یوت ہے وہ چھتہ کونگ پانہر تہ
 مونگہ خام پور تھتہ اصل ناو خان پور تھتہ کونگ روایت چھتہ
 مشہور۔ بیشک مانے یہ چھتہ کونگ اوس پانہر ک تہ
 مونگہ خان پور ک مانہ یوان۔ اما پور موجود و متن
 کور اتھ لکھ کہا و تہ بدل سے بیتہ کونگ یہ کونگ و دت
 سہ کتوہ شتہ تہ سستہ (۱۹۷۷ء) پتر طرافات نیلہ
 زن سرنگر کس منز یہ کونگ وارچن جاین وہ پانہر او۔
 یمن جاین و نہ تہ یہ کونگ شمس پیاسن پچھ وہ پانہ
 چھ۔ تہ بیتہ کونگ او واپ واپ یہ کونگ پانہر نمبر یمن جاین
 تہ لاکھ یمن جاین نہ و نیک تام کونگ نیب نشانے
 اوس۔ لہذا ہیکو یہ و نیک زہ سہ کتوہ شتہ تہ سستہ۔

۱۴۰۰ (۱۴۰۰) پیچیده آب کاغذی لکڑی زیاد کھونیز زیاد که نگ فصل
و در پادشاهی کن آما در کونیه - پوزن کلیات و باب چهارم

اندر دریا که نه است چو نه :
شیرین محمد عبداللہ اوس کتوبه ششمه سستہ عیسوی

سنی (۱۴۰۰) منیر تاز تاز کرسی پیچیده کلکت
آتمی دوران کودتہ ا کہ حکم نامہ ذریعہ پانیر پنیر کہ نگ
و در پادشاهی کن آما در کونیه - امیر فاطمہ آ و تمہ وقتیکہ سرنگ
صلحہ منیر و ژودر - سیات پور ناگیم تہ بادی پور تازہ

وین گاسن آ و کہ نگ بول تہ نجی دہ پیہ (۲۰) صلابہ فی
کوئٹل سہیلہ پیچہ دینہ سرکارک یہ تجر بہر گو و

کامیاب تہ کہ نگ لک پانیر پنیر تہ و دینہ :
نہ منیر تہ کہ نگ ہیکہ تقدیس پیمانش پیچہ

پانیر پنیر تہ و دینہ پرتہ - یہ زت وزہ وزہ تجر بہر کر کر
تھیاد تہ پیچہ پنیر لک مشاہدہ تہ کر نہ کو - اما پوز

۱۴۰۰ کلیات و باب چهارم ترتیب و تقسیم دار
عزیز و دار محفوفہ - ۳۶ - ۳۷ -

را چهر او ملک چپس سخت شور و زرقه تیره تیره است
 مد نظر تها و شور و زرقه چپس ز که نگه ز سپهر اندر یگی گز صبر
 بییه کانه تیره فصل نو و را و تیره بییه فصل و تیره چپس تیره
 بلایه توانیم اکت که تیره فصل و دایره تیره فصل و
 و اتنا و ان چپس تیره -

ڈاکٹر میر محمد لیکنان تہ :-

" AGRICULTURE IS THE MAINSTAY
OF THE PEOPLE OF KASHMIR
VALLEY, EMPLOYING 65.53
PERCENT OF THE TOTAL WORK
FORCE AND CONTRIBUTES
ABOUT 26.9 PERCENT OF THE
STATE INCOME. " ۱

یو تا م کہ نگہ فصلک تولقی چھڑا میکس کاشت
منتر چھڑو ر فی صدر قبہ اراضی تہ تہ تہ کئی آمدنی ہند مشراہ
(۱۶) فیصد حصہ اُمی کیے برکتہ ریاستی ماصل سپدان
پہ زن ڈاکٹر میر لیکنان چھڑو :- ۱ -

" SAFFRON (*Crocus sativus*) COVERS
ABOUT FOUR PERCENT OF THE TOTAL
CULTIVATED AREA OF THE VALLEY
AND PROVIDES ABOUT SIXTEEN PER-
CENT OF THE AGRICULTURAL
INCOME. " ۲

۱ SAFFRON AGRONOMY (Dr. G.M. MIR) P2.

۲ SAFFRON AGRONOMY (Dr. G.H. MIR)

PAGE. No: 135

مقررہ خفیہ زیر پوشیدہ لوگ حاصل کرنے مندرجہ
 کونگس دو مین فصلت مندرجہ ڈالو آر پارامونٹ (PARAMOUNT)
 (IMPORTANCE) حاصل۔ لہذا اسی طرح ضرورت
 اہمیت مد نظر رکھنا و تھیوت لکھو کہ وہ شہد ہے۔
 ارشد سند (۱۹۷۸ء) پیچہ زیادہ کچھ تیز زیادہ دیا گیا۔
 یہ ہے چھ پوز جہز یہ کہنگ دوت نوو اورنگس سورتس
 مندر ونگس یا نے کتوہ شہد ہے تربیہ شہد (۱۹۸۰ء)
 عیسو گنس مندر پانثرن فصلت تام۔ مین مندر زہ دہ
 تحصیل یوان چھ۔ ہم زہ دہ تحصیل آگس تھس ہے
 زہ پر شپتن گامن پیچہ مشتعل چھ۔ یہ ہے چھ سہ
 دُری میٹہ دُری یہ کہنگ طرفان دوت ہے
 بڈس پیمان پیچہ دراو فصل پا داوار۔ ونبہ چھ
 یوان زہ کتوہ شہد ہے تربیہ شہد مندر آویہ
 کہنگ ۳۱۵، ۲۱ ایکڑ زمین وہ قیس
 لاگتہ نتیجہ زہ اکھبت تہ زہ دہ (۱۱۴)
 کوئٹل تام کہنگ فصل دراو۔

اخبار "الصفاء" چھ لکھان نہ سنہ نہ
 ساس عبیدی سنس منز (ست ۲۰۰) آویہ کو نگ پانتر
 ساس تریہ ہتھ تہ ہتھ (۵۳۱۶) ہیکر رقبس نام
 نور او نہ ہتھ اندر پلو آملی ضلس منز نور ساس شید
 ہتھ تہ تریہ (۷۶۰۳) ہیکر رقبس نام لاگنہ آو۔
 یلہ زن بد گام ضلس منز نور ہتھ تہ تریہ شید (۱۸۸)
 ہیکر رقبس کو نگ لاگنہ آو۔ تہ ہتھ کنی چھ سری نگر
 ضلس منز اکھ ہتھ تہ تریہ (۱۳۰) ہیکر رقبس تہ
 انت ناگ ضلس منز چھ ونیک تام کو تہ ہیکر رقبہ
 کو نگ گس کشتس منز انت آمت۔
 پتر چھ یہ زہ کو نگ نور او وکس صور قس
 منز چھ یہ پلو آملی ضلس کو ڈا فواری ہتھ ضلس منز
 پانتر تحفیل یوان چھ۔ حالانکہ ڈاکٹر میر صاحب چھ نہ
 پنہ لیس مقالس "سیفران ایگرانی" صفہ ۱۲
 (صفہ ۱۵) ہس پٹ پانتر ک ناو لو کھمت۔ یلی کہ

۱۔ "اخبار" الصفاء " ۴۴ جون (۴۴ ربیع الاول) ۱۳۲۵

چھین پلوام تحصیل ذکر کر دیتا۔

یہ چھ اکھ پور زہ کٹوہ شیتھ تیر تیر شیتھ عیسوی

سنس (۱۹۱۱ء) منتر اوس یا پیر قصبہ تیر تحصیل اوس
پلوام، ییلہ زان ضلع اسلام آباد اوس اما پور ائمہ بیتہ،
بنیا و پانیر ذات خود اکھ تحصیل تیر پلوام بنیا و ضلع، تیر
شیتھ کنی سید پانیر انت ناگ ضلع تیر شیتھ کنی ہے
چھ سہ اکھ وجہ شیتھ کنی مہر صاحب پلوام تحصیل ذکر
کر دیتا چھ۔ حالانکہ میں پیر ہے ستور و پانیر و ناو
اکھ مقالس منتر ان تکیازہ کہ ننگ اصلی مالین چھ پانیر
مانہ تیر زانہ امت تیر کہ پلوام یا اسلام آباد۔

یو تام سنہ زہ ساسک (سنہ) تولی چھ،
اکھ سنس منتر بیہ سارے اولی بدل، سہ پیر زہ یہ کو ننگ
رود بیہ تیرے جاین نام محد و دین جاین یہ کو ننگ پتھ کالم
پتھ وہ پدائ رود سہ گو و پانیر تیر بیہ اسی اندر لکی
گام ییلہ زان طرفات یہ کو ننگ بیو تیر وار وار نیم گز هن۔
وتہ چھ یوان زہ میر تیر کیماوی ستور ورتہ (CHEMICAL NEEDS)

گفته که پنه در کار آسان چپیه تمه سالک چپیه یا پسر کس ز پیش
 اندر لینه آمرش مثال پاهای یوز تو فاسفورس، پودا شیم
 میباشیم نه میباشیم بنیزه -

پدر چهره یوز پستی سود ده، پند هر دو یک بود
 آویزه کنگ تن جاین تو در او نه تو در او نه بدیتر نه کنه
 شته که کشته (۱۹۶۹) عیسوی سن تام نیب نشانه
 اوس - پنه چهره یوز پاهای ز هتس زه اکتش سن مشر
 اوس به بحیث عربی استاد ترال بایر سکتوری
 سکولس مشر کام کوان - بیکه زت شام لال لاریار
 سکولک پر نیل اوس - اکتش سکولس مشر اوس بلف
 جو نواب اکتش پشته بان، پشته زن با عنوان رنگه رنگه پوش
 ووان اوس - ده مه اکر وون میله پر نیل صابن زه پیش
 انچه گفته بیالی موخه تا که اسی تیر کرمو پر خبر زه ایا بیته
 کسیا پشته سکو ل باغس اندر کنگ کنه نه تو خود صابن
 اوز به بجمل ته اکتش وریه و دو میله پنه غلام نبی
 بیله ستر پشته اکتش باغس اندر کنگ موخه ته بنا و سن پنه

تفریح پیشہ تہ کشتہ و کھ گڈر تھ لچ مین کو نگہ وارین بر جہتہ
 چیلے سینگ تہ جہ در او زہ بیہ وریہ تو وریہ کو نگ
 سارے ترالہ کھوروزن والہ، من یا قن منز مین بادام
 کلی تہ زوئی کل اسی تہ یہ ہے کہ نگ آو کٹوہ سختہ تہ
 کٹہ شتہ (۱۹۷۹) عیسوی سس منز قسیا ژو ویت
 تحصیل منز نو وریہ۔ حالانکہ کٹوہ شتہ کٹہ شتہ
 (۱۹۷۹) عیسوی سس بروہنہ اول نہ پڑی یا پڑہین
 جاین امہ کہ نگ نیب نشانے بلی کہ اوس امہ وریہ
 بروہنہ پانپر وڈر تہ ناگم وڈر منزے اوت نو وریہ یو
 لہذا یہ باؤظ کرن سستی سپنر یہ حقیقت نئی تہ لکارہ
 نہ یہ کو نگ ہیکہ سارے کٹہ اندر وہ پد تھ۔ تاہم قوت
 وکھ ہیکس نہ پانپر وڈر تہ ناگم وڈر وڈرے بیہ کٹہ زہنہ
 اندر نہ پڑیوت وکھ مین دفن جاین یانے پانپر تہ ناگم
 وڈر پڑ تہ ہیکہ۔

یہ چھ اکھ پندر زہ عام نو کن مہندین ذہ ہمن
 منز اس یہ وہم (SUPERSTITION) پاد کرن امت۔

زہ یہ کو نگ ہیکہ نہ پانپوراے بیہ کئے تہ جایہ وہ پرتہ
 یہ آسے سراسر نادانی تہ بہالت تہ اگر قسیم خود غرضی
 یتیمہ کنی کنوہ شہتہ تہ کئے شہتہ عیوی سنس ۱۹۶۹
 تمام امیر لغتہ نش بیہ بین جاین ہندی لوکد محروم روڈی
 آسے ڈاکٹر میر صاب چھ لکھان زہ

"DURING THIS PERIOD DUE TO
 THE MASS LEVEL OF ILLITERACY
 AMONG THE CULTIVATORS AND
 LACK OF INCENTIVES FROM
 THE GOVERNMENT, ITS CULTI-
 VATION WAS LIMITED."

موجودہ زہ کو نگ ہیکہ پرتہ تہ جایہ کشرہ
 منتر لوڈا و نہ پتہ بیٹہ گمرک تہ سیگول زمین آسہ
 کیا زہ پرتہ زمین چھ واریہیں و قس تمام سر بہ دار
 روزانہ تہ خود شک روزانہ و لوڈا و تہ گزہان
 تہ و لوڈا و تہ گزہان یتیمہ کنی یہ بول پوچہ لیان چھ

فایده مند آسان تر است که چینه نه زیاد سردی تر نه زیاد
گرمی آنرا که نه مریخ کینه و نه دانه و آسانا و آسانا تا هم هرگاه
خوشک سالی که نه در فصل ششما تر و نه در فصل ششما تر
و آنرا که نه با سالی که در فصل ششما تر و نه در فصل ششما تر
که نه در فصل ششما تر و نه در فصل ششما تر که نه در فصل ششما تر

چیزه ۱

"THE PLANT IS NOT EFFECTED BY
HIGH TEMPERATURE IN SUMMER
AND LOW TEMPERATURE IN WINTER
AS THE PLANT REQUIRES DIFFER-
ENT CONDITIONS OF CLIMATE AT
DIFFERENT STAGES OF ITS DEVE-
LOPMENT. WINTER AND SPRING
RAINS WITH LOW TEMPERATURES
ARE MOSTLY HELPFUL FOR VEGI-
TATIVE GROWTH AND CORM RE-
PRODUCTION." ۱

باب ۲

حصه (۹)

کوننگه کس پها لاس منتر کینه

مشکل پها مشوره

کوننگ اگر اکر طرفه پرتقه جابه نو وراونه او مگر مینه
 طرفه چینه ونه تترتقه پها نس پها یه کوننگ و و پداونه
 یوان پتقه پها نس پها یه و و پداونه یوان کوننگه
 پرتقه یه زه پلو ائی ضلس منتر چیه کوننگ
 پتقه س پها نس پها و و پداونه یوان پتقه ضلس منتر
 پانیر قسلس از تیه که در الو اری حاصل حصیه کاشتیکس
 سورتس منتر اوت نه یلی که کار بارکس سورتس منتر تیه

حالانکه کوئنگه کس پیا لکس منتر حیه کینه اژ چینه ته شک
 یو کئی ونه تیره که نگ دور دور جاین پهلته چینه
 هیکان بلی که اگر پیا لیو ته مه تیره آوسنه ز ساس
 منتر ومان ومان یوتام اژ چین ته شکین هندی توتق چیه
 تمه حیه میانه انداز مطا ایت یه کینه بهند ذکر چیه کئی
 چهره

ع کوه نگه کس پیا لکس منتر حیه کوه دین اژ چینه
 یزه سید سیود چینه یه که نگ نوراون والین سکوتس
 ته سرکاس سحر کانه اتراس فاص کرتین کو ملین
 یم گامین اندر روزان چهره یکیاره گامی روزان والی چینه
 ونه تیره اسکس ووه پلاس ته کار بار کس منتر پور پا کس
 زانی یاب

س دویم اژ چینه حیه زه عام لکوه چینه اسکس وناه
 ته کار بار کس منتر زانی یاب یه چهره زه امیک کار
 بار چهره صرف پانیر تحصیل منتر اوت کر نه یوان یلیه زن
 بنین جاین هندی روزان والی اته کوئنگس وناه وده چینه

ہسکان تکیازہ امیک کار بار کرن چھ زن زارن گندن مہو۔
 بنیامت۔ ہر گاہ آتھ سرکارگ دخل آسہ ہے تیلہ روز ہے
 کنہ حدس تام امیک مول ڈیخ، حالانکہ اچھ ٹیہ وارہ
 منتر چھ کوئنگس فی تولہ حساب ہتہ بود روہ پیہ وسان ہتہ
 کھسان (FLUCTUATION) ٹی کہ بعضے صورتن منتر
 چھہر مکنتہ تہ گترھان۔ یمہ کنی امیک کار بار کرن اکیس عقلہ
 والی سندہ غا طرہ کلہ دود ہیو بنان چھہ۔

۳۔ امیک کار بار چھہ فرمہ والی تہ دلال کران
 یمیک فایدہ زیادہ فرمہ والی سی و اتان چھہ، تہ یتھ کنی
 چھہ کینتر سا فایدہ وہ پداونج والیسی و اتان۔ یوہ ہے وجہ
 چھہ زہ کہ نگ چھہ ٹوہ تہ یتھ اندازس منتر نو وراونہ یوان
 یتھ اندازس منتر یہ وہ پدان اوس۔

۴۔ ثورم یہ زہ کہ نگ کار بار کرن والی چھہ ملاو
 کر تھ کہ نگ نہر بن فرمن کنان یمہ کنی امیکس وہ پداو
 دوار دوت تہ و اتان چھہ۔ تکیازہ یتھ کنی چھہ عام

کو ملین سے فائدہ و اتان میں تین واٹن گودھ بیٹہ کنی
 سنہ کنوہ شہتہ نہ ختمے (۱۹۹۹ء) پیٹھے یہ کوئی گ سبب
 جابن و وہ پر آونہ کھوتہ کم ہوتی گ کثر صحت پیٹھے پڑ پ
 باو تہ نہ منتظر صاب کراک چھڑہ :-

" THE GROWERS POSITION VIS-A-VIS
 TRADERS IN THE TIME IS NO
 BETTER. THE DWINDLING RET-
 URNS HAS MADE MANY GROW-
 ERS SERIOUSLY THINK ABOUT
 SWITCHING OVER TO THE CUL-
 TIVATION OF OTHER CASH CROPS.
 THE AREA UNDER SAFFRON
 CULTIVATION HAS FALLEN
 15 PERCENT. " ل

پڑ چھڑہ نہ دلالن چھٹہ سے فائدہ و اتان میں
 زن فرم و الہن و اتان چھٹہ ٹکیا زہ کوئی گ نہر خ نہر
 چھٹہ دیکھ روزان نہر خ نہر دلالن پیٹھے خوجہ موہنی
 مٹھول ہیو تہر خان یسہ ہواں گاہ نہر کنان باد - یہ

زن کنوہ شہدہ تہ نر و متھ عیسوی سنس (۱۹۹۳ء) منتر
 دالین و صحت پیو۔ بیشتر متظر صابن چھ پینہ نس منٹونس
 منتر یس متو گریر کشیر منتر یو کھت چھ، نیمہ کتھ ہینہ
 تہ باوڈ کر مرزہ کتھ ہو فرمہ والو چھ کہ نگ کار بار کران
 کران دیوول کوڑ مت۔ یہ چھ اکھ پر زہ ییلہ تہ امیک
 کار بار کران وول سوٹ وکٹ وچھ نہ جنور وچھ یقیس
 کار بار کران ولس دیوول پیوان کڈن۔ اکہ طرفہ چھ یقہ کار
 بار کران وول ملاوڈ کران تہ بیٹہ طرفہ نمبر مس فرمہ ولس
 کنان یس تو کال اس کلمہ نلہ سان بریکہ ناوان چھ۔ تہ
 یقہ کتھ یقہ باپار دیوول کڈان تہ پتھر س لاران۔
 ۵ پانترم وجہ چھ یہ زہ ملاوڈ کران وول کشیرہ
 ہند کہ نگ فرمہ وول اسیتن یا ہنرم فرمہ وول اسیتن، یہ
 چھینہ، منشی کتھاہ۔ ملاوڈ چھینہ ملاوڈ نیم ملاوڈن اٹمکس
 چالاوس اکھ لوبہ ڈلفہ قصان و تہ نو وسہ یقہ کتھ زہ ملاوڈ
 کر نہ سستی سپن کشیر ہینہ کہ نگ تجارت شکھ اور یقہ کتھ دہہ
 کتھ تہ دہہ ہر اٹمکس زخس منتر می آیہ تہ سستی سپن اٹمے

ملاوہ ہستی کو پچا اہمیت تہ ضرور اور نقد کم۔ اُسے پزیرا
 باو نقد چھوڑ کر منظر صائب تہ کوئی کران تہ سہکھان
 زہ ۱۔

" TODAY SAFFRON FROM SPAIN
 AND IRAN IS CONSIDERED THE
 CHEAPER AND OF BETTER —
 QUALITY BY THE INDIVIDUAL
 CONSUMERS. " لہ

یہ نیک اہل وجہ یہ چھوڑہ پانیر کو قریب والو ہوتہ
 دلاوہ ہوت کہلہ پاٹھی اہلانی کو ننگ کثیر اُن تہ
 اُنکے کار بار کران تہ تہ کوئی کر کہ کاشرس کو ننگس لہو لہو
 حالانکہ اہلانی کو ننگ چھوڑ کہ ورآے آسان ییلہ زن رنگ
 کاشرہ کھوتہ تیخ آسان چھس یس زن کاشرہ کو ننگہ
 کھوتہ سستہ آسان چھوڑ ہر گاہ سرکار کہ طرفہ آکھ کاہنہ
 روت سپید نہ تیلہ آسہ سہ وکھ نزدیک ییلہ کثیر مشر
 کاشرہ کو ننگ ناو کاہنہ آکھ تہ ہمیشہ نہ یلی کہ وہ ہداوین

آنگاه که نگه زمیند بانی فصل تکبانه گشتن منزه چیده فصل
و و پداونس زیاده لاگت یوان.

۴ شیم و چه چیده پتر میو کینتر هو و ری و سیط
او گشتن اندر سیاسی بحران - یقه سستی اقتصادی بکار
تیرا و - بیمه تیرا میوه پند و ستانسی مشنر کاشیره که ننگ
کار بار گران رود - بیم رود و صرف ایرانی که ننگ هو ان تیر
کنان تیر سستی رودی که کلاط مال تیر کنان - بیمه کنی کاشیر
که ننگ سستی میوه و الی کاشیر سستی نشسته بد ظنون سید میگر
و میوه دار کاشیر کینه خود غرض کار بار گران و الی چیده میوه پند
غرض و اطعام کاشیر و نشسته پند و الی که بد ظنون کوری - بیمه
اثر سید میوه و کاشیر سستی کونگس پیچیده پیو - بیمه کنی کاشیر
که ننگ نریخ تیر مول کم گو - هرگاه سر کار آنگاه پندرس تام
همیشه بیمه تیر ضرور و رسید به ایرانی کونگس رود تیر کوش
تیر سید به کینه حدس نام رکاوٹ - حالانکه تیر کالیه ادسی
بوزنر با طری سر کار کاشیر سستی کونگه پدا واری ما اهو

تہ پتہ کن اوس تہ نیر دانہ ایرانی کہ نگ کشیر و اماں تہنہ امیک
 پیون سکن آسان تکینا ز امیکس بیض کنہہ شس امی باضا با
 سرکار کہ طر فیہ کاوٹ یوان۔ اما پوز پتی ہن دوسریا نے کنوہ
 شتہ تہ کنہہ مت عیو کا سنہ ۱۹۸۹ء میں۔ بیس
 دو شراہٹ کشیر و و شتر و و شراہٹس اوک کشیر
 کہ نگس تہ بجان تہ یہ بجان تہ او سرکار کہ نہ اھواس دینہ ستر
 یزن ڈاکٹر سیر صاب تہ بکھان چھ زہ :-

IF THE FIELD STUDY REVEALS THAT THE
 FARMERS LARGELY SELL THEIR
 PRODUCE THROUGH DALALS AND
 SUB-FIRMS WHILE CO-OPERATIVE
 SOCIETIES AND GOVERNMENT
 AGENCIES ARE NOT RESPONSIBLE
 FOR THE MARKETING OF EVEN
 THE LEAST QUANTITY."

موصہ یہ زہ کہ نگس کارہ باس ستر توازن پاؤہ
 کہ نہ خاطر تہ کہ نگ فوراون و اسس سہ حق دینہ خاطر نیکی
 سہ حقدار چھ گزہ سرکار سہ منظم طریقہ پانہ ناؤن، بیہ ستر

شود تہ صاف کہ نگ بازار میں منتر داتہ ہے تہ مین فرمیر والین تہ
 ولان نظر گذر روز ہے بیم کاشترس کہ نگس سلاوٹ گرتھ اُسیج
 اصلیت تہ ذریعہ توان چھو تہ پتہ کئی روز سن اکھ نہر خ تہ و بچہ
 تہ بتیہ گرتھ ہے ضرور اُسیج فیمس منتر تہ ہر سہ بہر منظر
 صاب چھو ہے باو تھ کران تہ لیکھان زہ :-

" THE ONLY ALTERNATIVE
 SUGGESTED BY GROWERS IS TO
 ARRANGE AN ORGANISED
 MARKETING ON CO-OPERATIVE
 BASIS. "

ڈاکٹر پیر چھا تھ پندس زور دتھ لیکھان تہ تاپد

کران زہ :-

" THE TOWN PAMPORE IN KASHMIR
 BEING THE MARKET OF SAFFRON,
 FIRM HOLDERS HERE TRY TO SQ-
 UEZE OUT THE POTENTIAL MA-
 RKETED SURPLUS IN THE MONTH
 OF NOV. TO JANUARY. THEY STORE
 IT IN THEIR GODOMES AND
 ANTICIPATE ORDERS DURING —
 CERTAIN PERIODS OF FESTIVALS.
 SO THE COMMON GROWERS

↓ "GREATER KASHMIR DEC. 17. 1993

HAVING THE FACILITIES LIKE
STORAGE, TRANSPORT AND CREDIT
INHER LOSSES AND BENEFIT GOES
TO FIRM HOLDERS WHO AFTER
STORING SAFFRON FOR SOME
MONTHS SHARE THE MAXIMUM
PROFIT OF THE PRODUCE."

ہیو اف چھیم کپتہ مشکلات منہ کنی کہنگ زیادہ ہو
زیادہ زمینیں لائیں لیوان چھیم ہر گاہ ہم شگل دھون کنش مٹر
سرکارک انتھواس کہنگ و ویدون داپن آیتن روزہ ضرور
ہیکہ یہ کہنگ کشر ہندس کوشی کوکشی تام و انتھو۔ یکیا زہ
سرکار کہ انتھواس ستی سپن تر ساری شگل دھیم اسیس
وژاوس مٹر مٹوٹھ انان چھیم اودہ ییلہ عام کوکشیس ٹاکیہ
واتہ ضرور سپدہ سانہ کشر مٹر کہنگ چھا لاو دور
دور جائن تام۔

پنر چھیم زہ پانپن کپن دھون والین چھیم کہنگ
ہنس تہ کپن کشر مٹر کہنگ دھون آری، فرمیر والی چھیم پچھ
یہ کہنگ ٹہ چھیم چاوسان شگل ہواش تہ دلہ، اتر حشر پانی

تہ کلکتہ لوان۔ یعنی ننگ کوک با پارین کمان چھ۔

بیتے اوت نہ بکر چھیرہ کوہ ننگ ٹنڈرو (TENDERS)

مطابق ججن بجن فرس کسہ یوان تہ بٹھ کئی چھ اُمیک کار
بارکون والی سٹماہ فایدہ تکان۔ یوانام عام کوہ ننگ وود پاون والین
ہند تولی چھ تر نہ چھ سٹاک کمال تہ نہ چھ کھ توت طاقت زہ
نئی گڑھ اُمہ کوہ ننگ لین دین کوہ فاطمہ ولیر، بھیسہ کلکتہ تہ
اُمہ سہا کھ کوہ وود چھ بٹہ زہ عام وود پاون وول چھہ
اُمہ گریڈ بندی تہ درجہ بندی پوپہ کھ زاناک۔ عام وود پاون
وول چھہ آفہ کوہ ننگ وزان بیلہ زن فرمید اول تہ دلال کوہ نگیس
درجہ بندی کوہ نگیس، چھ، چو، دن، ریشمی دن بٹہ بناوا
چھ ٹیک وکر چھہ تہ نہ کرنہ اور۔

پنر چھیرہ زہ یہ درجہ بندی کرنہ سستی چھ فرمہ
وول تہ دلال فایدہ تکان بٹہ نشہ عام کوہ میل محروم روزان
چھ۔ واریاہ چھ تر کوہ ننگ وود پاون والی سمست ہمت
کوہ تہ مسکن، لاچار تہ غریب آسان چھ۔ تہی چھ پروہہ
زار فرمہ والین تہ دلال نشہ روہ پیہ وہ زم زہ

شکلان تہ سستی چھ نہر خ تہ زمان سیمہ کنی فرمہ والہن تہ دلالن
 کافی فایده و اتان چھ۔ تہ اسیں سکھنس غریب تہ نادار۔
 کہنگ وہ پداون و اسیں چھ فایده بجائے لوفتصال
 و اتان۔ ہر گاہ پری کنر سرکار تھو قدم تکرہ یوستی کہنگ
 وہ پداون و اسیں تہ فایده و اتہ تہ فرمہ والہن تہ دلالن
 تہ فایده و اتہ سستی پھہر حوصلہ بکند پدن۔

پزر چھ یہ زہیم شکلات استھ تہ چھ پانسیہ
 تہ اسیں اندر پکس منزیہ کہنگ بد چک چار سان
 وہ پداونہ یوان۔ ہر گاہ پری کنر بین حایان تہ سیٹھ کنی وہ پداونہ
 بیٹہ نزدیک آسہ تیلہ سہ و کھیلہ یہ کہنگ کثیرہ
 ہیند س کوئس کوئس منتر وہ پداونہ بیٹہ۔ حالانکہ
 یہ چھ تیلہ ممکن سیلہ زن سرکار و چھنہ روزنہ۔
 بیشتر نظر صاب چھ تیٹھ کنی لہ کھان زہ۔

“ THE STATE DEPARTMENTS
 LIKE HORTICULTURE, PLANN-
 ING AND MARKETING, AGRI-
 CULTURAL DEPT: AND JAKFEED

104

SEEM TO BE JUST SPECTATORS
TO THE DISASTER THE SAFFRON
IS FACING. OBSERVERS FEEL
THAT THE DAY WILL
NOT BE TOO FAR WHEN ALL
THE GROWERS WILL STOP
CULTIVATING SAFFRON AND
THE ONCE PRECIOUS CROP
MAY FACE EXTINCTION,
UNLESS THE GOVERNMENT
DOES SOMETHING TO
SAVE THE INDUSTRY." Q

Q "GREATER KASHMIR" DEC. 17, 1993

باب ۲

حققتہ

کوئی نگہ بس بچا لکھوس منتر

سرکارک آچھواس

پندر چھپتہ زہ سرکار کیر فہ چھپتہ کوئنگس و وہ چھ
 بوئنگس منتر کوئنگس منتر کوئنگس منتر کوئنگس منتر کوئنگس منتر
 من، بی۔ ایم کپور، ڈی۔ ایف فوٹو گرافر، بی۔ ایف
 گیتا، ایم زن یادوار کس شمس سنی والستہ چھپتہ تمہ
 پیٹریٹر یونز کوئنگ زیادہ کھوتہ زیادہ نوواروس
 پیٹریٹر کوئنگس آیتن تھارہ بیتے اوت نہ ملی کہ

کشمیر یونیورسٹی ہندو شعبہ باغی (BOTANY DEPTT.)
 تہ چھ کوئٹہ یادادار س ہر لوس تہ پیا لوس پیٹینہ کاشتہ
 جاری تھا و تہ شعبہ اقتصادیات (ECONOMICS DEPTT.)
 تہ چھ ایکس ہنس تہ کنشس پیٹہ سران سوچان کوئٹہ یا گیس
 تہ رخنہ لگان چھ ریمہ ہمار کئی یہ سو سر گزہاں چھ تہ دو دلا
 چھ تہ متعلق چھ یہ یا سچ تحقیقی لیبارٹری (RESEARCH LABORATORY)
 تہ تحقیقی اگر یک چرل دنک
 آیتن تھا و تہ لوی لوی تجربہ کران تہ لوی لوی طریقہ
 (RENOVATED METHODS AND EXPERIMENTS)
 پانساوان میو کئی یہ کوئٹہ بول رخنہ لگنہ نشہ تہ سو سر گزہاں
 نش محفوظ روزہ واکٹس ہر چھ اچ با و تہ کران تہ لگہاں
 زہ :-

" C. L. MADAN, B. M. KAPOOR AND
 G. S. GUPTA HAVE MADE A
 JOINT EFFORT REGARDING
 VARIOUS ASPECTS OF SAFFRON

CULTIVATION IN KASHMIR AND
D.N. FOTEDAR ALSO HAS MADE
SOME ATTEMPT TOWARDS THIS
DIRECTION. ۛ

مختصر یہ زہ سرکار کے طرفہ حصیہ کو شیشہ سپدان
نہ کوئنگ گوڑہ زیادہ کھوتہ زیادہ زہ شیش نو وراونہ پن۔ یہ
زن سا کے کشر ہمنہ پسماندگی تہ در ماندگی دوار گڑہ ہر گاہ
یہ کوئنگ سا کے کشر ہمنہ تہ تہ زہ منہ تہ لاگتہ یہ تہ تہ تہ
تہ بادام یوان چھ موڑ و شیش تہ بادام کھوتہ کوئنگس زیادہ
آمدنی بیتہ تکیا زہ تہ تہ بادام چھ کشر ہمنہ تہ اوتا یوان
بلی کہ چھ ہمنہ ملکن اندر تہ۔ اما پوز یو تمام کوئنگ توتی
چھ یہ چھ خاص خاص جابیر یوان تہ یوان۔ یانہ اگلستان
ایران، سپین تہ کشر۔

پوز چھ یہ زہ سرکار کے طرفہ حصیہ از کل کتہ حد تمام
کوئنگ فصل ہر راو کس موڑس منہ کو شیشہ پانناونہ یوان۔

یٹیمک ذکر ہو کر آئے۔ اما پوزیہ کر تہ چھپہ لاکن یہ
 شکایت زہ و نہ تہ چھپہ کشتہ اندرتھ پمانس پچھ تحقیق
 کرنیو ان یٹیمہ ستر کو نکلہ فصل زیادہ کھو تہ زیادہ زمین
 نو ورا ونہ پیر ہے۔ یہ با و تہ کران چھ و کشتہ پمانس
 لیکھان زہ۔

"THE FARMERS COMPLAINED
 THAT NO RESEARCH OR EX-
 PORT FACILITY HAD BEEN MADE
 AVAILABLE TO THEM EITHER
 BY THE CENTRE OR STATE
 GOVERNMENT." ل

مگر سٹیشن ہو کو کئے حدس تام یہ و نشتہ زہ یہ چھ
 تحقیق قانک نتیجہ زہ یہ کہ نگ چھ و نہ کشتہ پمانس
 نو ورا ونہ پیران تہ آمنت پمانس پمانس
 نشتہ اوس۔ یہ زن کشتہ پمانس لیکھان
 چھ زہ۔

" THE SOURCES SAID THAT EFFORTS WERE ALSO BEING MADE TO EXTEND SAFFRON CULTIVATION TO NON TRADITIONAL BELTS OF THE KASHMIR VALLEY. FROM AROUND ONE HUNDRED THIRTY ONE (131) QUINTALS IN NINETEEN EIGHTY SIX (1986) 191.25 QUINTALS IN NINETEEN NINETY ONE (1991) AND NEARLY TWO HUNDRED (200) QUINTALS IN 1992, THE PRODUCTION WAS EXPECTED TO REACH TWO HUNDRED AND TWENTY FIVE QUINTALS (225) DURING THE CURRENT YEAR, THEY SAID."

پلڈ چھپہ زہیہ کر ڈنہ چھپہ سام لاک
مینر شکایت زہ سرکار چھپہ املکس و تان و تعلق
و تہ تر سام ہوان۔ یس کار بار تہ و تان و تہ ہوان
ورڈیو پلڈ چھپہ و تان چھپہ یس سام و تان و تان

اوت فایده و اتان چھ تہ اہیک و و پراون و ول کو سبیل چھ
 پنہ پڑی رکنی سہ حق پراوان تہ حاصل کران یس سہ پراوان تہ
 حاصل کران گو تہ۔ اُچھ باؤ تھ چھ "کشہیر لائمر" پتھ کمر
 کران تہ لیکھان زہ :-

" THERE IS AN URGENT NEED
 TO REVIVE TRADITIONAL AND
 PROFITABLE ENTERPRISES TH-
 ROUGH INTEGRATED AND LONG
 TERM PLANNING FROM THE
 GROSS-ROOT LEVEL, SO THAT
 SAFFRON ALTERNATION IN THE
 STATE COULD EMERGE AS A PRO-
 FITABLE AND ECONOMICALLY VALU-
 ABLE VENTURE." ل

تاہم زہ ساس اکھ (۲۰۰۱ء) عیسوی سن منتر پوٹن
 اکھ تھیکن لایق قدم برونھ کن یس سہ پتھ کمر زہ -
 کو ننگس فصلس و و تھ بودس منتر پوٹن باضا بڈ زری
 یونیورسٹی سرن سوچن پتھ متلق "سرنگیر لائمر" گڈنار
 لیکھان چھ زہ :-

زرعی یونیورسٹی کوڑا ۱۲ جون ۱۹۸۲ء ساس نہر اکوڑ (۱۲۰۰)
 عیسوی سنس منز آکر وڈرکش ایک انقعاو سیمٹک دس آند
 مملکت برائے کائرس نہ اند ستریز عمر عبد اللہ صاحب تیل
 یکتہ اند زرعی یونیورسٹی ہندو ایس چائس لرایم، والی کمال نہ
 ہندوستانی سپا ستریز بورڈ کی سیکرٹری نہ موجود آہی۔
 آند وڈرکش ایس منتر دیت عمر عبد اللہ ہند یکتہ کتھ پیچہ زور نہ
 کوئی گچ اہمیت نہ ضرورت چھپہ عالمی سو نفیس پیچہ دہہ
 کھو نہ دہہ ہیرا نہ کتھ اندر مٹیکہ کوئی گچ فصلک پادادار
 تیل ہر تھ پیلہ اسکس بلاکس (EXPORT) متعلق
 وڈرکش ستریز کارک انقواس آہ تین روز نہ ستریز کتھ زراعت
 وزیر چوہدری محمد رمضان نیمہ کتھ ہندو باو کتھ نہ کوئی گچ فصل
 تو راون والین کوئین بین پتھراہ ساس رومہ کتھ کر پٹ
 کارڈ اسکیم (CREDIT CARD SCHEME)
 تحت واکزار کرنہ "ع"

لیحاظ ہو کہ کوئی پیش یہ کہتے دیکھو کہ سرکار چھپتے
 از کل کوئی نہ فصل زیادہ کھوتے زیادہ نور اور انکس صورتیں
 منقوت ہر ان سوچاں تہہ منقوت شعبہ زراعتیں سنو والیہ
 شخصیات کو پختہ کوششیں ہر وہی آیت تن تھا و ہر چھپتے
 پہنڈ ذکر کہ دے کر نہ آو۔

موجودہ یہ کہ کوئی نہ فصل زیادہ کھوتے زیادہ —
 نور اور انکس تہہ انکس برائے زراعت تہہ نور انکس صورتیں
 منقوت چھپتے سرکار کہ طرفہ کوششیں جاری، میں کوششیں
 پہنڈ خلاصہ ہو کر کن بیان کر نہ آو۔ اما پوزیمہ سارے
 کوششیں سپدن تیلے بار اور ثابت تیلے میر کوششیں
 عملا و نہ ہین۔

ہر گاہ سرکار چھپتے میں کوششیں عملی شکل
 (PRACTICAL SHAPE) پوزیمہ پوزیمہ پوزیمہ
 سہ و کہ نزدیک تیلے کو انکس سنو والیہ لاکن پہنڈ

خاب پور گڑھوں تہ یہ کہہ نگہ فصل یہ کُشتر ہندس
کونٹس کونٹس مشہور اور اونہ

خود دام صاب اسنی لوگت ہندی اھواسہ
سیتی سرکار چہ میر کوششہ بہ عمل، تکیا زہ کُشتر ہندی
لوگت ہندی خوشحال تہ پاپر جانی چھٹہ پوز اھتر اندر
کھٹہ

باب ۳

کونک مختلف دران منتر

کُشیر یو سیه اکبر منتظر وادی چپیه روز و زده پرتو
 اکس پائیس کن لیه کران س اکس اتد پتد نظر پییه خاص کرتن
 حاکم کنیم کُشیر پتد حکم چلاوان رودی مثال پتد حکم یوزنو موغل
 افغان سکه تپه دوگره سته اندر موغل پنداره شته تپه
 شیه شته (۱۵۸۶ هـ) عیسوی سنه پتد سده شته تپه
 دوه ونره (۱۵۸۲ هـ) عیسوی سنس تام حاکم کران
 رودی تپه سده شته تپه دوه ونره (۱۵۸۲ هـ) عیسوی سنه پتد
 ارده شته تپه کنوه (۱۸۱۹ هـ) عیسوی سنس تام رودی
 کُشیر پتد افغانی پتد حکم چلاوان بیه زنه تارخ دان

لیکھان چہ۔ اوداہ شہنشاہ کفہ (۱۸۱۹ء) عیسوی سن
منتر کوڑ پخت سنگھ کشر پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ
برابر ستودین (۲۷) دوسری کشر پچھ پچھ حکم چلاوان
تہ شہزادہ مارچ ارماہ شہنشاہ شہنشاہی (۱۲ مارچ ۱۸۲۲ء)
عیسوی سن منتر دھنی انگریز و کشر پچھ پچھ دوسری
کفہ تہ پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ (۱۰۰) دوسری
کاشن پچھ پچھ حکم چلاوان۔ پچھ اندر کاشن خاص
کریہ کرنگہ باغہ والین تہ پچھ والین نہ صرف ہو عکس ہندس
وقت منتر کوڑ پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ
تہ کفہ تہ زیادہ ظلم تہ پچھ پچھ کاشن پچھ پچھ پچھ پچھ
ہندس دوس منتر و پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ

باب ۳۳

حقیقه الف

موسل دور

تاریخ چهر گواه زه وزه وزه چهر کوه نگه والین پیچ
 حو کو متنگ نظام نه جایرا نقد ظلم نه جبر کران رودی منی
 سه نه موسلین نه پنهان همدس و قش مشر بینه مشر لوک
 بشخی دیانیه آرمی نه دم فنی کر نه آرمی همس زه کینه قسک کانه
 حق آرمی نه کوه نگه باغنه و آلی ته میوه باغنه و آلی سینه من باغن پیچ
 نھاوان. بلی که آرمی بجم باغ سید سیود سرکاری ملکیت مانیه
 یوان. نه تیه کنی آرمی بین باغن همنر سارے آمدن سرکاری
 خزان منتر جمع سپدان. اده نیله فصل تیل گز نهان ارک
 لاکه آرمی چیه کو میوه و آله فاطره نه کوه نگه پوش

مشرنا و نہ خاطر بیگاری لاگنے یوان۔ سیتے اون نہ ٹیکر اسر
 تیتھی ٹیکس لاگنے یوان زہ زیت دار اسو زہن تراوتھ نہ نہ
 پیڑ مجبور گزھان نہ کیا زہ یہ اوس پہنہ خاطر اکھ کلہ دور
 بنان۔ اے پیر پرج پاوتھ چھوڈا کر شتاق۔ اے کاو ماہ
 پینہ نس مقالس اندر پتھ کئی کران زہ۔

"VIEWED IN RETROSPECT,
 PEASANT INDIGENCE FOLLOWED
 THEIR CONTINUED AND IRRES-
 ISTIBLE EXPLOITATION AT THE
 HANDS OF THE STATE AND ITS
 UNDERLINGS. OBLIVIOUS OF THEIR
 OWN'S SHARE IN BUILDING UP
 MEDIEVAL ECONOMY, THEY WERE
 SUB-ORDINATED TO THE CON-
 DITIONS OF EXTREME IMPO-
 VERISHMENT." ↓

ڈاکٹر صاحب آفانی صاحب چھو لکھان زہ "سدا اکھ
 پنہا شتھ تہ دو متھ (۱۷ اکتوبر ۱۵۹۲ء) عیسوی سن
 منتر آواکبر بادشاہ دوم پیر پتھ و زہ کشر بیٹیمہ وزہ پانہس

منز کو نگہ پئے بر جستہ اس تہ دوت پانیر یکہ کو نگہ وار و چہ
 خاطرہ۔ اما پوز اکبریں یلہ یہ مولوم سپد زہ ہوہ باغہ والہن
 تہ کو نگہ باغہ والہن سترہ چہ بے انصافی و زنا و نہ یوان تہ
 اے ساعتہ چہ اکبریں ساری حکم پھر اوان تہ حکم ختم کرنکی
 احکامات جاری کران ہجو حکم سترہ عام لوکن ازا تہ نہ نقصان
 و اتان اس۔ ۱

حالانکہ اکبر بادشاہین کرر عام لوکن ہندین جہان
 تہ انجاساتن ہنتر قدر تہ کو رکھ عام لوکن ہندہ جان و
 مالک تحفظ سہ بیتھ کتہ زیہ بغاوت کرن واکر و گردان و تہ
 پھہیدہ تہ بیتھ کتہ کوئی لوکھ کتہ سختی نش آزادیتہ سختی منہ
 تہ لہرہ پھر دیوان اس۔ حسن کسویہام صاب چہ اُمیر پیرچ
 با و کھ کران لیکھان زہ :

”عموم رعایا فریاد با استالت و مکروت د لختوں کردہ

طرح معذرات انداخت " له

و نیز چهل و یوان زه یوسف حسن خان رضوی سیه
 کثیرمند حاکم اوس تیر اکبر بادشاه آو کثیر بیراوی پنداره شته
 تیر ار شته (۱۵۸۸ سنه) عیسوی سنه یان پنداره شته
 کینه منت (۱۵۸۹ سنه) عیسوی کثیر اندر رود اکبر بادشاه
 برابر اکس رتقی تیر ووت پانپر، انت ناگ تیر ویتجه بیر
 تیر - تیر تیر کئی گوویت کی ناگ، کوه له تیر آره ویتجه سها
 خوش.

خواجہ اعظم دیدری صاحب چھ نوشتہ تیر ار شته
 (۱۹۹۸ سنه) ہجری لکھان.

سید اکبر گو، کثیر آو آما یوز ایل (ELI ET) چھ لکھان زه
 اکبر آو کثیر گو، دینچہ لکھ اکبر شعبان نوشتہ تیر سنه منت (یکم شعبان ۱۹۹۹)

له تاریخ حسن جلد ۱ (علام حسن کوہ پیری) ص ۲۳۳
 ترجمہ - یانہ اکبر بادشاه آو لوگوں کو تیر پانچ پیش - تیر کرن پیر نو
 بخشا کیشو تیر تیر لوگوں کو مال تیر تیر کئی دینچہ کثیر اندر
 انصاف کئی - لکھ واقعات کثیر (خواجہ اعظم دیدری) لکھان

بحری سنس منتر۔ یہ اوس مطابق پانترہ جون پندہ شہتہ
 تہ کپتہ منتہ (۵ جون ۱۵۸۹ء) عیسوی سنہ ۱۰۰۰ دہدہری
 صاب چھو پتہ لیکھان زہ یس ظلم تہ ستم کا شریں لوکن پتہ
 کرنہ یوان اوس سہ سورے کوڑا کیرن دور۔ دہدہری صاب
 چھو لیکھان زہ ۱۱

”اکبر بادشاہ خود ہم اصلاح فرمودند و متعہیاں
 دیگر نصیب کردہ رفتند۔“ ۱۲

”ادہ سیلہ اکبر بادشاہ تہ پتہ پھرہ شہتہ جون پندہ
 شہتہ تہ سہتہ منتہ (۶ جون ۱۵۹۰ء) عیسوی سنس منتر
 سرنگر ووت تہ سرنگر و انتہ کرنی کلہ پتہ فلس تام
 بیگاری ختم۔ تہ پتہ کرنی کا شری تہ ظلمہ ستمہ شہتہ آزاد
 یوس ظلم تہ ستم کا شریں سرکار کیر طرفہ کرنہ یوان اوس ۱۳
 تہ اُمیہ پتہ راج باو کھ چھ پروفیسر محب الحسن پتہ کرنی

AL HISTORY OF INDIA (CELEST) Vol. V P. No. 457

واقعات کشمیر (خواجہ اعظم دہدہری) ص ۱۰۲
 اکبر اکبری (ابوالفضل) جلد ۱ ص ۳۷۹

کران تہ لیکھان زہ :-

" BUT FROM THE TIME OF GHAZI SHAH CHAK THEY RECEIVED ELEVEN TARAKS OF SAFFRON FLOWER, OUT OF WHICH ONE TARAK WAS TO THEIR WAGES AND FOR THE REMAINING TEN THEY HAD TO SUPPLY A QUARTER TARAK OF SAFFRON TO THE GOVERNMENT. THIS CUSTOM WAS ABOLISHED BY AKBAR ON HIS THIRD VISIT TO KASHMIR TO THE GREAT RELIEF OF THE PEASANTS."

اقتدارس تائید کران چوداگر مشتاق اے کاو
یتھ کئی لیکھان زہ :-

" TRUE, AKBAR AND OTHER MUGHAL GOVERNORS RELAXED ITS (BEGAR'S) APPLICATION IN SEVERAL FORMS, FEW OF ITS ATTRIBUTES NON-ETHELESS SURVIVED TO THE GREATER DETERIORMENT OF THE PEASANTRY."

- ↓ KASHMIR UNDER THE SULTANS (BY Prof. M. HABIB) P.No: 251
 2 THE AGRARIAN SYSTEM OF KASHMIR (BY M.A. KAW) (1506 - 1819 AD) P.No: 323

پوز چھیرہ یس ظلم تہ ستم کاشن کو بنگ لوراون
 والہن تہ مہوہ وہ پرائی والہن اعتقاد خائن کورائے کورنہ
 بیسیہ کائسہ تہ اکی لہا و یس ظلم تہ ستم اکبرن مؤقلس ہندو
 وقتہ ختم کریا و سہ کوراعتقاد خائن تو سہو ز تہ یس شرہ
 شتہ تہ دوبہ تہ (۱۹۳۲ء) عیسوی سنس منتر کشپر مندر عالم
 بنیادو سیرن ظلم تہ ستم کو کوئی طریقیہ پانچا دیہ
 زن جس پچھ بڑا دھن ہندو کا طریقیہ غلن ہندو
 دورس اندر تارخی ورتن پچھ نیہ نیہ کران چہ حالہ اکہ انہن
 کو کو متس مشترائے لوگن پچھ رنگہ رنگہ بکس لگاوتہ یو
 ستر لاکھ سنگ آس تہ تیغ زہ لاکھ صنیع کو بنگ بارغ
 تہ مہوہ بارغ تراؤ ورتی

یہ کتھ بادان چھوڈا کر ماہر آفاقی صاب تہہ کڑ
 لیکھان زہ

نہ اعتقاد خان آدشاہ جہانہ سندنہ وقتہ شرہ شتہ تہ
 دوبہ تہ (۱۹۳۲ء) عیسوی سنس منتر کشپر مندر عالم بنادو تہ

لے "کشپرین اردو" (پروفیسر عبدالقادر مروری) حصہ اول ص ۷۳

بیٹھ کر گریں برابر دہن وریں کُشتر چھٹھ سو کو دست۔
 اما پوزمین دہن وریں کو را اعتقاد خان کاثرین لاکن
 پیٹھ حدروس فلکم سو تہ پیٹھ کُز زہ رنگہ رنگہ شکس لاکوش
 سترو اس بیکار ہیو متخوس ایند لاکن دیوان حالانکہ
 اکبرن اس بیکار ہیو تہ یہ متخوس تہ انسانیت سوزنم ختم
 کو دست یس اعتقاد خان نوہ سرہ زندہ کورہ پز رچھہ
 زہ اہندس جو کو متش منزاوس تہ باغہ والہا پنیہ باغہ
 میوہ اسس کن شک اجازتھے تہ بین میوہ باغن
 خاص کر تھ کو نگہ باغن ہیو تہ ساسے آمدنی اسی سرکار
 خزانہ منہ جمع سپدان لے

موصوفہ زہ اعتقاد خان اوس "رک" خاندانک
 جلاد پیچون پین سورے طاقت تہ قوت "رکن"
 ہیو تہ ختم کرنس پیٹھ خرچ کور تہ امیہ خاندانکی اکثر لوک
 گئیہ لوکری کرنس، مزور کرنس تہ زمینداری کرنس پیٹھ

لے تاریخ کشمیر اسلامی عہد میں (ڈاکٹر مبار آفانی) ۲۱۳ - ۲۱۳

بجور شیخ باو قد غلام حسن کو بیامی صائب پتھر کئی
کران تہ لیکھان چہ زہ ۱۔

چونکہ اعتقاد خان شیخ بود از روی تعصب
و سفاکی خلق خدا را آزار جانکارسانید و بدعت ها
احداث نمود چنانچه ضبطی اُستار باغات و دیہات و
جنگلات و طرح گل زعفران و چین گل زعفران و
سلامانہ و غیرہ از بدعت است اوست کہ در عهد
شاہ جهان سر بسر معاف شدہ ۱۔

خواجہ محمد عظیم دہلوی صائب پتھر اعتقاد خان سے
ظلم تہ ستم یس تمی کا شہرین کور۔ پتھر کئی پتھر نین لفظ
مشر و نیرھنا وان تہ لیکھان زہ بر

۱۔ و اکثر بدعت و ظلم و تعدی را دہلوی

شہر پیدا کرد و جہات کثیرہ قافیہ آرام مردم

راتنگ ساخت و اختراعات بی نہایت بر رعیت

و منزار عچیہ کہ برکت کند شہر ہم از بابت سلاطین سلطانیہ
 و رسوم اعمال و اخذ جسر زیادہ بر حال و طرح کل زعفران
 و تکلیف چین آن با کثرت اعیان و امور دیگر
 و ضبط میوہ باغات مردم و تکالیف دیگر
 نحوی جاری نمود کہ مردم از حیالت خود سیر شدہ
 مستعد قرار ازین دیار گشتند چون ایں حالت
 بعرض پادشاہ (شاہ جہاں) رسید در اول جلوس
 حکم بتغییر فرمودہ نداد کہ واقعی بظہور آورد
 اتفاقاً حالت زار سچھ ڈاکٹر ریاض احمد شیرانی
 صاحب بیتھ کنی و پڑھناوان تہ لکھان زہ
 " اعتقاد خان رود جہانگیر نس و قس مشربانترن وری سن
 کشتر شدہ اکم تہ شاو جہاں نس و قس منز شین وری سن

یلنے دہ شہد تہ دو پترہ (۱۳۲ھ) پیچدہ شہد تہ تیر تاجی
 (۱۰۳۳ھ) ہجری سنس نام کشتر پیچدہ جو کو مت کران

یتھ دوران اُمی زہنداران تہ کاشتکاران پیچہ سنج ظلم
کوڑ خاص کر کوہ نگہ بانہ والہین پیچہ تہ اوسکو کوہ نگہ پوش
منتر ناوش تہ میوہ برائے کرنی بیگار لاگان۔
" از مروم بے کار میگرفت۔ "

یہ چٹھا کھنڈ پر زہ اعتقاد خان اوس بین ساخت
قائم تہ دایم تھا و نہ فائزہ موغل حکمران شاہجہانش
رنگہ رنگہ نذرانہ پیش کران نہ صرف جنسی بلکہ مالی صورت
منتر تہ اوس حکمران یوں نذرانہ سستی خدش کران تہ
یتھ کن اوس کا منترین لاکن پیچہ ظلم کران۔ یتھ کی جہانگیر
وقس منتر اعتقاد خان بے ایمانی تہ غداری ہند ناو کو و
یہ زن ڈاکٹر مشتاق احمد کا ولیکھان چھوڑہ۔

ITIQAD KHAN WHO HAD SET
THE RECORD OF BEING THE MOST
UNPOPULAR AND UNSCRUPULOUS
SUBEDAR IN JEHANGIR'S REIGN,

۵۴ " (ڈاکٹر ریاض احمد شیرانی)

EARNED ROYAL FAVOURS BY
PRESENTING MUGHAL EMPEROR
SHAH JEHAN SEVERAL RARITIES
OF KASHMIR SUCH AS CARPETS,
TUS, SHAWLS, SAFFRON, PLUMES
BESIDES ONE THOUSAND MO-
HURS AND RUPEES ONE THOU-
SAND CASH. " ل

حالات ده شتہ تہ پتر و نراہ (۱۵۵۵ء) سنہ
ہجری یس منز نیلہ شاہ جہاں کشتہ آو تہ ملا ندین کور اکر
قصیدس اندر شاہ جہاںس برو پڑ کنتہ کاشترین پتر زلو پوز
مشر سارے داستان بیان یوسہ داستان اعتقاد خانہ
نکلمہ تہ ستمہ ستمی تہ تہ حصیہ امر قصید کر کنتہ شارچہ
یتہ کنتہ زہ :-

زعفران گویند! خداں سازند و نہاک
آمدن از غنران در گریہ جمعی - بے گناہ

عدل را فرما که این قوم از بلا گرد و خلاص
 داورا ابرو گو که ای جمع ز آلم یا بد بخشاه
 "بیانے کوہ نگہ پوشش متعلق چھو بہ و نہ لوان زہ یہ چھو غمبہ
 ہشتین اسناوان تہ گبت دناوان - اما یوز کا شتر بن کوہ نگہ
 والہن ہست چھو بہ حال زہ یم چھو ہکھا ا کھا ا و دان تہ
 بے گنا ہی ہست راوش ہار ان لہما ط کری توین پیٹ
 انصاف تہ امیہ مصیبتہ نش دی تو کہ نجات ! اے
 انصاف کرن والہ بادشاہ ! حکم دہتہ تاکہ عام لو کہ گزہن
 امیرہ عیشہ آزاد ۔"

ڈاکٹر ریاض احمد شیرانی صاحب چھو بیٹیس جات
 لیکھان زہ :-
 "اعتقاد خان گوو سے عالم س کا شتر بن
 پیٹ پیٹہ نظم کران رود - پیٹہ سلمہ عتی لاکن ہند عول

سلاہ بحوالہ مذکورہ شاعر شیر (سید صام الدین راشدی) ولد ۱۶۵۵
 مزید بحوالہ ادبی دنیا کثیر (محمد عبداللہ قریشی) ص ۲۹

کمزور دینے پر۔ بیرود ستن وری بن کثیر ہند حاکم تہ اتر
 دوران آو کثیر شاہ جہاں یس پانترن رستہ تہ نوک دومن
 کثیر منتر رود۔ کثیر منتر اکتھ دوران باغ نسیم باغ
 الہی تہ عیش آباد تہ کثیر کمرود تہ پولا کھیلہ اعتقاد خانہ
 ظلمک تہ شیمک پتہ شاہ جہاںس لوگ تہ یوزنڈ آو شاہ
 جہاںس رحم تہ وولن کرسی پتہ اعتقاد خان تہ اہنر جات
 بہنوون ابوالحسن۔ بیلہ زن دہ شتہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ تہ
 مطابق شہزادہ شتہ تہ دوہتر سنہ عیسوی (۱۶۳۲-۱۶۳۳) مطابق
 ۱۶۳۲ (۱۶۳۳) اوس تہ اوس پتہ نیبا و اوس سند نیچو طفرقان
 کثیر ہند حاکم۔ یوس اکتھ تہ تہ عیاش تہ خوش مزاج اوس
 یوس پانہ تہ شاعر اوس، تہ شاعر تہ ادیبین اوس سٹھاہ
 قدر کران۔ "

ڈاکٹر صاحب آفاقی صاحب چھپتہ کئی لکھان

۱۔ "دوران غنی" (ریاض احمد شیرانی) ص ۵۱-۵۲
 مزید حوالہ خاطر بادشاہ نامہ لاہوری جلد ۱ ص ۱ (از عبد الحمید لاہوری)

زیه :-

"بیلہ اعتقاد فانیہ و پچ تہ ستمیچ شیخ شاہ جہان بوز
 تہ پیر بوز تہ حسن تہ اعتقاد خان کرسی پچ و لیتہ تہ امر
 ستر جایر او ش ظفر خان اس برابر کس وریس یانے شراہ
 شتہ تہ دو تہ پچ شراہ شتہ تہ تیرہ عیسوی شس تام
 (۱۶۳۴ء - ۱۶۲۳ء) کثیر تہ در عالم رود۔" ۱
 غلام سن کھوپہا می صاحب چھا تہ پیرس بیتہ کئی
 تصدیق کران تہ لکھان زیه :-

"ظفر خان اس در ۱۶۲۳ء در بدل اعتقاد خان برسنہ
 صوبہ کثیر چلوس نمود از بسکہ در مقامات و
 بحار بابت ظفر باب می شد۔" ۲

اس اس او اس اصلی ناو "حسن خان" تہ ظفر خان او اس
 شاہ جہان خطاب دیتہ۔ اُمی سند مول ابوالحسن او اس
 بجرس و دتہ۔ لہذا او اس حوکومت کی نظم تہ نسق ظفر خانے

۱۔ تاریخ کشمیر اسلامی عہدیں " (ڈاکٹر صاحب آفاقی) ص ۲۱۳
 ۲۔ تاریخ حسن " جلد ۲ ص ۷۸۲ (پیر غلام سن کھوپہا می)

پسلاوان پیلہ اہ ہند مول فوت سپد تہ شاہ جہان بنو
ظفر خان صوبہ دار۔ پندر چھ پیر زہ ظفر خان اوس کشپر ستر
سخ محبت پیر کٹر کشپر ہندس تار کشپر تہ توصیفس منز
امی "ہفت منزل" ناوچ اکھ مثنوی لکھن
شاہ جہان تہ وزہ پیش کر پیلہ شاہ جہان تہ پیر
پیر کشپر او۔ تہ مثنوی منتر ظفر خان تہ کشپر لکھان
تہ زہ۔

الہی تا بود کشپر آباد
ز گلزار خراسان مدہ یاد
بہر کس ہر چہ خواہد بسخن دہ
مرا کشپر بلبل را چین دہ
"یانی اے خدایا! تو تمام دنیاہ چھ تو تمام تھاوتن کشپر آباد تہ
خراسان کی پوشہ باغ منتر اوکھ میانہ ولہ پیلہ۔ چون بندہ
پیر تہ تہ دوس سنگھ وراے۔ میون دعا چھ پیر زہ بلبل
و تہ پوشہ باغ تہ مے و تہ کشپر۔"

یونانم ظفر خاشا لوقی چهره می کرد طلایی تیره سیمین نم
 ساری در وازه بندیم اعتقاد فانی و نفی ترا و هستی می تپ
 کپرن سوه بیگاری ختم بیه کوه نگ دوه پداون والین اکوه نگه
 پوش مشر زناون والین تیره ژن والین برداش کردن پهلوان
 آس - بیتد نیرس خوابه محمد اعظم دیده مری صاب بیتد کشتی
 با و مخد کران تپ لب کمان چهره زده -

"اکثر بدعات سلطانی و بعض مختصرات
 مظالم اعتقاد فانی در عهد او دور شده -
 سردرختی و بی گاری زعفران و تکلیف
 طره آا و سایر ممنوعات شرعی بحسن سایه
 او مرفوع گشت" -

سروری صاب چهره ظفر خاشا نفس اندو سع القلب
 آس تیره کپش اندر رنگه رنگه باغ تا میر کوش متلق لیکنان
 زده -

"یم تیره کس تپ ناشایسته احکامات لوکن بیتد اعتقاد فانی
 له و تعات کثیر رثوابه محمد اعظم دیر مری سلسله مطبوعات ۱۳۸۸ م"

ظفر خاتنه امیر داری ستر تر جھپٹہ پتھر نرس تقویت
 میلان زہ اعتقاد خان آسی نہ کا شتر بن کو نگ کوہ پداون
 والین پیڑ ظلم نہ ستم کرن منتر کا نہ نہ کسر باقی تھا و منتر
 اے ظلم تر جانی چوٹی کشمیری پتھر شارس اندر پتھر
 کران نہ ژینہ وئی دیوان زہ :-

”کدام یاز ندالم کہ اشیاں بندی است
 کہ هست حکیم پر گاہ بال مرغال را“ :-
 و تہ چو دیوان زہ پیلہ شاہ جہاں اُمہ پتھر پتھر
 داری ظفر خان برو پتھر کینہ تھا و تہ وزہ اوس شاہ جہاں پاپنر
 دریائے و تہ کس پتھر تا میر کو متش محکمہ خانس
 منتر پتھر پتھر با و تہ کران صانع کینہ پتھر کئی لکھان چو زہ :-
 ”روز دوشنبہ ہفتہ جمادی الثانی ۱۰۵۰ ہجری

”دیوان غنی“ (ڈاکٹر ریاض احمد شیرانی) ص ۵۲
 ترجمہ :- ”یہ سنے چھپ پتہ زہ کس شہباز چوہا و مت پتھر
 اول بانک منتر کو مت چوہہ پتھر کینہ حصن سارنے جانورن
 ہنزد یکہ پتھر کئی تہ صبح کرنک حکم دیتے :-“

در زمین و نشین یانپیر که در وسط باغ ارم
آئین برکنار دریائے بهشت واقع است
تشریف فرموده: " ۱

مؤخر به زه عم لکن خاص کر کونگ و پادوان الین
کاثرین مہنہ زندگی بنیایہ ظفر خان نس و قش منہ خوش
تہ خوشحال زکیا زہ ظفر خان کڑی تہ قش کم لاگو میوستی عام
کاثرین مہنہ زندگی خوشحال بنیایہ یمیر نیرج باو تہ
کران غلام حسن کھویہا می صاب تہ کڑی لب کمال تہ

زہ: " ظفر خان مرتبہ دوم در ۱۰۵۳ ھ بمجرای برنظا
کشہ تہ قش ریانت خلق خدا بعد او
عطا خوشنود ساخت۔ " ۲

یوسف پیر و پھر ہناوان چھڑا کڑی صاب بر آفا تی
صاب تہ کڑی لب کمال زہ: ۱۔

۱۔ عمل صالح موسوم بہ شاہجہاں نامہ (عمل صالح کنو) جلد ۲ ص ۲۵۳

۲۔ تاریخ حسن (غیر غلام حسن کھویہا می) حصہ دوم ص ۵۰۵

"ظفر خانم یم نه حکم لوکن پیچ لوگو کړی تین مژناو سیه
 حکم تیره - " که نگه پوش تلک نه خاطر نه مژناو نه
 خاطر چه لوکه زبردستی بیگار یوان نه نه آیه نوبه
 چسکه موزوری یوان دینه - بیمه کنی لوکن سخی ایندوانان
 چه - اما پوزونی چسپس به به حکم دوان زه ازی که پیچ پیچ
 نه که نگه پوش تلک نه خاطر نه مژناو نه خاطر کاهنه
 اکه تیر بیگار نه نه یوت تمام سرکاری کارندان هیند
 تونق چه تین آویه حکم دینه زه تونق ازی که پیچ
 که نگه پوش تلک و آیس نه مژناو نه و آیس
 پور پور موزوری - هرگاه کاهنه جاگیر دار آسپه نس
 پور وون اختیار زه که نگه پوش تلک نه نه
 مژناو نه خاطر آیس نس خورش نس آینه نه نه
 وی آیس پور پور موزوری - "

غرض ظفر خان آیس و نس مشنه پو پو تیر
 سرکاری که نگه ز من آ می تمه ز پنه آس که نگه پوش

له تاریخ کشیر اسلامی عهدین (لذا اگر صابر آفاق) ص ۱۱۱

تلبہ خاطر تہ متر ناو نہ خاطر تہ متر ناو نہ لاکہ بن متر ناو نہ
 پور عید ہے۔ سو متر ناو نہ پور عید ہے متر ناو نہ گھر کان آسے۔
 ہر گاہ وہ نہ کاٹنے پتی زمین آسے ہے جس اوں یہ اختیار نہ
 بیتھ کنی کو نہ پش تلخ تہ متر ناو نہ خوش گھر کان آسے تہ
 تلبہ ہے تہ متر ناو نہ ہے۔

افغان دور

کلبش تہ تنس پتہ یونو تار پخ دانو چھپے یہ باو تہ
 رلو اتر و کنی کرے متر نہ کثیر پتہ سپد نو شتہ تہ پتر شتہ
 (۹۹۵ھ) تجری سنہ مطابق پندہ شتہ تہ شتہ شتہ (۱۵۸۶ھ)
 عیسوی سنس منر غار ملکی تسلط شروع تہ پتہ پتہ پتہ پتہ
 کثیر موغل حکمران ہنر اکھ کالشی۔ (COLONY) ۱۵
 غرض موغل دور گو و پندہ شتہ تہ شتہ شتہ (۱۵۸۶ھ)

عیسوی سنس منتر شروع تہ پتھیا کل سداہ شتہ تہ تہ
 ونہ (۱۵۳۳ء) عیسوی سنس منتر موغل دور اند و اتہ
 پتہ گو و افغان دور شروع۔ یس رویتا بہین (۱۶۴۴)
 وری بن رو د تہ پتھیا کل ووت ارداہ شتہ تہ کنوہ۔
 (۱۸۱۹ء) عیسوی سنس منتر اند۔ اظہی تار کئی و اتیس
 تاید تہ تصدیق کران چھ کا و صاب پتھیا کل لیکھان زہ۔

“ KALHAN IS FOLLOWED BY
 A HOST OF CONTEMPORARY CH-
 RONIKLERS ON THE SUBSEQUENT
 PERIOD BEGINNING WITH THE
 ADVENT OF THE SULTANATE
 AND PROCEEDING ON THROUGH
 THE MUGHALS (1586-1753 AD)
 DOWN TO THE AFGHANS.
 (1753-1819 AD) IN KASHMIR. ”

یہ چھا کھ تر زہ گاتر بن پتھیا کل ظلم تہ ستم لیکھ
 تہ بگاڑ نگ موغل دور سنس منتر و بہین پتھیا کل تہ زیادہ

THE AGEARION SYSTEM OF KASHMIR
 (1586-1819) MA KAW P.No: 324-325
 نزدیک حوالہ خا طر امجد شاہ آبادی کشمیر کا ایک فارسی مشہور نگار (ڈاکٹر بیرون)

ظلم و ستم پیو و کاشتر وین افغان دوس مشر و پتراوین کلو
صائب چوپلیکمان زه :-

” پرته کاس اوس لیکس و سلاوه کم کهن نه کم اکله
خار دانه حکم مالکین کار داران پخوان دین - پته اوت نه
پل کله اوسکه نقد تیر پخوان دین - سه پته کتنی زه پته کاس
نور پته خار دانه پتر پته کاس اوس دهن شواوین
پندس مؤس برابر حکم مالکین کار داران نقد ناراین نه
پخوان ادا کرن :-“

په پته اکله پتر زه آمدنی پند پتراه فی صد حصه اوس
سید سیود کابل سرکاری خزائنس منز بطور باج جمع سپدا
ته آمدنی پند پتراه فی صد اوس سرکاری ملازمن تنخواه ادا
کرن لیکس مؤس منز خزانه عامرس اندر جمع سپدان تیر پته کتنی
اسی کاشتری نانه شپینه خاطر هارن تیر هر اسان آسان - اکله
لکن اشاره کرن چله کلو صائب لیکمان زه :-

" THE INFORMATION OF ELPHINSTONE IS STILL MORE INTERESTING FOR IT POINTS TO THE FACT THAT AROUND FIFTY PERCENT OF THE ANNUAL INCOME WAS DRAINED OUT OF THE VALLEY. " ل

په یادونه کړنې سترې حقیقه یه کتله نناک زه موغل حکمرانو
هرگاه کا نه کسره کاشترین ظلم ته ستم کړش منتر یا قی نفا و
پتر آس سو کړی پوره افغان صوبیدار و میوزن کاشترین
لته لوان کړی ته یته کتې بهیانا و کله کاشتر یا تهلېس ته اتر
پتر آس چه کوهیای صاب پنه لېس نامور تار بخش اندر یته
کوتایید کران ته لیکهان زه :-

" یو تام افغان دور کی تولی چه یه چه ظلمه ستم
سه اکه دور کاشتر تار بخش اندر رود مت یته نه کا نه
حدی چه - یم چه لیکهان زه :-

"پیر سیدم از خرد آبی گلشن زباغبان
افغان کشید و گفت افغان
خرد را کرد" ۱

بیر حوالہ پیشین دینہ سیتی چھ پندرہ برس پھیر لگان زہ
افغان چھ پندرہ پانچ لکھ کاشتین ہند ستم کر رڈ و مٹی بہ
زن صوفی صاب تہ لکھان چھ زہ ۱

THE AFGHANS HAD DURING
THEIR RULE OF SIXTY SEVEN
YEARS LAID THE LAND WASTE
THE PEOPLE HAD BEEN THR-
OWN INTO THE LOWEST DEP-
THS OF PENURY AND WANT." ۲

۱۔ تاریخ حسن (پیر زادہ غلام حسن کھو بہاوی)
جلد دوم ص ۲۶۵

"یانی سہ پیر شعیبا و باغہ کس باغوالش۔ پیر شہنہ سیتی
تہجی باغوالش کر کچھ پندرہ زہ بہ کورس افغانیو خراب۔"

۲ ISLAMIC CULTURE IN KASHMIR
(G. M. D. SOFI) P. No : 293

اگر پندرس تا پید تہ تصدیق کران چھ بیس
جایہ صوفی صاحب تہ کئی لیکمان زہ :-

" THE AFGHANS THOUGH
THEY IMPROVED THE CUISINE
OF KASHMIR, SIGNALISED THEIR
STAY BY BRUTALITY AND
CRUELTY OF WHICH THE CHIEF
VICTIMS WERE AGAIN THE
BRAVE CHAKS AND BAMBAS
AND SHIAS, THOUGH SUNNIS
DID NOT FARE BETTER. IT
IS SAID OF AFGHANS THAT
THEY THOUGHT NO MORE OF
CUTTING OF HEADS THAN OF
PLUCKING OF FLOWER." ل

موجودہ زہ افغان صوبیدار آسمی کا شرین
ہیں نہ کماں سو تہ مہوہ باغن تہ کہ نگہ باغن ہینز لوٹہ لوان
تہ ستر آسمی لوکن لستہ شکس جبرن و وصول کران تہ سرکار
خدا نہ بران۔ مثالیہ یا کھی لوٹہ تو بیکار ہیند ظلم تہ اندر
افغان صوبیدار و کاہنہ نرمی و رتا و نہ بلکہ کور کہ بیکار ہیند

یہ ظلم سب سے پہلے ایدیمیر کی لڑائی کے بعد شروع ہوا
 کاو صاب لیگمان چھڑ رہا۔

"NO SOONER THE AFGHANS
 LOOK OVER FROM THE MUGHALS
 THAN THEY IMPOSED BEGAR
 WITHOUT THE SLIGHTEST OF
 RESERVATIONS." ل

اگرچہ نیرس تائید کرتے ہیں کہ ان چھڑ پشیں جا یہ کاو صاب
 پتھڑ کی لیگمان رہا۔

"NOT WITHSTANDING THE FACT
 THAT THE MUGHALS ADHERED
 TO BEGAR WITH LESS SEVE-
 RITY, THE AFGHANS CONTRA-
 RILY ENFORCED WITH GREAT
 RIGIDITY." ل

یہ چھڑا کہ نیرس افغان دور میں ہندوؤں کو صوبیدار
 سرکار خزانہ کو نیکہ باغن تہ میوہ باغن بولی دیتے ہیں۔ تہ

ل THE AGRARIAN SYSTEM OF KASHMIR
 (1506-1819 AD) (M.A. KAW) P. No: 335
 ل THE AGRARIAN SYSTEM OF KASHMIR
 (1506-1819 AD) (M.A. KAW) P. No: 323

انھی پھداس سرکار پکان۔ ورنہ چھڑیوان زہ یس اکھاہ
 زیادہ بولی دوان اوس تھی سند ہے حقش منتر اس بولی
 منظور سپدان۔ اما پوز بولی دینہ وائس اوس رقم گمہ ڈیر کار
 خزانس منتر جمع ہوان کرن تہ اہمہ پتہ اوس بولی دینہ وائس
 یہ حق آسان زہ سر اوس مہوہ تہ کوٹک ورتاوان۔ یتیمہ
 پیر پچ بادھ کران ڈاکٹر صاحب آفاقی صاحب پتہ کز بسکھان
 چھڑیہ :-

افسان عہد میں زعفران کی پیداوار انہیں
 کی جاتی تھی۔ جو آدمی سب سے زیادہ بولی دیتا، وہ
 روپیہ سرکاری خزانہ میں جمع کرواتا۔ تب وہ
 پھول چنوا تا اور پھر حسب منشاء انہیں فروخت
 کرتا۔“ لے

یو شتام یتیمہ پیرک تولی چھڑیہ سرکار اس مہوہ

لے تاریخ کشمیر اسلامی عہد میں (ڈاکٹر صاحب آفاقی) ص ۲۹۶

باغکین تہ کو نگہ باغکین تہن پائسن پیچہ پکان ییم پائسن
 بولڈ نکس صورتس منتر و و مول سپان آسی۔ اتھ
 پزرس تائید تہ تصدیق کران چہ کا و صاب پیچہ کڑ لکھا

زہ ۱۔

“ UNDER THE AFGHANS
 THE PRACTICE OF BIDDING —
 BECAME AN INBUILT FEATURE
 OF ADMINISTRATIVE AND ECO-
 NOMIC FABRIC OF KASH-
 MIR. ” ل

موندھ پیر زہ کاشری آسوا فغانن ہندو ظلمہ تہ
 رستمہ سوتی پیچہ تنگ زہ کاشری سپر سکھن ہنتر غولامی
 کرنس پیچھا مادہ۔ بیرن آفاقی صاب لکھاں چہ زہ :-
 “ چھیکرس گوبہر بل دھراکھ بیٹہ رنجیت سنگھس
 نش تہ کورنس کشر پینہ لس قیضس منتر کونگ درفاست
 رنجیت سنگھس کڑ کاشرس بیٹہ سنتر عرضی تو بول تہ پیچہ

ل THE AGRARIAN SYSTEM OF KASHMIR
 (1506-1819 AD) (Dr. M.A. KAW.) P.No: 320

کئی کون ارداہ جوان ارداہ شہید بن گنوه (۱۸ اپریل ۱۸۱۹ء)
 عیسوی سنس مشہد کشمیر ہنس ہنس تینس اندر " لے
 کا وصاب چہا امیر نہ بکتابید ہنہ کئی کرات نہ
 لیکات نہ :-

" ONE OF THE KASHMIRI
 PATRIOTS, THE MOST DARING
 AND GALLANT. PANDIT BIRBAL
 DHAR MANAGED TO APPROACH
 MAHARAJA RANJIT SINGH TO
 REQUEST HIM TO WREST KASH-
 MIR FROM THE CLUTCHES OF
 AFGHANS. "

مؤخص یہ نہ ہنور کن ہم حوالہ دینہ ہنہ چہا کھنر
 بروہنہ کن یوان نہ افغان دوس مشہد آہ کاشتری نہ بکری نہ
 پیمینہ ہنہ وجہ کتے کاشتری سکھن ہنہ غولامی کرن
 چہا تیار سیدری اما پوز سکھن ہنہ دوسر گاہ مؤخص ہنہ

۱ تاریخ کشمیر اسلامی تہذیب (ڈاکٹر ماہر آفاق)

2 THE AGRARIAN SYSTEM OF KASHMIR
 (DR. M.A. KAW) PAGE No: 238

اتقد قلبیل دورس مشرتیه آیه کاشترین لته لون کرنه بیجیمک
 ذکر برو نه کن کرنه آمت چه کاشترین هندیس اتقد حالت
 زارس چه ڈاکتر اقبال پنه لیس مودرس تو میطس کلاس مشرت
 یتنه کنی و تره نه کران نه لیکه ان زره ۱- ۵

کشمیری که بایندگی خو گرفته

تنه می تراشد رنگ هزاره

ضمیمه شری از خیال بلند

خودی ناشناسه ز خود شمساکه

بریشتم قبا خواجه از عننت او

نصیف نفس جامه تار تار

نه در دیده او نروغ نگار

نه در سپنه او دل به قرار

۱- کلیات اقبال بحواله پیم مشرق (اقبال) ص ۱۴۷

ترجمه: (۱) کاشتر چه غله لاهی هندی مزاج اولی پانه نومنت تو مزاج چه کینه

چیه پنه معبود بنا و موزه (۲) کاشتر سندی دل چه بلند خیال و نشتر خالی

پنه پا پنج زان نه استند چه پانی یا نس چه شرمند (تفسیر صفحہ ۱۴۷ پیچہ)

باغ سلیمان متعلق مس اندر تہ چھپے نیمہ پیر چ۔
 باونہ کر نہ آئرشہ کثیر یوہمہ اکھ جنت بہ نظیر چھپے۔ یہاں
 کینہ قسمہ کا نہہ شکہ چھپے، چھپے افغانین ہندوستان ویران
 پیر پیر نہ صرف تھے اوت بلکہ لوگن ہندو پیر جانی مس
 دیر ڈاس سپد مت چھپے چھپے نہ بیہ کینہ تہ دوس منتر
 سپد مت اگر چہ افغانین ہندو دور سہماہ مہ خضر تہ
 کم رو دست چھپے میر سیر شاہ آبادی چھپے بیان
 کرانہ نہ ۔

شہزادگان بنالہ ہرجانی
 زانکہ بی شور نیست افغانی

صفحہ ۱۴۷ حاشیہ: (iii) اکھ سرمایہ دار چھپے تہہ مخٹک تہ موزور
 ہندو فائدہ ملتہر ششی چھپے نالی تراوان تہ ارس مختی موزور کاترس
 چھپے تہہ متعلق و سو اے کینہ تہ نصیب آسان۔

(iv) نہ چھپے کاترس ہندو اچھن منتر چک تہ تہ چھپ
 اہن س سپش منتر دل بیکہ و دل و دل تہ زلہ
 زلہ آسہ ہے ۔

این زمان خاصه گوشه دکن
شد ز افغان چونی ناله آشپز
کرد بروی تسلط افغان را
بانع جمشید داد دیوان را
بود این گل زمین سلیمان بانع
شد ز دیوان همه سراسر داغ

۱. بانع سلیمان متغلام (میر محمد شاه آبادی) قزوینی ۱۸۸ و ب

ترجمه - (۱) پر تیز ز زار آتش افغانین هندوستان نالان تکیانه

افغانین هندوستان شترش فراوان در شورش راه و راه کشتی تیر -

(۲) گوشه دکن کوه کوه در دشت زار آتش شتر هندوستان نالان، ودان

تیر دیوان زن تیر بانسری هندی با کتی -

(۳) یہ اوس پوز خوداہ صابن منٹہ کیم کشتر ہندی لو کہ افغانین

ہندس افسر تک دیو تیر جمشید سند بانع (کشتر) دین زن

جوتن تیر پرتن اٹھ -

(۴) یہ پوشہ داری اس حضرت سلیمانہ سند بانع یس

پین شیطان ہندوستان دستہ دافندار سپر

پارٹ ٹب

سیکھ دور تہ دو گره دور

تاریخ چھپہ گواہ زہیسی طریقہ موثر تل تہ افغان جو کو متس
منتر کو نگہ باغن تہ پیوہ باغن پیوہ لاگور ودر سے رو دیکھ
دورس تہ دو گره دورس منتر تہ۔

پنر چھپہ زہ بین وون وون دورن منتر اوس عام لوکن
پیوہ نکلم تہ ستم کر تہ یوان پیوہ زن بین دوشو دورن
منتر بڈی بڈی جاگیر پیرن تہ پیرن ہندی اسی سپر اسی
بوی وینہ والی مانہ یوان پیوہ زن پیر سجدن تہ
خاتقا ہن ہندی مجا ورا اسی تہ پیوہ کئی اسی پیر تہ میر
بگارش مجا آسان تہ تر تہیم طبقہ اوس گاہ شریں بٹن

ہندیم زن امیر بگاریشہ میرا اسی تہیتھ کئی آسیم دوشو
 طبقہ یا نے سپر تہ کا شری بیٹہ بگاریشہ چھ تہیتھ
 تری بیٹہ طبقہ یا نے سپر تہ ہندوئی چھ تہیتھ بگاری
 نشہ چھ آستھے۔

سروری صاحب چھ امیر پریچ باو تھ تھ کئی

کران تہ بیکھان زہ :-
 "کشیپر پڑ روڈ سکھن ہند دور افغان دور کھوتہ
 تہ زیادہ بدنام بیکھان زہ غم کا شری ہند پریچانی
 خاطر آہ نہ کئی قسم تہ رقی قدم بیکھان زہ روڈ
 اتھ دورس سنز لٹ مار، اجارہ داری تہ ظلم تہ
 ستم برسرار۔"

تاریخ چھ گواہ زہ ارداہ شتھ نہ کئی (۱۸۹۷ء) عیسی
 سنس سنز کوڑ رنجیت سنگھن کشیپر پڑ چھ تہ کئی کشیپر
 پنیس قبضہ سنز تہ تھ کئی کوڑ کھیو براہ ستودھن
 (۲۰۷) وری سن کا شری سنز کھیو ظلم سکھن سنز
 لے کشیپر یارو (پروفیسر عبدالقادر سروری) حصہ اول ص ۸۲

بویست به انصاف و بیخ تنه کردش سوه امس بیهوش کنی زه هرگاه کانه
 سکه سلماتش مایه هسته مارن و آلس آسب صرف پنداه
 (۱۵) روپی به سر دانه رنگی بهوان دینه، بین بهشت و اه (۱۰)
 روپی به سر کار و خستش بهشت جمع آسب سپدان، نه پانتر
 (۵) روپی به آسب مقتول به سندن و آرن بطور خون بها
 یوان دینه - ۱۰

سیکهن بهشتی دورس بهشت به بدعالی، لاچار
 تبه بیسی مسلمان و پیشه، تبح باو کتبه باو الدین متوصاب
 پنه نش کلاس بهشت بهشت کنی کران زه - ۱۰

که به گفتم هر یکی نان کو
 توب جان و نور ایمان کو
 ارزن و کمال شد همه مفقود
 سخن در شالی و بر بنج چه بود

والی شهر بود عالی شاه

خود پرستی و ظالمی و بی راه

غرض لیکن هندیس دور خوگو عتس مشر سیدی

مسلمان بد مآلی هندی بی تقویت کار زه مقوود و و تقوی

لا ینقیر و دی نه بی کی کشیدی مسلمان ساوی سیکو

لره تاپس نه صرف سماجی اعتبار بی کی مذہبی اعتبار شد

اے پیر راج باو تو تھو ملا محمد علی شاه آبادی پنه پنه

کلامس مشر بیچ کئی کران تره

جسرم ما مارا چو واسن گیر شد

قوم ناکم وار و کشمیر شد

۱۰ خیمه بایه (مثنوی سلطانی) از ملک بهار الدین متو ص ۱۰۱

ترجمه: (۱) پرتها کاه اوس پیر زمان تره ژوٹ کوت گیہ

رو حائیتک تہ اپانک ژوٹ کوت گوو

(۲) سات سبز پیر از قسیم نباتات روز ژوٹ کوت دان فصل

تہ گو و نا بود

(۳) شہرک عالم اوس عالی شائیس زن خود پیر (گھنڈی) ظالم تر گمراہ اوس

روز روشن خلق را چون شام شد
ضعیف الدین و سستی اسلام شد
رفتند در مسجد بجای اجل راز

با جماعت شب زانغ میخواندی نماز
بود آسان واجب القتل از اذان
چون خسروی کو شود بے وقت خوان

سرو روی صاب چه لیکه آن زده :-
کشید پیر پیر و دیکه من نهند ظلم تو ستم بر ابر

۱- تاریخ کشمیر غلط و خفیل مریدان پوری ص ۱۶۲
ترجمه :- یادگیری سانی پانے کا مشرب ہندی گوتہ تھر کہ پھی گیتہ
نانکہ سندن قوم سپد کا مشرب پھی حادی :-
۲- دو ہجری کاش بدلیا و گیتہ مشرب نہ ہب سپد گزورتہ ایما ش منز سپد فیل :-
۳- عارفین ہند کہد کہ ہوت کا و مشربین مشرب بولن تہ راتہ تو شل
تہ کا و لگی بیکہ و پھر نماز پر نہ :-

۴- ہر گاہ کاہنہ مشید و اندر تھر آواز و منز بانگ پران اوس
تیمینز گردن آس کوہ وقتہ بانگ دینہ و اوسند و کو کر سند پانھل
ترتیب بر بولان :-

ترہن (۳۰) وری بین چلہ وں، تہہ دوران کاہ (۱۱) گورنر
بدلیاے۔“ لہ

اما پوزار وادہ شہتہ تہ شہتہ تاجی (۱۸۴۶) عیسوی سن
متر گورنر نو سکھ دور ختم تہ شہزادہ مارچ تہہ نکھ کشپر
جو مکس ڈوگرس، بگ گپہ داس، گلاب سنگھ ناواوی
کنہہ سوتہ کھوٹھن پاشن یا نے پانڑ بستن لکھن نانک
شاہی سکھ (۷۵,۰۰,۰۰۰) بیعنا ہما امرتسر تہہ
یشیح باؤتہ صوفی صاحب تہہ کئی کران چہڑہ:-

MAHARAJA GULAB SINGH

WILL PAY TO THE BRITISH GOVER-

NMENT THE SUM OF SEVENTY

FIVE LACS (SEVENTY AND

HALF MILLION) (75,00000) OF

RUPEES (NANAK SHAHI) FIFTY

LACS TO BE PAID, ON THE

۱۰ کشمیر میں اردو پرونیس عبدالقادر سہروردی (حصہ اول ص ۸۰)

RATIFICATION OF THIS TREATY,
AND TWENTY FIVE LACS ON OR
BEFORE THE 1st. OCT. OF THE
CURRENT YEAR A.D. 1846."

اتھ کتھ تصدیق تہ تائید کران پھ سوری صاب تھ کٹی
لے سیکھان زہ نہ

گوہلاب سنگھ وڈن ہینری لارنس (HENRY

LAWRENCE) زہ کشمیر گڑھ آسہ حوالہ پینی کرنہ پتھ بدلہ آسہ

پتھر ستھ لچھ (۷۵۰۰۰) روپیہ دیو۔ حالانکہ اتھ کتھ

پتھ سپد فاصلہ پتھر شراہ مارچ ارہاہ شتھ تہ شنیہ ناجی

(۱۶ مارچ ۱۸۴۶) عیسوی سنس منتر آسہ بیخامہ امرتسر

تحت پتھر ستھ لچھ (۷۵۰۰۰) نانک شاہی سکین بدلہ کشمیر

مہاراجہ گوہلاب سنگھ جوئی کس د وگرس حوالہ کرنہ۔ " ۷

۱ KASHMIR BEING A HISTORY OF KASHMIR

(G.M.D. SOFI) Vol. II. P. No. 765

۲ کشمیر اردو (پروفیسر عبدالقادر مدنی) حصہ اول ص ۸۵

اُتھ بیعتا مس پیچہ چھوڑا کہ طر اقبال یہ شعر بیان

کران زہ :-

دہقان و کشت و جوئے خیایان فروختند
قوئے فروختند و چہ ازلان فروختند

تاریخ چو گواہ زہ شالہ کارخانہ تہ کا لپینہ کارخانہ
اُس دوگرہ دوس مشرہ بندین ہندک۔ اما پوز مسلمان
اُس بین کارخان مشرہ بیکار لاگینہ یوان۔ ہر گاہ بیکار لاگت
کا مہنہ مسلمان شکر گزیدہ ہے تیں اُسی نہ آفتابچ زرتیر ہونہ
یوان بلی کہ اوس دوزی ہیک گاش تیں پیچہ حرام سیدان، تہ
کارخانہ مسرزن تہ قادخانہ تکیا زہ اکثر مؤزور اُسی یا تہ
اُنی گزہان یا اُسی نہ مؤلے کفہ کامہ کارس لایق روزان۔
یتے اوت نہ بلی کہ اوس عام لوگن نیشہ مسٹکس و وصول

د KASHMIR BEING A HISTORY OF KASHMIR
(G.M.D. 50 F1) P. NO: 768

ترجمہ :- یا نے افسوس اکثر ہنر کیسی، فصل کو لہ تہ کاشکار رہی
یو کنتھو۔ و چھو کاشیاہستہ تہ ہنکار کنتھ ؟

یوان کرتے۔ بیسیہ سترے کا شری تنگ پہنڈ میں تراؤ تھی۔ ہنالك اسی
 حالانکہ تریو طبقہ وراے ڈھن اٹھ دورس مشن سارو
 کاشتر اوڑ میں تراؤ تھی۔ یں ترہیں طبقن ہنڈ ذکر ہنڈ کٹن
 کرنہ او پند چھو یہ زہ رابرٹ تقراب انگریزین یلیہ حال
 وچھوڑے ام کا شری چھو پیسہ یوان۔ تھی وون نئے واپہ
 تہ خوفہ وراے زہ ہنڈی چھو پڑی یا کھلے لم تہ
 وحشی۔ ۱۷

رشید تاشیر چھو لکھان زہ۔

” اکھ انگریز لیس انگلستانس مشن چیف جسٹس اوس
 اوکشیہ سار کرنہ خاطرہ۔ یں کرنل تھروپ ناواوس۔ بیٹے ودا
 سار کران کران تو سہ ما دان تہ اچانک پیسہ اُمی ستر نظر
 راجہ دایم راٹھور سترہ کور پیچہ یں ناو جائی اوس۔ راجہ
 راٹھور اوس کشتوار روزان تہ اُمی ستر کور جائی اُس ستر
 حسین یو ستر۔ پیچہ ٹھٹھ ماران اُس۔ تہ کرنل تھروپ انگریز

لوگ اُسی پتہ پہ چپکرس کوڑن جاتی سیتی کھاندہ تہ کوڑن
اسلام تو بول۔

کینہہ کال گڈر تھو گویہ انگریزیاں کرل تھو پاپنی
خانہ دارینی جاتی ہیندھ انگلستان بیٹہ اُسی تڑیہ تھری
زایہ زہ کوڑ تہ اکھ نیچو۔ نیچوس کوڑن ناو رابرٹ تھو پاپنی
یٹھریں لندس منتر تالیم پڑو۔ تہ تالیم حاصل کر تھو ووت ساگر
کران کران ارواہ شہنشاہ پانڈہ (۱۸۶۵ء) عیسوی سن
منتر شہر سری نگر۔ رابرٹ تھو پاپنی اُسی تھو ساری حالات
تہ واقعات پنہ ماجہ نشہ یوز سیتی بین منتر کاتھری ہینہ
آہتی اُسی۔ حالانکہ یہ یوز تھو اوس اُمی واعدہ کوڑ مت
زہ تو تہ تمام نہر نہ کشی منتر یو تام نہ کاتھری تھو تھلہ تہ ستمہ
نشہ آزاد کس کھ۔ ایس قلم تہ ستم کاتھریں ڈوگرہ
کران اُسی۔

پنر چھ پیہ زہ رابرٹ تھو پاپنی اُنی پیم ساری حالات
تہ واقعات تھو پاپنی منتر تہ تھو اونی عام پیر ہینہ

تہ ایک کھیتیں کا شریں بر وقتہ کنہ۔ پتہ صوبہ سمنز رابرٹ
نظر و پس پتہ سمنز رابرٹ کہ طرفہ سختی آید کہ پتہ آبرس
پتہ آید نظر گذر تھانہ۔

اما پوزیٹیو سر و مجاہدین کوڑ شہر تراوہ نہ نشہ ایکار۔

یہ چھ پنشنہ کتابہ

" MIS GOVERNMENT IN

KASHMIR) منتر لیکھاں زہ :-

" بہ جس حق کا شریں پہ باور کو نہ خا طرہ لیکھاں
یم کا شریں اپنی سلاقی، مذہبی نہ سما جی لیکھاں فہ
پاکی چھ۔ تو یم نہ ہرگز تہ ملک جس تہ جیسر س سا
ووان چھ۔ ٹی کہ چھ ملک جس تہ جیسر س غلاف نفرت کران۔
تہ بہتو ہیوی با شعور، عقلیہ و اکی وہ حق یکہ و تہ ر لیکھا
مپ لیکھا خود۔ تاکہ دو گرن ہنس اس لیکھا ملک جس تہ جیسر
خلاف کرانے آواز لیکھا جس ظلم تہ رستم لیکھا تہ
دو گرن مسلمان پتہ کران روری۔ "

ماہنامہ " افکار " چھ پنشنہ لیکھاں زہ :-

۱۔ مس گورنمنٹ ان شہیر بحوالہ شیرازہ جلد ۲۶ شماره ۱

جولائی ۱۹۸۷ء ص ۷۸-۸۰

" رابرٹ تھروپ پرنسزہ ماجہ اوس اصلی ناوا میرن نہ
 کہ جانی یس سستی کرنل تھروپن قاندر کور تھراپ اوس
 فوجک کرنل نہ کہ چیف جسٹس۔ یہ اوس ورنہ پرنسزہ ۲۵
 وہری زہ اوس ورنہ پرنسزہ ماجہ بہ انکے کثیرہ ہندو
 ساری حالات تہ واقعات تھراپس مشرتہ ہاوس ساری
 دنی پھس زہ مہاراجن کم کم ظلم چوکاشرن لوگن پیچہ
 کرمتی۔ رابرٹ تھروپن اسی حالات تہ واقعات تھراپس
 تھروپن چھ پتہ لیو کھمت زہ اوس ظلمس تہ ستمس مشرتہ
 چیف برٹ لوی سرکار تہ شامل نکیارہ برٹ لوی
 سرکارن تھراپ کثیرہ ڈوگرن کہنتہ۔ ڈوگرہ جوگو متن
 ہیوک نہ سیدیوڈ رابرٹ تھروپس کہنتہ تہ ورنہ
 اما پوزدہ بہ اکیہ سیلہ یہ مرد مجاہد کہ سلیمانہ
 پیچہ واپس سان اوس۔ انیس دیت مہاراجہ
 سند لڑھیپہ روڈ متیو پلسہ والیو تھراپس
 ستر یہ مؤد۔ یہ مرد مجاہد چھ شیخ باغ سترنگ
 کس قبرستان سنند فوج۔ حالانکہ ڈوگرہ سامراجک

ظلم نہ ستم چھ اُمی پینہ کیا بہ منز ویر ہنومت بیتہ
 "KASHMIR MIS GOVERNMENT" ناو چھ۔ "۱۷

یہ تہ کئی اوس بیا کہ ہیرم روزن وول پس عبد القدر
 ناو اوس۔ یس قدر کت سٹھاہ تھو و اوس۔ دیاں کنوہ شہد
 تہ اکثرہ (۱۹۳۱ء) عیسوی سنس منز اسی مہاراجہ ہند
 پلسہ و اکیس و تہ پکونس سٹخ پاکھ چوب ووان۔ اما لوز
 یہ و تہ پکون اوسکھ تہ بیکار مانان گر شہن۔ اچانک وراو
 عبد القدر آپاری کئی تہ و چھین پینو اچھو ستر و تہ پکونی سند
 حال بد۔ یہ و چھتھ اسی تہ تالی تہ لوئی مین پلسہ و الہن
 تیوت زہ و تہ یکہ و ن گہ و پلسہ الہن نشہ چھٹہ۔ اے دویہ
 پترہ جون کنوہ شہد تہ اکثرہ عیسوی سنس منز اوس خالقہ
 معالی اکھ اجتماع۔ ییمٹک پتاہ عبد القدر پس تہ لاگ۔ تہ یہ لوز تہ
 گو و تہ خالقہ معالی تہ کورن مہاراجس خلاف
 تقریر۔ بیتھ منز اُمی سلمان سٹخ غارت ویت۔ حالانکہ
 عبد القدر لوگ مہاراجہ ہندس مجلس کن اشارہ

گرفتند و بنده زدند.

”اُسی کرون مہاراجہ سندن محل خانہ

تباہ تہ بُراد۔“

یہ بوز تھ کورڈوگرہ سامراجن عبد القدیر گرفتار تہ

کورن جیلس منتر بند۔ ۱۳ جولائی کتوہ شتھ تہ اکرہ۔
(۱۹۳۱ء) عبیدی سنس منتر سپنر عدالتس منتر سنوئی

تہ ۲۲ جون سپر گولڈ سٹی شہید۔

”اِنَّا لِلّٰہِ وَاِنَّا اِلَیْہِ رَاجِعُونَ“

تاہم ہینوک نہ یہ مولوم سپر تھوڑا آمہ تہ کیاہ کورڈوگرہ سامراجن
عبد القدیر سٹی۔

ملہنامہ ”افکار“ چھ لکھان زہ۔

”یہ شخص یے عبد القدیر اوس اصلی رام پور یک روز رش

دول تہ اوس پٹھان خاندانس سٹی تولن تھاوان پیر محمد پیر زہ

یہ اوس اکیس انگریز س سٹی کھن چین تہ سامانہ ہتھ کوٹشیر

لے ماہنامہ ”افکار“ ص ۴۹

لے ماہنامہ ”افکار“ شمارہ سی ۱۹۸۹ء ص ۴۹

کیتھر من دوہن چکر س آمت۔ " اے
 تیا یخ چھ یہ تیر لیکھاں زہ گوہ لہو سستی آہ کُل واہ (۱۰)
 جوان شہید کر نہ بیٹھا اندر عبد القادر گرفتار کر نہ آو۔ سیمچ
 باؤتھ کران ڈاکٹر جی۔ ایم۔ خان آیتھ کٹر لیکھاں
 چھ زہ۔

"ABDUL QADIR MADE A FIERY SPEECH. HE SAID, " WE HAVE NO MACHINE GUNS BUT WE HAVE PLENTY OF STONES AND BRICK BATS." ON JUNE 25, 1931, HE WAS ARRESTED UNDER SECTION 24-A AND 153-A OF THE INDIAN PENAL CODE ON THE CHARGE OF ENGENDERING COMMUNAL AND RACIAL STRIFE. THE TRIAL OF ABDUL QADIR HAS STARTED

۱۰ اہنامہ "افکار" شمارہ می ۱۹۸۹ء ص ۷۴

ON JULY, 1931 AT THE SESSION COURT SRINAGAR, DURING THE HEARING A HUGE CROWD OF MUSLIMS ASSEMBLED AT THE COURT TO HEAR THE CASE OF ONE WHO HAD BECOME THEIR HERO. AN ESTIMATED MOB OF FOUR OR FIVE THOUSAND PEOPLE HAD GONE TO WITNESS THE TRIAL. IN ORDER TO QUELL THE MOB, THE POLICE STARTED FIRING WHICH CONTINUED FOR FIFTEEN MINUTES, KILLING TEN MUSLIMS AND INJURING MANY OTHERS." ↓

↓ FREEDOM MOVEMENT IN KASHMIR
1931-1940 A.D. (BY DR. GAIL KHAN)
PAGE No: 130-132.

میر و شهنشہ کر نہ تہستی سپدیہ مولوم زہ کاشتر بن مسلمان
 کاشتر بن مسلم تہ ستم چھو یکھ سامراجس تہ دوگرہ سامراجس
 اندر و شتر ادنی تہ تہتیک اصلی وجہ یہ بنیا وزہ کاشتر منتر
 آہ اکھ منظم تہ یک و جو دس منتر تہتیک تہن و زہ وزہ رنگ
 رنگہ موڈا اختیار کر تہ یہ تہتیک روز از تام چلہ
 ہونی۔

یو تہتم کہ نگہ زہ تہ تہ امکہ یادوارک تلوک چھ
 انکی پرائی تہ رنگ تہ چھ و نان زہ بین دو شونی دورن منتر اد
 سہ طریقہ ورتا و تہ تہس طریقہ موغلن تہ افغان ہندس دورن منتر
 ورتا و تہس انہ آویانے کاشتر بن لاکن پیٹھ آویہ ظلم تہ ستم
 کر نہ پیچ و تہ تہس اندر بیہ کاشتر تہ مثال چھو۔ اما پوز
 از گالی چھ پانسہ رک کہنگ وہ پداون دول پینہ منشر
 مطابقت کہنگ وہ پداوان، تکان، منتر ناوان، تہ
 مولہ سان باز رس منتر ورتاوان۔

مؤخر یہ زہ پتھ کالہ کھو تہ چھبہ کہنگ وہ پداون
 وائس سرکار کہ لہر ہر کاشتر سہولیت آہ تہن، ہال سہولیت

کھا دیں ہر سہولیت بے تیرہ بیتھ اندر نہ کا نہ تہ شکہ چھوٹی کہ چھو
 سرکارن باضاً بط ایداد ہیا کر نہ خاطر بکاک قایم کڑی متی
 یم زن کو نگ وہ پادون و اسیس پر تھ کتہ قسک امداد
 آہ تن تھاوان چھو یمٹک نتیجہ یہ درازہ کو نگ رود
 نہ صرف کو نگہ مالنے تانی محدود دایلی کہ دوت کثیر
 ہندین کوئن کوئن تام از یاری تہ انسان کثیر اندر
 پھیران چھو تپاری چھو و چھان کو نگہ وارے یوت۔

باب ۴

عوامی عقیدہ تہ اساطیر

سید نعمت اللہ کبروی

پانچویں تحصیل چھپہ ہفت
کالہ پٹھ خاص دینی اہمیت

روزہ شریعتی پٹھ پٹھ کثیر حضرت امیر کبیر سید
علی صہبانی تہ پٹھ فرزند ارجمند میر محمد محمدانی
نشریف انتھو دین اسلامچ تا کیم دوان روڈی نہ صرف
یہی اوت بلی کہ روڈی نحو سٹھ ہفتھ (۷۰۰) سادات تہ
دین اسلامچ آبائی گران یم یمن ستر کثیر آہر
یمین ساداتن اندر چھپہ اکھ بڈ بار شخصیت اسی کثیر
ہیند نام مبارک سید نعمت اللہ کبروی چھہ یم
زن حضرت امیر کبیر سندی خاص عرید روڈی ہتی چھہ
ہیند مقبرہ چھہ پانچویں تحصیل منتر باگ درنگہ بل مجلس اندر۔

حالانکه پس بر دژ دیده اگر طرفه چسبان گرفتند چه شد نشد چه شد
 سید نعمت الله قادری بیگم، پس بالکل غلط چه شد
 تکبیر از سید نعمت الله قادری چه شد گشتیر اندر مدقون
 یتیم باو قد تار پرخ حسن بیت چه کنی کران چه زده

سید نعمت الله کبروی چه حضرت امیر
 عسکری فاضل مرید رودی متی بهیستند ترا نقیب
 پانپرس اندر خواجه مسعود ولین پیور بین چه شد
 خواجه محمد اعظم دیده می صاب چه اسکمان زده
 سید حق آگاه سید نعمت الله کبروی
 از رفقای حضرت امیر بود در قصبه
 پانپور آسوده است مقبره ایشان بالا
 تر از مقبره ولایت دستگاه حضرت
 خواجه مسعود است ۲

۱ تایرخ حسن (از پیغمبر حسن کوهیائی) ترجمه اردو موسوم به
 تذکره اولیاء کشمیر علیہ ۳ ص ۲۱
 ۲ واقعات کشمیر (خواجه محمد اعظم دیده می) سلسله مطبوعات
 عن ۱۸۰۱ ص ۱۱۱

بیتها افتیاسس منز چھ دیدہ مری صائب

لکھان زہ :-

سید نعمت اللہ گروی چھ حضرت امیر کبیرؒ ہند
رفیق تہ دوست رو دمت۔ بیلہ زن کھویا
صائب لکھان چھ زہ سید نعمت اللہ گروی

چھ حضرت امیر کبیرؒ ہند فاضل مرید
رو دمت۔ بیلہ زن اکھ پز چھ۔ بیلیکس تاپس منز
خواجہ محی الدین مسکن صائب چھ کئی
لکھان چھ زہ :-

نعمت اللہ از پیروان حضرت
قطب ربانی است۔ روشن ضمیر
ونیک خمیر بودند :-

سید نعمت اللہ گروی چھ سہاہ نیک ، ولی
کابل آسی مری۔ بیلی زن لوکن پانپرس اندر دین اسلام

لے تاریخ کبیر موسوم بہ تحالیف الابرار :- (خواجہ محی الدین
مسکن) ص ۶۲

دعوت دیوان رفودی میوهی حلاله که بیندش صحبتش شتر را زنده
 چه بکثرت لاکو دین اسلام چو زان حاصل کردی شتر تکیا ز
 یم چه نیا پای علی علم فست که سمندر آسوی می و نه چه
 یوان زه پهن پس و قش منزه چه پانپرا که امیر گام
 او سمت می از تیرا که نامور به خود شون شهر میوه چه به
 گام چه به میتر چه یوان و نه نه میوه آسوی پانپسکی اندر
 که شتر آسمانی سیتی که چه کردی سجد تا میر کردی شتر
 به ییلیم دم دق یاه منزه غصت سپید تر آیه آتقی
 جابه یان پانپس اندر سپرد فاک کردی اما لوند
 به پسر تا سپر کردی شتر سجد چه به و نگینش موجودی که
 چه که آستان به اندریم آسوده چه به خند آستان
 بطرف مغرب ازی که طرز به سجد تا سپر کردی شتر
 موجود چه به

تاریخ کبیر اندر چه یم کینه شتر میوه سیتی که
 پیرس پور پور تا میوه نقدی که گز هان به به پور لکان

نکو سیدی بود صاحب کمال
 امیر جهان قدوة اهل حال
 صلا داده غلش به فیض عموم
 از و پسر بر دند اصل علوم
 دی پر سود است پانپور نام
 نه ده بلکه شهریت آن خوش مقام
 در آن ده بنا مسجد ساخته
 عبادت گهی خوش بر افراخته
 چون از دار دنیا نموده سفر
 همان جا شد آسوده آن خوش سر
 مدفن ایشان در پانپور است ۱۴

۱۴ تاریخ کبیر موسوم به تخالف الابرار (محمی الدین مسکین) ص ۲۲
 ترجمه :- (۱) به صاحب اوس صاحب کمال اوست سید اوست
 خود این هند اوس سردار تپه ساید و فی بیهری امیر یلانی
 به صاحب اوس امیر کاروان - (بقیه ص ۱۴۲ پیوست)

(ii) یوتنام به بند علیک تولى چھ، پرور فیض عالمی دوش

پیچہ سنی عالم تہ ذاصل تہ فیض عالمی کران رفوی۔

(iii) اکہ گام میں برکتہ دول چھ ناو چھس پانپزیہ چھپہ

گام ملی کہ چھ اکہ خوشیون شہر۔

(iv) اُمی صاحب بناد اکہ جایہ یانہ پانپس منتر

اکہ سجدہ بیہ بخود آسمانی ستر کتہ کروں

اکہ فالقہ۔

v ییلہ یہ صاحب پیچہ دنی یاہ منتر دراوتہ

ترودن آخر میں نام اتھی جایہ آرام۔ اُمی صاحب مندر

مقبر چھ اتھی جایہ یانہ اتھی جایہ، پیچہ جایہ

اُمی صاحب سجدہ فالقہ تا میر کو رمت اوس۔

اما پوز اُمی سند تا میر کو رمت نہ چھ خالقہ موجود

نہ چھتہ سہ سجدہ یہ سہ زن اُمی صاحب تا میر

کرنا و منتر اُمی تا ہم چھ اکہ استان دروازہ اڑونے دو چھ

کئی نتیجہ اندر پانہ سید نعمت اللہ کبروی آرام تراوتہ چھ۔

خواجہ مسعود پانیپوریؒ

بہر لوایت چھپہ یہ کتھنر خواجہ مسعود اسندی
 بابہ صائب چھوٹھد یا یکی تاجہر اسی مٹی تہ یتیمہ کزیم
 تہ وقتہ سپٹاھ مالدار اسی مٹی چھو بہاوالدین متو صائب
 چھو پھندس بابہ صائب متعلق لیکھان زہ ۔۔ ۔
 پدر او تاجہری مے کرد
 بر مہ تاجہران سری مے کرد
 پدرش گرچہ مال و زرے داد
 از بخار تگری مہنرے داد ۔۔

۱۔ سلطانی (بہاوالدین متو) ص ۳۲ ترجمہ ۱۔ بابہ پھند
 بابہ صائب چھو تجارت او سمٹ کران تہ سو تہ کہ پچ۔ یتیمہ کزیم
 بین بین تاجرن پھٹ سپٹاھ پیش رفت اسی۔ اما پوز مالدار مسند
 تہ اوس پھند بابہ صائب کہہ کہ ڈاؤاری تہ اہمیت روان ۔

پرز چھ یہ زہ خواجہ مسعودن تر حسن کار باز تراؤتھ
 تہ تیجہ کنی دتر کہ لکھ بابہ صابن مال و دولش تہ روڈ برابر
 ترین رین جنکین تہ بیابان، گھوہین تہ غارن مشر
 پر رس تر غارن تہ گارن۔ وہ بہ اکیر سپد کھ غار سے
 منتر روز تھی حضرت خضر جلوہ گر۔ تہ تیجہ کنی آکھ
 حضرت بابا داؤد خاکی صابن خدش منتر روزنگ
 تہ تالیم تہ تربیت پراونک تاکید کر نہ۔

پرز چھ یہ زہ بابا داؤد خاکی صابن اسی امیہ
 وقت حضرت سلطان الدارین ہند لو خاص مرید
 منتر گنتراونہ یوان بیوزن پتشی پیر کا ملہ ہندس
 دیس پچھمین پتہ جناب ہردی بابا ریشی صابن
 خدش منتر روز تھی تالیم تہ تربیت پراونک
 چھتہ۔ ل

یہ باؤتھ چھ محی الدین سکین تیجہ کنی کران

زہ :-

لہ تذکرہ اولیائے کشمیر (حسن کعبیہا می) بلدہ ۲۱۹

«خواجہ مسعود پانپوریؒ از تاجران عالی شان
 بود۔ بتوفیق الہی دست از دنیا شسته
 در طلب قریب و راه مولیٰ برآمده دو نیم
 چلی خدمت کشیده بخدمت حضرت
 شیخ داؤد خاکی علیہ رحمت رسید و
 حضرت داؤد خاکی فرمود شاخود دنیا مری
 تا ترا حضرت فقیر امر نکرد» ۱۷

ببینند نسو یہ اقتباس پر نہ سہمی جہیہ یہ کہند
 مولوم سیدان زہ خواجہ مسعودؒ گئے نہ غاکی صاحب
 خدمت حضرت توتنام یوت نام نہ از غیب بین غاکی صاحب
 نش تا لیم تہ تربیت پراونک امر سید۔ تاریخ
 اعلیٰ صفہ ۸۷ بہت چو دیدہ مری صاحب بکھان

زہ ۱۷

یاشارہ حضرت خضر علیہ السلام نبیل ارادت

۱۷ مخالف الابرار (خواجہ محی الدین مکیں) ص ۱۷۸

حضرت بابا داؤد خاکیؒ بہم رسانید۔
 چوں بخدمتش نیز مودہ بسلاز مست
 شیخ سند و کسب و کمالات سلوک
 بجد و جہد نموده۔ و یقینہ عمر در وطن
 خوکہ کہ پانپور است سکونت فرمود و
 قوت از حاصل کل زعفران
 داشت و ہمت ما یکمال احتیاط
 و زراعت یکمانیت۔ ۱۷

۱۷ تاریخ اعظمی (خواجه محمد اعظم دہلوی) ص ۸۷
 ترجمہ:- "یار نے حضرت خضر علیہ السلامؒ سے دس پیسے
 پرا و مسعود صابنؒ کی صاحبی خریدی۔ منتر روز
 سو نو کچ و تھ تہ یہ و تھ حاصل کر کے باقی عمر
 پانپور سے منتر روز تھ بسر تہ تھ کئی روز روزی
 حاصل کر کے طر کونگہ زمین پر ہنر کاشتہ
 کرانے۔"

دنب چھ یوان زہ فا کی صابن پر رتہ مسعود
صابن زہ تھنڈ یورینگ کیاہ ملے چھ تھا طلاع؟
ستی کور کہ مسعود صابن اکیس کمرس منتر روزنگ
اشارہ تہ وہ ٹھیکہ زہ تھنڈ ساری مراد تہ مقصد
گڑھن اٹھ کمرس منتر روزنگ یوڑ یہ زن مسکین
صابن لیجان چھ زہ ۔ ۔

شیخ فا کی آل کہ اور اپیش بوڑ
چوں نیامد خواجہ اور اپیش زود
خلوتش فرمود تا در کار شد
قربتش بنمود تا ہشیار شد

۱۔ مخالف الابرار (خواجہ محی الدین مسکین) ص ۱۷۸
ترجمہ: ۔ یا علیہ فا کی صابن خدشی منتر تہ حضرت خواجہ مسعود تہ ہر او کہ
پہنختا لیم تہ تربیتا۔ والانکہ کم وقتس اندر کٹر مسعود صابن
سولا لگی تھو ساری مرحلہ تہ منزل طے یم اکیس سال کس
تہ خمہ دہ رھاری واپسی طے کرنی ہوان چھ فا کی صابن
دیت مسعود صابن خلوت نشینا ہشتیار کرنات حکم تہ
(بقیہ صفحہ ۱۷۸ پر)

"خاکی صائبی پتہ روڈ مسعود صائب واریاہ قس
 ریشی مال صائبش (بابا ہری ریشی) خدش منتر تا لم
 تہ تربیت پراوان رپر چھ پیر زہ خاکی صائب پتہ ریشی
 مال صائب ایم دودہ نوے حفرات چھ سلطان العارفین
 سند پو خاص مرید و منتر اسی منتر پندر مرید خاص مسعود
 صائب روڈی منتر چھ گود چھ مسعود صائب روڈی خاکی صائب
 خدش منتر روڈی منتر تہ امیر پتہ چھ ریشی مال صائبش
 خدش منتر روڈی منتر ریشی مال صائبش خدش
 منتر کینہ کال گذار تھ آئے مسعود صائب اسلام
 آباد کشمیر، پٹھ واپس پانچ بیٹے مسعود صائب
 کنگز مینہ منتر کاشت کران روڈی -
 مسکین صائب چھ امیر پیر چ بادھ چھ
 کن کران تہ مسکین زہ -
 "خواجہ مسعود از بی کو کاراں و ثواب

بقیہ ملکہ - خواجہ صاحب گڑا تھی پٹھ پور عمل تہ بیٹہ کنی کو خواجہ
 صائب خاکی صاحب رعبہ سنز و تھ تو تمام خواجہ صائب پانچ پیر کل گیا
 تہ تھ ادیلے کشمیر (حسن کھوسا) جلد ۲۵

لایموت از زراعت زعفران میگردد
و عمر گرامی در خدمت خلق الله و عبادت
تضرع الله بسر برده مورد خسر و عبادت
و کرامات گردید و در موضع پانپور که
وطن گاه ایشان یزد آسوده است

و شنبه چهل و یان زه در مه اکر آه غالی صاحب
بیه ز صاحب بهتر ریشی مال صاحب خدش منتر ندان
ما حبیب مشتر او را که مسعود صاحب تیریا که مولانا
شاه دولت صاحب ستمیم تریشی صاحب
ریشی مال صاحب خدش مشتر او را که ریشی مال صاحب

له مخالف الابرار رحی الدین مسکین (ص ۱۸۱)

ترجمه: "خواجہ مسعود چھ سہ ماہ رتی اسی مرییم زن متور و رتہ
مطابق کہ نگہ کاشش پیچہ روزی فصل کران اسی مریوزن پن
ساری زندگی لوکن ہندس خدش مشتر تہ خود دایہ ہندس یادس منتر لند اومر
چھ پیچہ میو چھ واریاہ کرامتر کمر تہ پانپور کیس میں ہند
وطن ارس آتے چھ ہم صاحب آسودہ ہے"

لوگ شیخ داؤدس یہ پڑھتے ہیں میری کوتاہی تھکے ہو رہی؟
 خاکِ صابن و نکندہ در جواب ز تہنیر تا لیم تہ تربیت رفته
 خاطرہ ریشی و صابن و نکندہ در جواب زہ سبحان اللہ
 سبحان اللہ ابہ تہ چس تہند میری تہ یہ و نشتہ کمر شیخ
 داؤد دہ فے صابن یا نے مسعود صابن تہ شاہ دولت
 صابن ریشی و صابن حوالہ ہم دہ فے صابن رودی امیر
 پتہ تو تمام ریشی و صابن غد متش منتر پوتہ م در کمال
 واقعی۔

مسکین صابن تہ امیر پڑھی باو تہ تہ کنی کران زہ۔
 آنکہ روشن شد بنور کبریا فی شرمی
 جہ و تہد کردہ و آراستہ از قید خودی
 زاهدان و مرشدان را پیر زہد و مرشدی
 خواجہ مسعود از نیکوکاران دین احمدی

۱۔ تالیف الابرار (خواجہ محی الدین مسکین) ص ۱۷۱

ترجمہ: "یہ مسعود صابن سپیدی ابدی تہ دایمی و لا نکندہ تہ سستی
 مالا مال میر کو ز نفس خلاف جہاد تہ تہ کنی لو بکد خود پسندی تہ
 (بقیہ ص ۱۸۱ پیچہ)"

وشنہ چھ یوان زہ یس کلاے شریف زیارتس
 پیچہ ہاونہ یوان چھ، سہ چھ حضرت سلطان العارفتی مسعود
 مسعودس دوست بیعت کرنہ وز غطا کو رمت، بیتھنہ
 کانہہ و سہل تہ اصل تو بوت چھ، یلی کہ چھ یہ کتھ کتھ
 حدس تام پڑی، بیتھ زن نار پخ تہ گواہ چھ، زہ خواجہ
 مسعود چھ اصلی خاکی ما بہوتہ ریشی مال صابنی فاص
 مرید رودی می، بیٹنگ ذکر ہو رکن کرنہ آو۔ پڑ چھ یہ زہ
 یہ چھ سے کلاے شریف یوں حضرت شیخ شہاب الدین
 سہروردی مال صابن میولمت چھ۔ اُمی صابن چھ سید
 جلال الدین بخاری مال صابن بخشمت تہ اُمی صابن
 بخش حضرت سلطان العارفتی مال صابن تہ اُمی صابن
 بخش ریشی مال صابن تہ ریشی مال صابن مال صابن
 مسعود مال صابن بخشمت۔ اُمیہ کلاے شریف ذکر چھ خاکی

بقیہ ص ۱۸۱ حاشیہ: عجیب نشخوات۔ یو تمام یوم پانے بنیاء پیرن
 تہ پیر پیر کارن ہندی اصلی تہ حقیقی پیر تہ گیبہ دین اسلام
 یہ بن پیرن ہندس خلقس منتر تہ میں۔

صائبین بیتھ کنی کر کر مشر زہ : - ۵

”حال خود تصحیح کردہ سلسلہ نامہ گرفت
از جناب حضرت شیخ حمزہ وسید جلال
یک علامہ با کلمہ از دے تبرک یافتہ
نیز یک سجادہ کاکی بود از پشتم می بودہ جمال
بیتہ نس یہ یا و تھ کر نہ سہتی چو یہ نہ پر نون
گڑھان تہ امی پز کی اشارہ میلان زہ بیمہ کلاے تر شیع
پانپریا ز تکرہ دہمہ نشان دی کر نہ یوان چھپہ یہ یا آسہ ریشی
مالی صائبین مسعود صائبین بخشمت نکیارہ مسعود صائبین چو

۱۰ دلیل العارین (باباداد دفاکلی) مت مترجم اسد شری
”یہ نے مخدوم صائبین تر بیتش منتر روز تھ بود ریشی مالی
صائبین پٹن حال بہتر تہ پیران فریقشکی حدیثہ ریس
مخدوم صائبین سید جلالین بخشمت اس سہ بخش مخدوم
صائبین ریشی مالی صائبین ریشی مالی صائبین کور
تبرکاً محبوب العالمس ریش اکھ کلاے شریف تہ اکھ مصلی
یس و ف نہ تہ مونہ سہند اس، حاصل : -

خاکی صاحبس پتہ ریشی مال صاحبی مرید خاص اسی مری۔
 نہ کہ سلطان العارفینہ ہند۔ بحفاظہ چھوٹیہ وین غلط
 تہ بے پتہ یاد زہ کلاے شریف کیاہ چہ حضرت سلطان
 العارفینہ مسعود صاحبس براہ راست بخشمت سے تہ بیعت
 کرنے وزہ۔ یہی لہ زن مسعود صاحبین یا ضابطہ دست بیعت
 گو دنی خاکی صاحبی حاصل کر مثر چھپتہ تہ اُمہ پتہ ریشی مال
 صاحبی حضرت بیعت کر مثر بیعتیگ ذکر سپور کن کرنے آو۔

کیہنہ کرا مثر

ونہ چھ یوان زہ اگر دفعہ ہر شو
 تشریف مسعود صاحبین پیر صاحبس (حضرت پیر بابا
 حیدر تلہ مولیٰ) انش۔ ہم نک حضرت سلطان العارفینہ

میر حیدر تیلہ مولیٰ ہم ہدایت المخلصین اندریل کمال چھ زہ۔
 پس از آل کہ برویم استخان فروشی مانکنید۔

تہ بہ۔ "یا نے ییلہ اُمہ نیمہ دنی یاہ مثر وہ حضرت سپدو سانی
 استخوان گڑھن نہ کہنی۔"

حوالہ ہدایت المخلصین فلمی نسخہ گویند تحقیقی مابری برگ اء ب

سید ابو خاص مرید و منتر گنزر زنه یوان چود - حالانکه میر
 صابین تر چوید سلطان انعارفین سید و بیمه عالمه
 روه خست سید و پته ریشی مال صابین نایم تر میت
 بر او منتر بر لوایت چود واقف زه میر صابین در بار س منتر
 مو کلیا و ژانگس تیل ته میر صابین مگر مسعود صابین
 کن اشاره کر نه زه ژانگس حض مو کلیا و تیل پوز
 میر صابین اوس و نه اشاره کر نه زه مسعود صابین کو لا پوز
 دست مبارک آستینه منتر و نهیر ته تیکه شوه دیته -
 حالتس منتر زه پانتر (ه) دزدی ژانگس کیه روشن
 یم رانی راتس در بار س پر زلا وان رودی نه گاه
 دوان رودی - به زن به والدین متوصاب پنه نس
 کلاس منتر نیمه کنی بیان کران چود زه -

دست چپ ز آستین خود بکشد
 هر سر انگشت او چو شمع یور

همه شب نور او شرر میزد
 طعن بر نور ماه و خورشید
 بیا که واقعه چو زه پندس خدش منتر او
 دوه همه اکبر فستق ملاقات کرنه خاطره حالاکه
 فستق اوس و نبر و تن زه مسعود صاب نگه فرما و نبر
 فدا فی شخص چو پیکان سحاطه ترا و یو جابے ۲۷
 یزده یزده کرا ابر چیه شمار یزده و نبر
 چو بران ز حیه خوتو نبر چو مسعود صاب غایت آیه
 تن رو دمت - ییتمه کنی حیه خوتو نبر نامور سپهر، زه

۱۸۵ - سلطان ربیع الدین متو ۴۳

ترتیب بر " یانے بیٹے خواجہ صابن پن دست راست آستین
 اندر نمبر کو و تیتھے سپد پانترن انگشت مبارک ہندی ٹہندے
 پانترن سٹہن ہندی پا کھڑی روشن تہ انگشت مبارک رو دے
 رائے رائے نیہ نیہ کرائے تیتھے نیہ نیہ کرائے ز زون
 تہ آفتاب رو دی مندھیاں -

۲۷ تذکرہ ادیبائے کشمیر موسوم بہ "اسرار الاخبار" جلد ۳ ص ۲۵۳

کاشترس ادیس ته شاعری گو و جیه خو تونه بنیدر کلامه ستر
سه مقام حاصل یس ته بییر گانه سینه ستر حاصل
سید

مسعود صاب چه پانتر به اندر ده صفر ده
شهر ته اکوه (۱۲۱۰ هجری) شمس منز بییمه عانه رخت
سید مری - به زنج اعظم دید مری صاب نیکم انچه
ز

"بتاریخ در سال هزار و بیست و یک علت
فرمود در مقام خود در قصبه پانور آسوده
و فیض و برکت بلکه آثار جده به از مفراتش
ظا هر هست -"

به چه نر زه بییمه دو به مسعود صاب بییمه دلی یاه
منز در امتی چه سه چه پانترم پوره او سکت بییمه کنی سینه
و ده رسه مبارک ۵ ماه پوره پر تکه و رک به منادونه یوان
اوس - اما پوز حال حال آوی به تاریخ بدلاونه ته قمری

له واقعات کشمیر (خواجہ محمد اعظم دید مری) ص ۱۸۶

ریک پانزدهم صفر او مقرر گشته. لهماظ چنده دهی پانزده
صفر منادونه یوان نه که پانزده ماه پوه.

نحی الدین مسکن صائب چهل یکمان زه.

"بتاریخ پنجم ماه صفر سنه یک هزار و سیست
ویک رحلت فرموده اسوده عوس ای شان
پنجم ماه پوه معروف و مشهور." له

یوتنام مسعود صائبه تاریخ پیدایشی هند
تولق چو، سه چینه کنه کتابه سنه سیلان. تا هم چو
مسجد ازون کهوری کنی اکو یو کلمت یوردیت چو
تاریخ پیدایش نو شمه ته ارونزه سنه هیری (۹۵۸هـ)

مطابق پنداره شمه ته اکونزه سنه عیسوی (۱۵۵۸هـ)
بکفتی چو مزید چو یته بکته زه یم صابری چو سلطان
اسماعیل شاه سنه و قسته قسته پیتمی سلطان اسماعیل
شاه چو شمیری دورس اندرا اکو کمزور کثیر سنه حاکم
او کلمت پیتمی زن قریا دوه دس وری لیس جو کومت کر مر

له مخالف الابرار (خواجہ نحی الدین مسکن) ص ۱۸۷

چهیہ بہ زن حسن کو بیہائی صائب بکھان چھڑو :-

"سلطان اسماعیل شاہ فرزند دوم محمد شاہ

دامادہ قاضی چک در ۹۴۴ ہجری برسند

ایالت حکومت آراستہ تا سنہ ۹۴۵

ہجری یک و نیم سال حکومت کرد :-

یہ بادشاہ چھڑو ڈاکٹر محمد صدیق "سرمایہ حیات"

کتابہ اندر بیچہ گئی کمران زہ :-

"سلطان اسماعیل شاہ چھڑو کشپہر ہند اکھ کمزور

حکمران رؤومت - بیٹی زن کچہ کھو تہ گم گیس

وریس ۹۴۴ھ تا ۹۴۵ھ ہجری سنس تمام

حکومت کر مٹر چھیہ :-

حالانکہ غلطی ہند تبسم چھڑو کتابہ اندر ۹۴۴ ہجری سنہ تا ۹۴۵ھ

ہجری سنہ بکھنہ امتاس زن باکل غلط تہ بے یاد چھڑو بلی کر چھ

صحیح تہ درست سنہ ۹۴۴ھ تا ۹۴۵ھ ہجری - چھڑو قس سلطان

اسماعیل شاہ کشپہر ہند اکھ کمزور حاکم رؤومت چھڑو -

۱۔ تاریخ حسن جند دوم راز پیر غلام حسن کھو بیای) ۲۳۲ - ۲۳۳ھ

۲۔ سرمایہ حیات (ڈاکٹر محمد صدیق تیا زمند) ۱۲۶ - ۱۲۷ھ

باب علی صائب

بابا علی صائب زید مسعود
صائب بنو خاص رفیع پوتہ

مرید و منزہ آسوتی۔ پیر سزگاری، خوف خدا چہد بینر
رگہ رگہ منتر پوہست کرکھ اوہست۔ بیتے اوت نہ بلی کہ
چہد رات وہ ہمہ یاد خہ دایس منتر مشغول روڈ متری تہ
سیتی چہیکہ مسعود صائب سارے عمر شریف خدمت
کرکھ منتر۔ ایم صاحبی چہ تھی مقبر منتر مد فوٹ بیتہ اندر
مسعود صائب پانہ چہد۔

یہ زنہ محی الدین مسکین صائب لکھانہ چہد زہ۔
" بابا علی از یاران خواجہ مسعود پانہ پورست
او در ورغ و تقوی شانی داشت و حضرت بابا
علی موصوف تمام عمر در خدمت
پیر سزگوار خود صرف نمود چون دنیا
را پذیرود نمود در مقبرہ خواجہ مسعود
آسود۔ " لے

لے مخالف الا برار (خواجہ محی الدین مسکین) (ص ۲۰۸)

و نہیہ چھ دیوان زہد و مہر آگہ آئے آخون ملا شاہ ہم
 زن تھہر پاکیزہ شہری تہہ باطنی علوم زان و اُلی اُسی،
 بابا غلی صاحب شش سترہ ماہ پور ملا آخون شاہ
 اُسی نہ کاشتر زبان زانان تہہ بابا غلی صاحب اُسی نہ
 فارسی زبان زانان مگر یہ حال اُستھ تہہ رُود دی دھونے
 صاحب پانہ و اُلی کتھہاہ با تھہاہ کران۔ سیتھ دوران باواز
 بلت ملا آخون یہ لگی و نہیہ زہد ہرہ ٹاٹھ و اُلی تھہنہ
 بیٹہ بیٹہ کہتہ؟

بابا غلی صاحبن یہیلہ یہ کتھہ پوز، پوز و نکھہ در
 جواب زہ "ہر گاہ تو ہی توصیہ دے و تھہر تھہر در اُتی
 اُسیہو تہہ بیٹہ تو مہر توصیہ دے علم اُسیہو یہیلہ یہ
 ہے نہ تو مہر ہرہ ٹاٹھ لبتہ"

ملا آخون شاہن یہیلہ یہ کلام پوز تہہ پوز تھہ
 آئے بابا غلی صاحب بس بیرون تھہن تہہ منجھ کھہ
 مافی۔ لہ

لہ متائف الابرار (خواجہ محمد الدین مسکین) ص ۲۰۸

ملا آخون شاه اُسی بدخشان روزان تہ ظاہری تہ
 باطنی علم آسینہ باؤ جو داوس میں خود اشرار تک
 تہ گارنگ سخ شوق پیغمبر کی یونین گھر تہ بار تر او تہ
 رُھن تہ درائے سلا کیچ و تہ رُھار تہ تہ گار تہ یوتام
 کُشرواتی تہ کُشرواتی تہ کُشرواتی کُشرواتی کُشرواتی
 یونہ کُشرواتی کُشرواتی کُشرواتی کُشرواتی کُشرواتی
 شاہ چھ دارا شکوہ سندروہ ستادروہ ستی، یمنی زن
 و ہند روز تہ فاطمہ گھر بنو تہ ستی کورن میں مالی
 امداد تہ ملا آخون شاہ چھ پیغمبر دنی یامنز دہ شہد
 تہ دو شہد (۱۶۲) ہمیری سنیں منز دہ خست
 سیدی مٹی۔ ۱۶

باباطاہر چھ مسعود صاحب
 فرزند سند نر زنداومت

باباطاہر

اُسی صاحب چھ اقد و وقت او مت تہ سیدی چھ پر دگار
 سند سخ عابد او مت یہ صاحب تہ چھ تہ مقبرس

تذکرہ اولیات کشمیر حسن کھویا می جلد ۲ ص ۳

مشتد مدفون بیتد مشتد پانہ مسعود صاحب مدفون

چھ۔ ۱
مسکین صاحب چھ اُمیہ پزیر چ یا و تھ تھ
کئی کران زہ۔ ۱

" باباطا اہر بنیرہ خواجہ مسعود —
پانپوریست تقوی شعار و پرہیز کاری
بود و حالتی مجیبہ و غریبہ داشت
چوں رحلت کرد در مقبرہ حب خود
اندکان یافت۔" ۲

عبداللہ باب پانپوری
بہ صاحب تہ چھ
مسعود صاحب بن مرزبان
ارجمند او سمت فلاہری تہ باطنی عالم اگر
آستہ چھ پروردگار سنہز تہ عبادت کران آستہ
یتھ نہ کا تھ متا تہ حبیبہ تہ

۱ تذکرہ ادیبان کشمیر (حسن کھوسا) ص ۲۹۷

۲ تہ تہائف الابرار (خواجہ محی الدین مسکین) ص ۲۰۸

۳ تذکرہ ادیبان کشمیر (حسن کھوسا) ص ۲۹۷

امی صاحبین چہرہ کا ہشتاد و نہ ششمنہفت (۱۱۹۲ھ)
 سنہ ہجری میں منتر بیہ عالمہ روحیت کو رمت ایسہ
 زن بہتر عمر شریف ثلث (۶۲) وری اسی ہتر چھتہ
 خواجہ مسکین صاحب چہرہ کئی لکھان زہر

عبدالوہاب پانپوری از اولاد خواجہ
 مسعود پانپوریست در ریاضت و تقویٰ
 مردی کامل و فاضل بود در سنہ ہزار
 و یک صد و نود و شش پین شصت و چار
 رحلت کردہ در مزار خواجہ مسعود
 پانپوری قدس سرہ آسود " لہ

بتکراری

یہ صاحب چہرہ مسعود
 صاحب مرید تہ شوگہ باب
 صاحب رشتی تہ دوست او سمیت تہ سار سے عمر شریف
 چہرہ پیر اندر یاد خمہ داکران رودی منتری تہ یاد خمہ داکران

لہ مخالف الابرار (خواجہ محی الدین مسکین) ص ۶۱

ستی چه که نگه زمین کماوان او سست بیهوده روزی
حاصل کورست چه که -

پیر چه بیهوده صاحب چه سار به عمر شریف
روز دار روزان تهرانی رانس شب بیدار روزان او
مست بیهوده کنی امس صاحب ریش ناو پویرت چه
امس صاحب سند روضه تهر چه تهر تر اس اندر تهر اندر
مسعود صاحب روضه چه -

امیر پیر چه باو تهر کران تهر تأیید کران چه مسکین صاحب
بیهوده کنی لیکه تهر -

"تمام حیات و زندگانی شب بیدار و روز
دار و منزوی یغار گوشه نشین و کوهسار بود و
از خدمت محبوب باری خواجه مسعود پانوری
مستفید و مستفیض شد با شوگر یا با بصیحت داشت
قوت خود زراعت زعفران می کرد چون دار دنیا
را بدو نمود در مقبره مرشد در پانور آسود -"

۱ تذکره ادبیات کشمیر (غلام حسن کوهپایه) حقیقه ۳ ص ۱۸۳
۲ مخالف الابرار (خواجه محی الدین مسکین) ص ۱۳

شیخ شریف الدین ولی

و نہ نہ چھ یوان زہ اُمس صاحبہ سنداواوس
 شیخ محمد شریف یس مسعود صابین بین پانہ مقصودیت
 اوس۔ یہ صاحب پیو و مقنہ اصلی اکس بیٹہ گھر
 منتر یس بیٹہ گھر زلوانہ اوس۔ اما لوزیہ یہ صاحب
 بوڈ گووتہ یہ را و فقرت منتر یقہ اندر اُمی صاحب
 مسعود صاحب یس رش روزتہ تا لیم تہ تربیت پر او
 بیٹہ چھ پر لوانہ ایت زہ شوگہ باب صاب چھ یقہ
 مست قلم در اوسمت زہ یہ خوش گزہ ہس
 تی اوس کران۔ یہ زن تذکرہ اولیے کشمیر صاب پچھ
 درج کرنہ اُمت چھ زہ ۱۔

دوہہ اکر کھوت شوگہ باب صاب اکس
 کس پچھ تہ تلن شور بیٹہ گز زہ روٹ ہس، نیوہس
 کوٹ گزہ تہ کیاہ کرہ ۲۔

لہ تذکرہ اولیاء کشمیر (غلام حسن کھوپیا می) حصہ ۳ (۱۹۵۵)

امیر نیریز باوند کران محمدی الدین مسکین صاب
 بیتھ کنی لیکھان زہ :-

” روزی برد خستی رفت و بجز دیر آمدش
 برد خست جذبه غیبی او را گرفت و شوری
 و فریاد بر آورد کہ ہی ہی گرفتہ مرا میبرند
 چہ کنم و یکی اروم و بصر انقلاب
 واضطراب، بیتاب شد فرود آمدہ
 بقیہ را گردیدہ دیوانہ وار و بکوحہ و
 بازار گرفت :-“

و نہ چہ دیوان زہ شو کہ باب صائیں آویختہ
 مژ زہ افسان صائب جس اندکی بچی زہ دایہ کی
 لو کہ جمع تہ امی سند حال و چیتہ گی و لو کن ہند دل
 سہاہ تنگ تہ ہندی دل آہ غمہ ستی بر نہ تہ و ونکہ
 زہ شو کہ باب صائب چہ دیوانہ تہ کور کہ ز زو ستی
 بند تہ ز زو گند کر کہ تھو کہ مسعود صائبش نیم زان
 لہ مخالف الابرار و خواجه محمدی الدین مسکین (ص)

پادشاهین ہندی پادشاہ آسی۔ سیمچ باؤتھ بہا والدین
متو صاب پینہ نس ہو درس کلامس منہ پتھ کئی
کران چھ زہ :-

حاضراں راز غصہ دل خون شد
ہمہ گفتند ایسکہ جینون شد
در گرفتند و بستہ کردش
بستہ در پیش خواجہ بردش

خواجہ مسعود بود تاج شہاں
بود سر دستر کہاں و مہاں
تذکرہ اولیائے کشمیر صفہ پانثر پتھ تہ نہ ہن
(ص ۵۰) پتھ چھہ یہ عبارت درج پتھیک گاشتر
ترجمہ پتھ کئی چھ زہ :-

سلطانی دہا والدین متو) بحوالہ مخالف الامرار ص ۵
ترجمہ :- " پانے حاضرین ہندی دل آہ غمہ ستی بھر نہ تہ
ساری لگی یہ ونہ زہ شوکہ باب صاب چھ دیوانہ تہ گنہ
ہنس رز تہ رز گند تھا او نکھ مسود صا لیس نش خواجہ صاب
آسی تھا پانگی بزرگ پتھ بزرگ زہ تمہ و تنگین سارنہ پیرن
تہ فقیرنہ آسی پیشوا ۔ "

" اُمیر پتہ دوتھ شوگر باب صاب کله سپہ بہن
 تہ لوگ ژلنہ۔ یہ بوز تھ کو نڈ پنے نو اشنا ووزو
 ستی تہ نیو کھ مسعود صابس نش۔ مسعود صابن سیلہ
 اُمی سند حال و چھ تہ کور کھ کو طر مشتر بند یوتام
 ہوش آکھ۔" لے

ونہ چھ یوان زہ شوگر باب صاب رو دی
 اُمیر پتہ اُمی کو طر مشتر تو تمام عبادت کران
 یوتام کمالہ کس درجس ووت۔ عبادتک تہ
 ریاضتک اوس یہ حال زہ دہہ اُکھ آبہ
 پھنس خد متس مشتر ملا جو ہر نات رنا تھ کثیر
 ہند اکھ ناما وار دپی عالم۔ اُمی صاحبین چھ۔
 بابا داؤد خاکی، بابا صاحب رتک مولی تہ خواجہ اسحاق
 قاری زمین تریشونی صاحب نش تا لیم تریش
 پراوتز۔

واقعات کشمیرس اندر چھ اُمی سند ناو

لے تذکرہ اولیائے کشمیر (غلام حسن کھوہیہمی) حصہ ۳ ص ۵۰۲

ملا جو ہر گنائی تواجہ محمد اعظم دیدہ مری صابن بیکھمت
 تہ یہ صاحب چھ دہ شتھ تہ شتھوہ (۱۰۲۶ھ) ہجری
 سنس منز پیمبر علیہ السلام رخصت سید محمد علی
 ملا جو ہر آہ شاگردن ہنزا کھ بڑ جمانہ ہنہ
 تہ کور کھ شوگہ باب صابن یہ عرض زہ سائہ خاطرہ
 کرئی تو حص دغا شوگہ باب صابن تل دست مبارک
 پینہ نوشانے مبارک کو کھوتہ ہنہ اتھو دہین بیتھ اندر اکس
 شاگردس گہ ویہ خیال زہ دست مبارک یوت اتھو در
 تیلنی کیاہ ضرورت اسی؟

شاگرد ہندہ سوال کرنے بروٹھ لوگ اُمس۔
 شاگردس کن یہ ونسہ زہ بوسہ کتاب چا پنی اتھن منز چھیتہ

۱۰ تاریخ واقعات کشمیر بحوالہ ہفت گنج سلطانی (ڈاکٹر

محمد صدیق نیازمند) ص ۲۰۳ - ۲۰۴

۱۰ ملا جو ہر نات (ناتھ) چھ رک دوس منز اکھ نامور وکی محدث اوسمت
 یہ زن ڈاکٹر مظفر حسین الہدی لکھان چھ کان جوہر نات ملقباً
 بالمحمد شاہ الجلیل بحوالہ امثال کشمیر (ڈاکٹر مظفر حسین الہدی) ص ۱۰

سه کھول ته پر۔ شاگردن کھوج کتاب ته لوگ پر نه ته
 وچهن آند کتابه منتر به بيگهته زه حضور صلی الله عليه وآله وسلم
 نه اسود دعا سنگن وزه بچين دست مبارک شان مبارک کو کھوته
 هينا تنه دنگان ته به پر نه گوشت اگر دشدر همور روز نه
 محي الدين مکن ماب چه بکھان زه شوگه بابيه
 صابن کد کتاب شاگرد سنده کتره منتر ته و و پيش پروا
 عبارت چه نه کنی زه :-

"نقلت که روزی با جوهر ناخند با جمعی از
 شاگردان خود را روی بالای دو شهای خود بلند
 کرد و یکی را از شاگردان مولوی بخاطر خطری روی
 داد که این قدر دستها در دعا برافراشتن برای
 چیست بجز روی نمودن این خطر اش حضرت
 بابا کتاب از بغلش کشیده و گشاده بدش
 نهادند چون آن طالب علم در آن کتاب نظر
 کرد دید که حضرت سرور کائنات علیه و علی آله

افضل الصلوة واکمل التَّحِيَّات در وقت دُعا
دست های مبارک را بالاتر از دوشهای
مبارک میبردند فی الحال منفعل و شرمندہ شدہ
بدل از چنین تحسرات توبہ کرد۔ " ۱

شوگہ باب صابن وون دومہ اکیہ یا علی
صابن زہ وولہ از گزہ شو شراب چینہ۔ باب علی صابن
وون بین در جواب زہ وولہ گزہ شو یکدم وندہ دعوہ
صابن تہ ڈراے۔ واتان واتان واتی شراب فاش
پیچہ۔ اما پوز شراب فاش پیچہ ٹھہریاے نہ کینہہ علی کہ
ڈراے اتہ جلدی واپس۔ و تہ وچھکھ اکھ ناید تہ گئیہ اُمی
پے نایدس نش۔ نایدن تل آنہ تہ دین شوگہ باب صابن
انڈہ بیلہ شوگہ باب صابن پنی دار آنہ منتری وچھ
تہ وچھتہ لوگ نایدس وندہ زہ تہ تہن تہ یہ دار

کا سہنہ کیا زہ دار چہ مردن آسان۔ مے کڑی نہ مردن ہنر
 کا نہ کام۔ بجا ظہینہ بیاتہ سیر دار مہ کا نہ نایدہ
 ناید لو لکھ و نیر زہ مے شخص چھینہ آبہ خاطرہ بانے۔ یہ کہہ
 منتر آئے آب؟ شوگہ باب صابن نجی کتر کھنڈ
 تہ دزن یا یا علی صابن آتھ تہ ووشک زہ
 "بتھ منتر آن آب" یا یا علی صابن اولن آتھ
 کتر کھنڈ منتر آب تہ یہ وچھتہ لوگ شوگہ باب صاب
 آسینہ تہ لوگ یا یا علی صابن کن و نیر زہ، وئی
 وٹو بہ چا و شراب۔ و وئی چھونہ کتر کھنڈ تہ دوا؟
 یہ و نیتھ لوگ شوگہ باب صاب بنی دار پانے ملینہ
 تہ ترہنہ ناون نایدن آتھ دارے کاسنا و نیتی۔ لے
 بہا و الدین منو صاب چھ آتھ پزیرن پنہ نس
 کلامس منتر تھ کئی و شرہنا وان زہ۔

لے تذکرہ اولیائے کشمیر (غلام حسن کھویا می) ص ۲۵

باز آیت را بدست گرفت
 ترک مروان خود پرست گرفت
 خود پرست آنکه ریش را مردم
 شانه ها میکند که من مردم
 بلکه گوید که صاحب از شادم
 صاحب علم و ذوق و اورادم
 همه کذب و زرق و برق هوی نه
 غیر ریش بدست هوی نه
 این چنین ریش گر نباشد به
 ریش بر پیش گر نباشد به
 چند با خلق ریش بنمای
 جز دل ریش هیچ نه کشای

۱۔ سلطان (ربہا والدین متوفی) بحوالہ تحالف الامراء ص ۱۷
 ترجمہ: "یا نے متے تل آسند بیٹے افس کی تہ تہ۔"
 (رقیہ بنت ہشام)

و نہ چھ یوان زہ مسعود صا لیں پتہ ترا و
خانقہ سنی یاد شو کہ باب صابن۔ دوہہ اکہ و چھ خراجہ
بنگر ریشی صابن خواب تہ خواہیں مشر و چھن شو کہ
باب صابن روے آفتاب کی با کھن پتہ نہ کراں اما کوز

بقیہ ص ۲۱ عاشیہ :- تراؤم تمن لوکن بہنر صحبت یم خہ دغرض چھہ
یم پنہہ دار پر خہ ساتہ کنکو کران چھہ تہ لوکن چھہہ زمانہ زہ
اُسی چھہ پر دغہ واہ تہ صاحب ارشاد تہ سستی چھہ یہ ستر زمانہ زہ
اُسی چھہ شوقہ و اُلی تہ ذوقہ و اُلی اُسی چھہ عالم اوراد خان تہ
وظیفہ یرن و اُلی حالانکہ بہنہ یہ سورے دشن چھہ اپر تہ یمن چھہ
شوقہ تہ ذوقہ اکھ و اُنی تہ نصیبس۔ لہذا چھہ اپر چ دار
نہ تھا و نی چھہ اُکیس انسانس بہنر تہ افضل۔ ہر گاہ
زخمس پہچہ زخمس اسیہ تہ تہ چھہ بہنر، کو تمام تھا و
ناور ہر یکہ لوکھ دار ؟ حالانکہ چاکنی حالت چھہ پڑھ
نہ چون دل چھہ زخمی گوشت :-

تھیں پھر وہ چھوٹا شوکہ باب صاحب کز میں دانع۔ دوسرے
 دوسرے اور بنگر ریشی شوکہ باب صاحب ریشی خواجہ تائیر
 پر زہنہ خاطرہ۔ بنگر ریشی اوس ورنہ پھر پہنے زشوکہ
 باب صاحب لوگ میں پورے پر زہنہ زہ راتنگ خواب
 کرو پوز پوز بیان۔ بنگر ریشی پوز و عار تس تہ لوگ
 خواب بیان کرنے پتھ کز زہ :-

"میں حسن و چھوٹے روے آفتاب کی یا کھنہ
 نہ کرانے۔ اما پوز تھندس تھیں پتھ و کھم اکھ دانع۔
 تہ کر میں :-"

شوکہ باب صاحب لوگ پوز پتھ کز بیان کرنے زہ :-
 "میں خواجہ مشر زہ میاں تھیں پتھ کر میں
 دانع و چھوٹے دانع آولوز میاں تھیں پتھ پتھ
 موجب گنا ورنہ زہ خہ دایہ سندس یادس مشر تھیں وقت
 میں صرف کرن اوس سہ کورم خالقہ کس تا میر کز مشر :-"

لحاظه آوازه میآیند تنقیس پیچیده و آتش گداونه - " له
 محی الدین مسکین صاب چه به واقعه پیچیده کن بیان
 کران زه -

"آورده اند که حضرت بابای موصوف پس از
 وفات مرشد رنر گوار بنای خالقاه نمود -
 روزی سگر ریشی در واقعه دید که روی
 مبارک حضرت بابا مانند آفتاب تابان روشن
 و درخشان و بی روی و لچویش دانع سیاه
 دید چو از خواب برآمده در خدمت
 حضرت بابا رسید و بغیر اظهار ساختش روی
 شبانه - حضرت بابا فرمودش که ای
 ریشی خواب شبانه را بگو که چه
 دیده - ریشی گفت روی ترا مانند

له تذکره اولیائے کبیر غلام حسن گویایی (جلد ۳)
 صفحہ ۵۰۲ - ۵۰۳

آفتاب دیدیم و در آن غال سیاهی یافتیم
 حضرتت بایا گشتش آنچه دیدی واقعی
 است که آن دانه سیاه بنا بر صرف
 کردن بعضی از اوقات خود را در
 تعمیر خالق شاه - ۱۰

بیان کرد واقعه چه بجهت کز زه شو که باب صاب
 گوید و در هر آن که لار هر کس - بیته سیر صاحب لار و
 نه لار کی روزی و لار آه اُمس صاحبش نشسته کور
 پس عرض بجهت کز زه - ۱۱

"آنچه نه حضرت چنین بیتی و نه بیان بکنی تکبیر
 بجهت و نه بجهت کز حضرت چه چنین بیتی بجهت - ۱۲
 به نوزده و شوق شریف شو که باب صاحب اُمس جن
 بیجا پس بجهت - حال آنکه جنو کز رخ عاجزی اما بزد

۱۰ مخالف الابرار (خواجہ محمد الدین سکین) ص ۳۲۶

شوگر باب صابن مونکھ نہ لکھتے نہ پہندے برکت
 سیتی سپد آتھ جاییہ جنبہ بیٹھہاے ختم لے پیچ باوند
 کران سکین صابن پیچ کئی سکھان چھڑہ :-

" وقتی از اوقات بطرف لاریسر و سیاحت
 رفتہ بودند و ساکنان آن قریہ در خدمت ایشان
 عرض کردند کہ دریں گذرگاہ اجبہ است ،
 ہر گاہ کسی تنہا در آن گذرگاہ عبور کنند
 ناچار او را آفتی میرساند پس حضرت شاہ
 در آنجا برای خود مقامی ساختند ہر چند
 اجبہ حاضر شد ، عجز و زاری کردند ، ایشان
 قبول نفرمودند و برکت ایشان آن بلا از
 آنجا دفع گردید و کسی از ان پس آفتی نہ رسید " ۵

۵ تذکرہ ادیبانے کشمیر (غلام حسن کھوسپائی) حصہ ۳ ص ۳۰۳

۶ مخالف الابرار (محی الدین مسکین) ص ۲۲۶

امی صاحبین چھ ۱۲ ماہ صفر المنظر دہ شہد تہ
 ستودہ (۱۰۲۷ھ) سنہ ہجری یس منتر بیہ عالمیہ
 روخصت کو دست تہ یہ سا رہی تہ چھ منتر اس منتر
 سپرد خاک کر نہ آفت چھ منتر مسعود صاب پانہ چھ ۱
 ارج یا وہ کران چھ سکین صاب چھ کنی
 لیکھان زہ ۱۔

"حضرت بابا در زمان خود فرید دہر لود و تباخ
 بیت و یکم ماہ صفر سنہ ہزار و بیست و
 ہفت رحلت کردہ، در قصبہ پاشپور
 آئودہ گردید۔" ۲

ونہ چھ لیوان زہ شوگہ باب صابن چھ —
 پروردگار اس دعا مو نکت زہ بیٹنگ وجہ یہ بنیاو،

۱ تذکرہ اولیائے کشمیر (علام حسن کھوسہ) حقیقہ ۳ مترجم ص ۵
 ۲ تحائف الابرار (خواجہ محی الدین مسکن) ص ۲۲

زِه پانسپس منز آو کونگ لاکنہ تہ سیتی چھو یہ شعر
منسوب یوان کرنہ زِه ۱۔ ۲

زبون ناگہ منزے کو نگہ پوشی دراو
بہانہ گوس شوگہ شیون چھو لہو آو

اسا پوزیہ چھا کھو ہمہ یانے "MYTH"
یتھ نہ کاٹھہ تہ پیر آیتن چھو ہر گاہ یہ پیر مالا تیلہ پھ
پانسپس اندر کونگ و وہ پانس صرف پانژہ ہتھ وری
تمام گڑھانے یلیہ زن تحقیقہ سیتی یہ پیر پانس یوان
چھو زہ کشیر اندر چھو ساسہ بد پو وری یو سیتہ یہ کونگ
لاکنہ یوان رو دمت۔

آئین صاحب محمد اصلی
 نادرالدین تهر نامور چو ننده
 صاحب بنه نادرستی معیه صاحب چو سید غلام حسن شاه
 صاحب بن خلیفه رؤیت تهر امیر صاحب حبس نش
 چو بیکر سوئی و نقد اختیار کر در شریعت بیکر کنون چو ننده
 صاحب اکو تقو و مقام پر و مت یه زن مسکین
 صاحب لیکهان چو زه

" نورالدین پاشپوری معروف نند
 صاحب خلیفه سید غلام شاه آزاد
 مروی نیک نهاد بود و عمر خود را در
 ریاضت و تقوی بسر کرد " له
 غلام حسن کتو بیای صاحب چو لیکهان زه
 آئین صاحب آسمی نام لک ننده بالو و نان
 له تحالف الابرار (خوا به غلام محی الدین مسکین) ۲۶۸

به صاحبی چید درویشان صفت او صفت و ننه چید
 لیوان زه دو به که اوس به صاحبی ز یوان ناکس پید
 به تهنه نه اوس صاحبی ستنی چید که غلیفه سید شاه
 قادری صاحب نه او صفت - اچانک آوا که سرف
 ته ترا و ننه صاحبی ستنی ستنی ننه اندر اوس
 صاحبی ستنی ستنی گو و اما پوز به رو و در صوفیه که
 خاموش ته کینه و که گذر و در او سرف سرف ستنی
 ته بیو کتنه صاحبی ستنی ستنی - اما پوز به
 سرف رو و نه دامنی پید زیاده کتنی ته در او
 اگر سرف آرامه سان .

دیان اوس صاحبی چید کینه و که چار سرف
 ستنی ته سرف کتنه - ته اوس پید پانیر و اوس
 پید رو و به صاحبی ستنی لو کتنه خه داس ستنی و تهنه

له تذکره اولیا کے کشمیر غلام حسن کھوہی (۱)
 مترجم حصہ ۳ ص ۷۰۹

تیمیمین و قد زهاران ته گاران آ سی نه انی قش
 مستر چه ننده صابن موی مبارک نشاندی کنک
 منصبه عطا کرده است. بیخ با و نه گران مسکین صاب
 یتیم کنی لیکهان چه زه :-

"چندی در زیارت گاه حیرت شریف
 بود آنگاه در قصبه پانپور آمده با فاضل
 افاده طالبان راه خدا اشتغال ورزید
 و در آن زمان دبی موی مبارک حضرت
 محبوب سبحانی رضا که در خانیار است
 بوی مفوض بود و مردمان زیارت نمودن
 موی مبارک از دست وی مستفید
 میگردیدند :-"

تاریخ حسن چه لیکهان زه امی صاحب کور

اه تالیف الابرار (خواجہ شیخ الدین مکین) ص ۲۶۸

واریاه وقت بسر زار کس استانش منتر ته واپس
 پانپر پنجه رو ديه صا جی اکیس گه پها اندرتن تنها
 خود دایه سبز عبادت کران ته پنجه کنی کر که منفی
 سارے زندگی پانپر ہے اندر بسر پوتنام اُمی
 صا جی پانے نندہ صا بن ذی القعدہ کس آخری
 دوہس پنچہ ۲۹ ذی القعدہ باہ شتہ پنجاہ
 (۱۵۱۵ھ) سنہ ہجری لیس منتر پانپرے یمیمہ عالمیہ
 رؤخت کوڑے یہ زنہ محی الدین مسکین صاب
 لکھمان چھڑا۔

”در سلخ ماہ ذی القعدہ سنہ ہزار و دو

صد و پانترہ رحلت یافتہ در موضع
 مذکور آسودہ و سید بزرگ شاہ از مردیان اولیود“ ۲

۱ تذکرہ ادیبائے کشمیر (علامہ سن کھوسیا می) ترجمہ حصہ ۲ ص ۴۰۹

۲ تحائف الابرار (خواجہ محی الدین مسکین) ص ۳۶۸

ایستگه کنی چه پانپری اندر بیسیه نتر واریا ه نرگ
 تهنه پیتی یک وزه وزه دین اسلامچ آبیاری کران
 رودی مری چه نه پتھ کنن چه کنه عام لوکن راه حق
 باو ته کمر مری من صاحب من مری عبدالغنی سید محمود
 نه میر محمود پانپری پتھ نامور چه - محی الدین مسکن چه
 لکھان زه -

"عبدالغنی صاحب چه عبدالوهاب پانپری صاحب
 خلیفه رودی مری - ونه چه ویوان زه یو تمام طریق
 تولن چه - پتھ چه عبدالغنی صاحب وینکی بابا
 محمود صاحب باو مری نه پتھ کنن چه کنه صاحب طریق
 تا لیم نه تربیت دژ مری یو تمام عبدالغنی صاحب
 طریق کسی اکیس مقدس مقامس پتھ و ست
 عبدالغنی صاحب نه چه اکتی استمان عالیس

منزله فون بیه اندر خواجہ مسعود صاحب پانہ چہ
 یوت نام میر محمد دسند تولق چہ یہ تہ چہ قدر
 پاک بزرگ اومت یہ صاحبی چہ کچہ عید بندہ دہ
 یتیمہ دنی یا ہنر و اومت تہ چہ قصبہ یا پیر تہ منز گدیہ
 درک یا و جس پچہ دوی مسجد ستر ستر خاک کر نہ
 آمت ییمیک ذکر مخالف الابرار ص ۳۸
 پچہ درج چہ

یوت نام میر محمد پانہ پوری صاحب تولق چہ یہ چہ
 دراصل میر فاندانس ستر تولق تھاوان اومت
 لو کچہ واکشہ منز اوں ارس صاحب علم عرفانک شوق
 تہ ذوق ییمی کنی یہ صاحبی اکثر حضرت امیر سندس
 آستان تہ حضرت سلطان انعارفین سندس آستان

تھاوان الابرار (خواجہ شیخ الدین مکیں) ص ۲۱۸

۳۸ " " " " " " " " " " " "

پہلے حاضری دیوان اوس تہ منگان اوس :-

"اے بارخو دایا ! ماوہن ناسے و تہ ماوک

نیش تہ حقیقتہ تا لیم تہ تربیت دیبر ہے !"

چھیکرس یہ سنگہ سنگہ ورد زبان گڑھ سپہ افسر صاحبس

حضرت سلطان جلوہ گزیتہ افسر صاحبس یہ ارشاد

سید زہرہ گڑھ ابوالفتح کول صاحبس نش یس تہ

صحی تا لیم تہ تربیت کری ۔ لہذا بنے میر محمد دیاپوری

صاحب ابوالفتح کول سندری خلیفہ تہ پندرہ تہ لیم و

تربیتس شتر روز قہر پراوی صاحبس سو نو کچ تہ ربیع و

یوت ہم یہ صاحبی پانہ خط ارشاد کس صاحبس تہ

درس پچھ فائز سعید ۔

میر محمد دیاپوری صاحب پھرنہ پانہ

میر دنگ کرنہ آرت تہ لک کہ چھ تخاف الابرار

راہ ہند کرنہ ویاسے شہیر غلام حسن کوٹہائی

تہ تاریخ حسن منزیر کہند درج زہ پیلہ یہ سماجی
 بیہ عالمہ رخصت سپہ یہ سماجی آد حضرت
 سلطان منزیر دیکھ بونہ کبہ دروازہ ترقی مقبرہ
 اندر سپرد خاک کر نہ تھوڑے " سادات پارسیہ "
 ناد تھاوند امت محمدیہ **اِنَّا لِلّٰہِ وَاِنَّا اِلَیْہِ رَاجِعُونَ**
 موخسریہ زہ پانپ تحصیل محمد نہ صرف معاشی
 تہ سماجی اعتبار خوش تہ خوشحال بلکہ دینی اعتبار تہ
 تکبازہ پانپ تحصیل منزیر چھپہ بھیکہ شتی نقیبہ
 پیہر بیوزن حضرت امیر اسیدہ لیور (کشتی) بیہ چھپہ
 دین اسلام شقیہ بی یاد تراو منزیر چھپہ بین منزیر عن
 شخصیتن بہند ذکر بیہ کبہ کونہ آویستہ اوت نہ
 نلی کہ چھپہ یہ سو بائے تھو اندر چھپہ شکر تہ ارباب
 لوہہ مستہ لاس کراش رووی تہ چھپہ یوزن نہ نشی
 لا تحالف لا برار (خواجہ محی الدین مسکین) ۱۳۲۲-۱۳۲۳

مؤدس و تہا س کلاس مشترکہ نگہ پوشک ذکر
کوڑمت چھو مثالہ پاٹھی بوز تولل دیدہ سید یہ
شارزہ :-

انقدسہ باتراون کھسریا

لو کہ ہنہز کو نگہ وار کھیے

تہ کس بادار و تھریا

پتہ نندی رتیل پیے

علا لکھ پانسہ تحصیلہ بونہ نگہ شہر سنگریس پتہ

پانسہ تحصیلہ سنگریس پتہ چھو اکو جابے پتہ بٹہ دور

ونانہ چھو تہا اٹھریا بھو احمد بٹواری (۱۸۴۵-۱۹۱۸)

سینہ اریا ہشتاد تہ پتہ شری

عمیوی سنس مشترکہ پتہ پتہ پانسہ کسریا

لے "لن دید" ترتیب کار جیالال کول صتا

لے "کاشری مؤلف شاعری بلدیہ ترتیب کار موتی لال سانی (۱۱۸۸)

کو نگہ پوشش لولہ منتہا لے کران و نات زہ :-
 کو نگہ مال ڈنگہ وژد کو نگہ ناگس
 بھیرزل پھو جھتر حسہ باغس
 آئیچھے پوہ نیری کوہ بگا لی
 بوال حیات بوگو بگا لی
 کو نگس ستر ستر چہرہ خوتون پنہ نس کلاس
 سنز کو فورس تہ غبرس یقہ آت منہ ون کر لہ
 وژدھنے کران زہ :-

کو نگہ کو فور بیہ غبر
 سندر لہ تن بہ ناوے

۱۰ گاشر سو فی شاعری جلد ۲
 (ترتیب کار سو فی لال ساتی) ۱۲۶
 ۱۱ کلیات جبر خوتون (امین کامل) ۱۵۳

مؤنصر به زه کو نگ چید خاص کر نقد متوسار و
 شاعر و پندرس کلامش منزه و شریف و مستقیم شاعر
 پانچ پر که نگه و در اندر یکی تفسیر قیمتی چید
 منزه کثیر حق مهند کلامه تیر نمونه خاطر پیش
 کر نه آور.

باب ۵

حصہ الف

کوئٹہ مالیت تعارف متعلق

پانپرس کوئٹہ کنٹرول چھو پانپرس

ناو پویمت

یہ کتبہ چھتہ بحث کرنس لایق زہ پانپرس
کتبہ کنٹرول چھو پانپرس ناو پویمت ؟
بزر چھتہ یہ زہ پانپرس چھو اصلی " پدم پور "

ناوستی نامور او سمیت سس زن دریائے دستکس سس
 پیچہ آباد چھہ یلے شمال جنوب کہ طرفہ چھہ بدو پتہ
 (دریائے جہلم) وصال تہ مشرقہ جنوب طرفہ چھہ پانیہ
 سس پیچہ آباد پتہ سس طرفہ زرد پور، وین
 لدو کھریو تہ شار یوان چھہ تہ شمال مشرقہ
 طرفہ چھہ سس بالہ ہوم تہ یوان پتہ زن پنی خاص
 تواریخی اہمیت چھہ پتہ و پتہ روز مشرقہ مغرب
 جو یہ طرفہ چھہ کاکہ پور۔

پنجابی زبان میں مشرق چھہ پانیہ "پانیہ"
 و نان چونکہ چھہ جیایہ پانیہ و لکچہ و لکچہ مشرق
 کثیر پتہ راجہ پتہ سس نام پتہ اتیلک تہ کلیان
 اسی۔ یوت نام اتیلک سس توتی چھہ اسی
 بناو اتیلک پور شہر تہ اتیلک شہر اندر بنوون

اتیل سوامن ویشنوسند مندر.

رتن کنٹھ بننر کتابہ "کھتر پال پدنی" منتر

چھیمہ نیمہ کتھہ ہنر باوتھ کرنہ آمتر ز اتیل پور
چھہ بیروس منتر اکس طایہ ناویہ کتاب چھہ
از لاہور کس اکس ہنڈ تیں نش کس زن عک
موہن ناو چھہ سہ چھہ لیکھان زہ اتیل پور چھہ
اصلی کار پورس و نان یس و تہکس چھہ
چھہ پدم پورس نزدیک مشرب جنوب طرفہ
نثریہ کلویہ پور دور چھہ

یوتام پدمہ سند تولق چھہ امی بسود

پدم پور "پانچہ" تہ بنوون پدم سوامن
ویشنوسند مندر پدم اسوز ناہ یس گنا دوی
ناو اس- یہ آس سہاہ نیک تہ پتر، پتھر

۱۰ راج ترنگنی (ٹھاکر چھہ سند) ۳۹۹ - ۳۰۰ بہ خلد علی

یہی زن شہر شیرگیرس اندر اکھ بود بار مسطہ تا مسپر
کوزلے

چونکہ پدم بنو پدماں پور "یتھ از" پانپیر
ونان چھ یہ زن کلہن راج ترنگنی اندر لیکھاں چھ
ارمچ باؤڈران چھ غلام حسن کھویہا می صاب یتھ
کئی لیکھاں زہ :-

"وار دست پدم پدماں پور کہ
فی الحال آنرا پانپور سے گویند
تعمیر یافت" ۷

مومہ خسر یہ زن پانپیر چھ صدر مقام یتھ زن
پرون ناو "پدم پور" اوس یس زن کھنموہ یتھ
بنوب مغربس کن ژور میل تام دور دریائے

۷ راج ترنگنی (مترجمہ ٹھاکور) چھ چند (جلد ۱ ص ۳۰۳)
۸ تاریخ حسن (پنیر غلام حسن کھویہا می) حصہ دوم ص ۱۱

و تشہکس ٹھیس پٹھا باد چھ۔ پوز چھ پیر زہ اُز کیہ ناو
 کھوتہ پانے پانسیر "کھوتہ چھ ہر و ٹھکم ناو۔
 "پدم پور" کا شیریں بٹن اندر زیادہ نامور یہ
 زن و بی صاب پندر کتاب "ٹریولز"
 جلد ۳ صفحہ ۳۱ پٹھ لکھان چھ۔
 تاریخ لکھن والی چھ لکھان "پدم
 پورس اصل" "پدم ایشوری" پانے "لکھ ایشوری"
 "للہ عارف" ناو سینی نامور چھ شہر گوشت
 پیسج و پڑھنے بڑو ٹھکن پتھر بایس اندر کرنہ آوٹر
 چھپے۔

۱۰ قدیم ترین جغرافیہ جوں و شمیر (مسترحم) حاکم احمد خاں (۲۲۱)

للعارف

لل دہر چھپے شہر صدی پیری سنس منزہ سمپور
پانسر پچھ دوزر پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ
منزہ تھنہ پچھ پچھ پچھ

بزاز صاحبہ گفتہ موجب ترواہ شہر

پنتر ترہ (۳۳۵) عیسوی سنس منزہ دنی پچھ

آپتر تیلے پیلے پیلے پیلے پیلے پیلے پیلے

لو سمکت اوس۔ او دھیانند دیو چھ مکت

وقتہ کثیر پچھ راجہ او سمکت۔ بزاز صاحب

چھ پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ

کسر سنس منزہ پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ پچھ

تذکرہ ادبیائے کشمیر (غلام حسن کھنویا می)
جلد ۳ ص ۲۸۷

اوس را

محمد یوسف طینگ صاب چهره کمانه زده :-
 " حضرت شیخ العالم ^{۱۲۳۸} چهل دیدت چمن (۲۳)
 و زنی کنتره تنه لال دیدرینه ^{۱۲۳۸} چهره کمانه زده
 پتیرا تریم (۳۸) و هری چهره شیخ العالم ^{۱۲۳۸} صاب
 نیمه دنی یاه منتر درا منتر - شیخ العالم ^{۱۲۳۸} صاب چهره
 ترا شتندته ارستند (۱۳۸۸) عیسوی سنس
 منتر پتیرا دنی یاه منتر - تنه زده داه شتندته ارستند
 (۱۳۸۸) عیسوی سنس منتر رحمت حق کمنتری -
 نیمه زن لال دیدرینه ترا واه شتندته پتیرا تنه (۱۳۸۸)
 عیسوی سنس منتر تهنه نیمه چهره تنه ترا واه شتندته
 (۱۳۸۸) عیسوی سنس منتر نیمه چهره سر کوان گامز ۲

۱۰ ریشت تنه سالی زیشی (رشید نازکی) صفت ۲
 ۱۱ کاشتر ادب تو آریخ (شفیع شوق) صفت ۳۲

لیکن صاحب چوبیس جایہ لکھان زہ :
 " مندرہ ریشی زایہ ستھ تھ تہ کتہ ستھ بھری
 (۱۷۷۹) یات تروا شتھ تہ ستھ (۱۷۷۷)
 عیسوی سنس منز تہ کتہ چوبیس لکھان زہ مندرہ ریشی
 زات ۵ - ریح الاول ستھ تھ تہ ستھ (۱۷۷۷)
 بھری سنس منز - اما پور تان تحقیقہ بوجوب چوبیس
 ستھ تھ تہ پتر ستھ (۱۷۷۷) بھری سنس
 او سمیت یسہ زن حضرت شیخ الدالم صاحب
 دینی بیس آتی چوبیس

مؤخر یہ زہ لکھ دہرہ بندہ انتقال سپہ
 وقتہ تھ حضرت شیخ الدالم صاحب زتاوا
 (۱۷۷۷) و ہری آسری - کپنر نو کتہ چوبیس لکھان زہ

لا کثیر سون ادب (ترتیب کار محمد ابن کامل)

” لال دہ زاپہ پاندر تھنہ ژفہ داہمہ (۱۲)
 صدی منتر بیلیہ زن کشتیر پیر سلطان علا الدین
 تریم (۳) راجہ راجست کران اوس۔“
 حسن کھوہیامی صائب چھ لیکھان زہ۔
 ” یوت نام لال دہ ہندہ تھنہ پینکہ تارچک
 تولق چھ تھ متعلق چھنہ کانہہ حتی زانکاری۔ تاہم
 چھنہ ستمہ صدی ہجری سنس منتر سپور تھنہ
 پیمتر۔“

موصوفہ زہ تارچ لیکھن الہن ہنتر متفقہ
 لال چھنہ یزہ لال دہ چھنہ اکس یہ گرس منتر
 سپور پانپرس نزدیک تھنہ پیمتر نہ کہ پاندر تھنہ
 یس سپور پیمتر دھور چھنہ کی کہ سپور یہ و نتر زاپہ

چو کس نزدیک سپور تنه ز ما نش منتر به منتر
 کثیر اندر سرکاری زبان شکرت آس ته بیله بیله
 کثیر منتر اسلام دوت بانه یہ اوس سے وقت
 بیله ہمدانہ ته اپرا نہ پیله بزرگن ہستہ اکلا بد چھوک
 کثیر آہ ته کثیر پیچہ کور کھ پیچہ نو پوختہ ارادہ ستر
 کثیر اندر دین اسلام کھچند بکند حالانکہ کثیر زیر
 لاکھ ور آے کور لل دید ته یمن بزرگن ستر ملاقات
 اُمیہ پیر چ یا و قد چھ ناز کی صاب پیچہ کنی کران ته
 لکھان زہ :-

" لل دید یمن بزرگن ستر ملاقات کور تمین منتر چھپہ
 ناوہ منس لایق سید جلال الدین بخاری ته سید حسین
 سمنانی صاب ته اے ساسکی بہلہ پایہ عالم
 سید میر علی یمن زن شاہ ہمدان و نان چھپہ

یمن ستمی لل دہر ملاقات کوڑ۔ " ۱

یہ زن ٹینگ صائب تھو لکھاں چھڑہ۔

" لل دہر اگر ہندی راجن ہندس زمانس

منزرا مشرا سی مگر تہر چھیننی زندگی ہند اکثر وق

مسلمان رازن ہندس زمانس منز گزورمت

تہر لو ایشر چھتہ پے دوان زہ لل دہر چھہ مسلمان مشاخن

مثلن حضرت امیر کبیرؒ ہستہ حسین سمنانی تہ

شیخ الحاکم ستمی ملاقات کوڑمت۔ " ۲

یہ چھہ نر زہ لل دہر آس وولیلنے نران تہ

پھیران تہ اٹھو دوران آس پوریلنے کبیر حضرت سید

جسسال الدینؒ مخدرم تہ لل دہر دو پکھ زہ پزری ماسط

یہ پتھو ہفتس منز تہند تربیت کرن دول تہ وقت

۳ ریشہ تہ ساز ریشہ (رشیہ نازکی) ص ۱۲

۴ کا شرا دیک تو آرنج (ناجی منور شفیق شوق) ۲۸-۲۹

مردون و دل تہ بہتہ نہ دیوانگی تہ شر گزیدہ دور رس
 بزرگہ سندانم مبارک چھ سید حسین سمنانی صاحب
 اے پیر پیر رح با وقہ کران چھ حسن کھو بیامی صاحب تھ
 کچھ لکھان زہ :-

" ترندروارہ دہ بہ آے سید حسین سمنانی
 صاحب کچھ پیر تہ کاہنہ زیر لاکنہ و آے گئی کہ
 لیں دیدہ یوں استقباس تہ سپد کہ ملاقات
 اے میں تلندرس سستی یا نے سید حسین سمنانی
 صاحب سستی ملاقات کر تھ سپد دل دیدہ ہند
 شر دور :- " اے

سید حسین سمنانی صاحب چھ اصلی امیر کبیر نے
 ہندی پیر پیر برادر ایم گوہ داکشیر و آتی تہ تین پتہ
 اؤن پانہ شریف حضرت امیر کبیر نے تہ سہ اوس

اے تذکرہ اولیائے کشمیر (پیر غلام حسن کھو بیامی) مستقیم
 جلد ۳ - ۲۸۸ - ۲۸۹

۱۲ رجب سنه ۱۲۰۰ هـ (۱۸۸۵ م) سنه هجرى
 لحاظ چو پيشه نسي به تال زه لى ديد چوپه تيله اعظمه
 صدى مستر تهنه پيشه لى ديد هندو كر چو بارانصيب
 الدين غازى صاحب ريشى ناسى سنه ۱۲۰۰ هـ
 است زه لى ديد كچه پيشه تهنه ۱۲۰۰ هـ

حالا كه امچ باو تهنه چوپه تهنه اويا بس اندر پور پور
 كرنه امچ پيشه كچه پورن كرنه او

وننه چو يوان زه تهنه زه لى ديد وويان پيران
 اس تهنه زه اس به سده باس نش يوان كره مان
 يني سنداوسى كنت يان سري كنه او تهنه چو - يني
 باو تهنه كران نازكى صاب لكان چو زه ۱۲۰۰ هـ

" لى ديد اس ده (۲۰) ورش زه تهنه ترو دني بهك
 لده سنگر تهنه درايه پورس پوزا كرنه كوه دنك نامور

له ريشه تهنه ساف ريشه (رشيده نازكى) ص ۳۶

انسان کیسے ستمی لے دے واسطے چوڑا سہ اوں سدھ بوسے
 یسے سنکر تک بوڑیا عالم تہ خواہ مکی زیر دست
 مانن دول اوں ۱۰

بہتر چھہ یہ زہ داؤد شکوئی صاحب چھہ پینہ کتابہ
 "اسرار الابرار" اندر سدھ بایں تذکرہ کوڑمت
 تہ اُمی سنداؤ "سری کنت" یا نے سری کنتھ لیو کھنت
 اوہندون چھہ زہ ل دہ آس استغراقس منتر ازان نہران
 یتھ اندر سدھ باسے ل دہ روک کوڑتہ ل دہ تجس
 ونہ در جواب زہ ۱۰

"ونہ چھہ چون عرفان خام تکیا زہ سدھ آسن سہل
 چھہ تس نش چھہ دو بیانہ تہ ستر پوش دوشوے
 ہوی ۱۰

۱۰ ریشہ تہ سانی ریشی (رشد نازکی) ۲۸-۲۹
 ۲۰ برج نور (کپڑن پیکیشن) ۲۲۹

اُمیہ پندرج تصدیق چہ تہہ کنی گنہاں زہ دہہ
 اگہ اسی اگس جاییہ ہم دہ نوے یانے لل دیدتہ سدہ
 بولے بہتہ منز و تہہ کتھاہ زہ بہترین نور کس چہہ
 بہترین تہہ تہہ آستان کس چہہ با بہترین
 رنہیق کس چہہ؟ تہہ بہترین خوشی کو سہ چہہ؟
 سدہ بولے دوتہ در جواب تہہ کنی زہ :-

اچھن ہیونہ پرکاش کانہہ
 کوٹھن ہیونہ تہہ پرکاش کانہہ
 چندس ہیونہ باندھو کانہہ
 اُرسی زووس ہیونہ سوکھ کانہہ :-

ایگ جواب چھتہ لل دیدہ
 سدہ بایس
 تہہ کنی رواں زہ :-

لہ ریش تہہ سانی ریش (ایشید نازکی) ص ۳۱

بیس ہیو نہ پرکاش کانہ
 چہ بیس ہیو نہ تپ رتہ کانہ
 ولس ہیو نہ باندھو کانہ
 بیس ہیو نہ سوع کوہ کانہ
 یانے سدھ بکے سندس شرکس منہ
 چھد عکات تہ گاہے جارک تلو کتہ شولہ ماران
 سہ تیکہ کئی زہ
 اچھن ہند گاش، کوٹھن ہند ہوش
 چندہ پورت تہ اوڑزو - بین ثورن
 ستن ہند جواب چھپے ل دہ تہ وز دوان
 پیچہ وزہ سوعر فانکہ ڈری پاو تہ لولہ وشنہ
 ستی بڑر آسان چھپے - سوع چھپے وناک زہ
 عشق تہ لول گوہ اصلی پرکاش
 راز تہ لے آسن گوہ لولہ آستان
 لہ ریشہ تہ سانی ریشہ ویشو (ریشہ نازکی) مٹ

تہ الشور گو واصلی چہ بورت آسن تہ
 کائنہ سنی بہت کرنہ سنی چہ سوہ کہ میلان
 لل دید چہ پوز حق و مقام او سمیت یہ چہ
 پیر پیر لچہ پیر کہ کاشتر سنی آسی پیر اما پوز الشورن
 اس یہ پینہ علمہ سنی والا مال کمری ستر پیرہ والا مال
 بتہ نہ کائنہ وونت چہ حالانکہ شیخ العالم سنیہ
 تہ کلامہ سنی چہ یہ پے لکان زہ لل دید مہند مقام تہ
 بحیر کو تہ حق و چہ او سمیت تہ علم عرفانکس درری یاس
 مشر کا تہ تیز رفتار چہ آسی پیر بتہ کلامس مشر
 شیخ العالم لل دید پیران پورچہ لہ ہندہ ناوستی
 یاد کران چہ تہ سنی چہ اہند بحیر نوٹن گڑھان
 حالانکہ حضرت شیخ العالم چہ لل دید مہندس یاس
 مشر وار یاہ کینہ بیان کران، نیمہ سنی یہ کتہ سنی تہ
 ظاکرہ گڑھان چہ زہ لل دید چہ اصلی پیران پورچ

اُسی بڑے تیرے کئی حضرت شیخ العالم اللہ دید پیمان پورچہ
 للہ ہندی ناو سنی اُکس جابہ تیرے کئی یاد کرانے چھو
 زہ :-

نفس پیمان پورچہ للہ تیرے گلیہ اسر تھتہ ہونہ
 تیرے شورو و چھو تھلے تیرے تھمبہ وردنہ دیوہ
 بیٹہ نس چھبہ تیرے کلامہ سنی یہ کتھ ننان زہ " پیمان پور "
 چھو اصلی پانسہ میں ناوا دسمت تہ لل دید چھبہ پانسہ
 للہ تراکس سنی استناش تہ خالقا ہنس نزدیک بالکہ آسان
 آہتر تیرے کئی لل دید ہنس گزر بسوار پانسہ کاس پانسہ
 سپدان او سمت چھو اوے چھس حضرت شیخ العالم
 پیمان پورچہ للہ یانے پانسہ چھبہ تیرے ہندی ناو سنی
 یاد کرانہ ۔

۱۔ برج نور - ۲۲۹ (کلچرل پبلیکیشن)
 مزید حوالہ خاطر کلیات شیخ العالم جلد ۲ ص ۲۴

بیش اکس جایہ چھ حضرت شیخ العالم سند
یہ کلامہ پتھ کئی نقل کرنہ آمت زہ :-

تمس پد مان پورچہ لل
مہ گلہ گلہ امرتھی چوہو
سہ سانی تہ اوتار لوے
تمتھی مہ ورد تو دور
یئمہ وزہ لل دیدر سند کلامہ پر نہ چھ لیوان
تہ تلہ چھ ننان زہ لل چھہ اکھ سداے مہر آس
مہر بلی کہ تہ وقتکہ علمک تہ فلسفہ مطالعہ کر تہ
چھہ عام لوکوت اچیلج تہ پز پز پز و تہ باو مہر
یہ کتہ چھہ اوے قریا ساروے مانی مہر تہ زانی
مہر زہ لل چھہ کا شرس ادبی تواریخس مہر
کا شرا دیک تواریخ (نامی نور شمع شوق) ص ۲۸

فہم نام سارو سے کھنڈتہ اُکھڑا اُکھڑا شاعر
روزِ مہر۔

یہ چیتہ گامہ گامہ پہ پہراں اُسی مہر۔
تہ بدین بدین تہ رنگ سہتی وہ تھان بہوان
اُسی مہر تہ رنگ ذکر تہ رنگ کئے حدس تام
کرنہ آو۔ تہ چپکرس سپر تہ چپیار سہ تہ
تہ اکہ شہتہ (۱۱۱۱) ہری سنس منر پانے
سلابق تر واه شہتہ تہ تہ و یہ شہتہ (۱۱۱۱)
عیوی سنس منر تر گواس۔ ۱۱

۱۱ کاشرا دیک توار بخ ۱۱ ناجی منور شفیق شوق
۲۵

طینک مائب چو لیکھان اللہ ہندس
شاعر اسن مطلق پتھ کئی زہر

”لل حصیہ کاشیر زبانی ہندو گود پانچ
شاعر مانسہ یوان تہ شیخ العالم رحمۃ اللہ علیہ
”ترہ دہا شتہ تہ اترہ - تر وادہ شتہ
تہ ستہ سنت (۱۳۷۷ - ۱۴۳۸)
چو اللہ ہندس و اکھن ہندی باکلی
شرکی لیکھان -“

لے کثیر ہون ادب (ترتیب کار محمد امین کامل)

موه خضر به زده الله هست کلام چیده و اکهن تبه و ترش
 مشد تبه به کلام به چیده علم عرفانه سستی بلادت تکلیف از الله بهند
 کلام مشد چیده عرفان کلام شمع تبه کهن گاشه راوان
 تبه شمع کرام سستی کهن آینه کهن آسمان کهن تار کهن
 رانی رانش گاشه راوان چیده تبه پند پا کهن بهند
 دل خفته آسن تبه مودی مودی آسن، الله بهند
 کلام به پند سستی تبه امر سندی کلام متعلق
 فکر کهن سستی کهن زن به تبه بیدار تبه از یک
 به سورده آینه گوشت کهن دور سستی آینه کهن
 مشد از یک نوجوان حال عاران تبه پریشانی
 چیده

هرگاه الله بهند سستی و تخلص متعلق رنده
 آکس فکر کهن، صورت رنده سستی عارانی تبه پریشانی
 بهند عارانی تبه پریشانی منز از یک نوجوان زن تبه

رود مست چہیمہ مارا کی تہ پریشانی بہند
 اصل وجہ یہ تھوڑا اُنیک نوجوان چھوڑی
 پس پتہ پتہ تھی لوگت پتہ تھی ہیکرس
 پتہ ہونے چھیا تہ ہیکرس پتہ گدیہ گان چھو۔
 اما پوزیہ کو نہ سستی ہیکہ پتہ ہرگز تہ اسے
 تہ پتہ پتہ و تہ اکھ مرد یا تھی لکھتہ۔ اور
 چھ مولانا رومی پتہ مشغول مستند لکھان
 نہ۔

"خیزنے نرود پر جوی از کساں
 نرودمانے نایدت از کرگساں
 عقل جسوی کو گیس آمدے منقل
 پتہ او با جہنہ خوارے متفصل"

لے مشغول دفتر ششم (مولانا رومی) ص ۳۹۶
 ترجمہ: یا تہ نرود او تہ پتہ کر ماحصل مردن
 حاشیہ بقیہ ص ۲۳۵ پتہ

حالا نکیر لال دید چھپے ایسے پڑ پڑ باوٹھ پنے ریس
کلاس سنز تھو کئی کراں زوہ ہر

اتھما بہ تراون کھسریا
لکھ ہنر کو نگہ وار کھیب

نتیہ کس باوٹھ عسریا
بیشتر نٹنی کمر تل پیسے

نٹن میں گردن نش میلی نہ کٹہ قسمہ کاٹھ ٹھنر، نکلیا ز گردن
چھپے عقل کم آسان پیٹیر کئی رتی گردن ٹکرس پتہ چھ لگان

لے لال دید (جیا لال کول) صا

ترجمہ: "یائے انسانہ تلہ یہ نفس متہ تراون

یٹیدہ یہوے کھیبہ لکھ ہنر کو نگہ وارہ یائے یہ نفس

لگی حسریا مس پتہ پتہ کئی پتہ کئی ٹکرس گردن چھ پتہ

لگان نتیہ کیاہ کر کہ پتہ پیٹیر نہ کاٹھ اکھ بکار یہ

پیٹیر دانش دانش حساب لگی

چو نکلد دید اس به زینہ وئی از لے پروردگار
 بخشش مژ پد سہ زینہ وئی وزہ وزہ الل دید رنگ
 بدلاوان روز تو تمام یوتنام الل تحس منن من تہ
 مقاس و آثر زہ امیر در کلمہ یا طہ بیتہ وئی ہنس
 لختہ روز گامہ گامہ پیران اما پوزا کتہ ستر ستر
 روزا صلح تہ پیر پیر و کتہ کاشہ راوان یہ ہے چہ
 وجہ زہ الل دید ہست نا و چہستہ کاشہ شین بین ہنن
 زہون پچہ اوت ناکہ وزہ ہستہ یا طہ شمولہ
 ماران بل کہ چہ کاشہ شین مسلمان کوسکھن رگہ
 رگہ ہستہ الل دید ہستہ نا و تہ خوں یاکہ وور
 کران بیتہ خونس پچہ زندگی ورتہ چہستہ
 لچا فاجہ پیہ تنس یہ زان صورتی زہ الل
 دید کیازہ زہن وئی یاہ ترا ورتہ اٹیک اصلی
 وجہ کیہ بنیا و؟ وکلمہ وچہ و۔

لل ديدکيا ز شمن و دنياه

ترا او تمه ؟

لل ديد آس و ده و دوشی پيله زن اُمب
 دني نيس لته و دوش ته لچي پير رس ز هار نه ته گار نه
 پير ر چيد پير زه پاشپراس اكد تراگ يته زن الله
 تراگ و نان آسي - برابر يته يته دل ديد ياكه
 آهتر آس

لل ديد آس شش ته بهر پد ما ونه
 و نان - ونه چيد لوان زه الله ديد آس پني شش

سَخ انداواناوان کھنَس تہ چنَس مشن
 اَسس کانٹان تہ تہد بانس یتہ شیران اَسس
 تہد اَسس تلہ کنہ نلہ وٹھ تہاوان - اما پوز
 لل نہ اَس آہ کران تہ نہ ٹاہ - وچہہ اکیراوس
 للہ ہند بوکھ مورمت - تہد اندر ہمسایو دوس
 ز از کھیہ لل ید بُر تہ ماز تہ یتہ لل لُج یوہ ،
 یمن ونسہ زہ -

”ہوٹ مارتن پاکڑند
 للہ نلہ وٹھ تلہ نہ زانہہ“
 یانے کھ مارتن یا سگار ، للہ نلہ وٹھ تلہ نہ
 زانہہ -

ونسہ چھ لیوان زہ للہ ہند مہر اوس دیوار
 پتہ کنہ روز تہ یہ سورے بوزان یہ لل ہمساین

۱۔ تذکرہ ادیبانے کشمیر (علامہ حسن کھوپڑی)
 مترجم جلد ۳ صفحہ ۴۴۵

و تان آس۔ گھرہ واپس تیرے چھتے ہستہ اللہ ہندس
 بانس بے شور تہ دستی کوڑا می سندی ہیرن
 اللہ ہندسہ پانہ ہنر نلہ و طہ تہ کرن زمانہ
 ہواری۔ ایہ ہے چھ و ہیر تہ ہش بنیایہ اللہ دہ ہنر
 و شمن تہ روز پتہ ہش ہنر چوس ال دہر خلاف
 اک اوان۔

للہ ہند خاوند اوس ان پٹھ، ناخواندہ یس
 بے عقل تہ لپڑا اوس۔ یہ اوس ماجہ ہنر کتہ بوزن
 ال دہر تان۔ تہ پٹھ کتر اوس ال دہر ہنر زندگی
 پٹھ کھوتہ پٹھ بناوان۔ یہ زن رشید نازکی صاب
 لکھان چھ زہ۔

للہ ہند خانیہ دار اوس تہ فقط بے عقل
 اوت۔ علی کہ اوس تیوت لپڑ ز ماجہ ہنر
 موثر لی کتھن بڈر کن کتر کتھ اوس للہ ہنر زندگی

زیر کھوتہ پٹھی بنا والے۔

"لکھ نلہ وکھ نلہ نہ زانہہ"

تھیہ سائن زانن مسشنہ بد عام ستمہ۔ "لہ
پوز تھیہ زہ لہ دہ آس سٹے نیند روتھا
نوط تلان تہ در یارس پٹ آب انہ خاطر
گڑھان۔ دہ ہہ آکے گوس ژیرینا، تھیہ پٹھ موج
لج پنجوس وکھ نہ۔

"خٹک وچھان" میون ون چھنا پوز؟ لہ
دہ سیند ژیر لاکھ کیاہ مانے چھ تھوال؟
یہ پوز تھ وکھ لہ دہ سیند فانیہ دار لور تھ تہ
دراو در یارس کن۔ لہ دہ آس اور کس
پٹھ آہ نوط پٹھ یوان۔ پٹھ تھہ وراے
کوتھس فاندان لور سٹی تہ آہ تھس ٹاس۔

لہ ریش تہسا ز ریشی (ریشنا زکی) دہ

یتیمہ سنی نوٹ پیٹ، اما پوز آب رو دھمک
 للہ ہند بن شاہن پیٹ تہ گہروا اتھ بڑی ساری بانہ
 برتن آب سنی، تاہم ہر لو کھیتہ آب تہ یہ ہر لو میت
 آب دین دار کن دار کھتر پیٹ باوتھ کران حسن
 صاب کھو بہا می پتھ کڑی لیکھان چھڑہ:
 یہ بجا مت آب پیو و تھی جابہ پتھ جابہ
 للہ تراک اوس پتھ للہ ہندس ناوس پیٹھ للہ تراک
 وناک اسی۔ اتھ تلاوس سنتر اوس تروا اہمہ صدی
 ہندس ایتد اہس تام آب موجود، مگر امیہ
 پتھ نہ کھیتہ۔ ۱۰

مے چھ پانس یتیمہ کتھ ہند علم زہ کنوہ شتھ
 تہ تریہ شتھ (۱۹۸۳ء) عیسوی سنس تام اوس اتھ

تذکرہ اولیائے کشمیر (عسلام حسن کھویا می)
 مسترجم جلد ۳، ص ۲۸۸

تلو اس منتر آب موجود تہ سستی چھم پتہ تہ تپس ندرہ
 بیلہ اسی شری شری آتھ تراگس منتر سران کران
 اسی ہر گاہ گنیہ قستہ خاکشی آسہ ہے یا گری داسہ
 آسہ ہن تی ساری اگس تراگس منتر و سان و سان
 غاب گڑھان۔ اما پونڈا تگور و زن والو یا نے آسہ
 حضراتو سپر او سار بے گندنا لہین گندنا لہین منتر
 ٹکر پتہ ٹکپی و سان اسی اگس تراگس منتر ییمیر گنیہ تراگ
 ہو کہ ہر گاہ اگد اندر کاٹھہ ناگہ و پتہ تہ آسہ ہے سو تہ
 گنیہ آسہ ٹکر پتہ غاب ہے و تپس چھم پتہ تراگس
 میٹر برائے کر نہ آہنریش از تہن بچن ہنہو غا طرہ
 اگد گندن مادان نیاست چھم ایم اسلامی ملو
 سو کول پانچویں منتر تا لیم تہ تربیت پراوان
 چھ۔

پندر چھویں زہ للی دہر چھ مالینی رنگہ رنگہ ناو ستر

یاد کران اسی سرتی تہ وارو چس "پدماوتی" و نان
 اسی سرتی پیک زکو پور کون کر پد آدیہ زن حسن
 کھو بیامی صاب تہ لکھان چھ زہ۔

لل دہد اسی مالہ لل دہد، ال جی نتہ لل

ایشوری پیتر ناو سرتی یاد کران اسی سرتی۔

لل دہد اسی چو نکہ پانپرے باگہ آثر۔ پیتر

کئی حضرت شیخ العالم اسی پدماں پور چہ لہ ہندہ

ناو سرتی خراج تحسین کران جہ۔ لہاظ چیمہ یہ کتہ

کتی تہ طاکارہ زہ لل دہد ہند ناو چھ "پدم ایشور"

تہ "للہ ایشور" سرتی نامور گوشت۔ یس پتہ

پانپرے اہندہ باگنی پتہ پدماں پور چہ

لل ہندہ ناو سرتی مشہور گوہ۔

۱۔ تذکرہ اولیائے کشمیر (غلام حسن کھو بیامی)

مترجم حصہ ۳ ص ۲۸۶

و پنی صابن چھپہ نیمہ کتھہ مہنہ باؤتھ کرے
 مثر زہ پانسہ چ بٹی یاد چھ چیت جیا پیدہ سہند
 مامن دراصل نو مہ (۹) صدی عیسوی مہنہ
 تراؤ مثر تہ راج ترنگنی اندر چھ زہ اتہ بنو و پدین
 و لٹنو مہا پدم سوامن مندر بیٹنگ نہ از اتہ تیب
 نشانے چھ۔ لے

یہ مزید و مثر ہنے کرنہ ستر چھ پیر پیر
 بارکس یوان زہ لہ دہر ترو تہ تہ چھ پانسہ
 پدمہ سندس ناوس پچھ پدماں پور و نان آس
 متری۔ تکیا زہ اتہ اوس پدم سوامن مندر پدین
 بنو و مت۔ جبریل کنگھن چھ پینہ کیت ابہ

لے راج ترنگنی (مترجم ٹھاکرا چھر چند) جلد ۲ صفحہ ۳
 مزید حوالہ خاطر قدیم ترین جغرافیہ (کلیہ)
 مترجم ٹھاکرا چھر چند شاہ پوریہ۔ ص ۲۲۱

رجل آف ایشیاک سوسائٹی بنگال) ارداه
 شتھ تہ ارتاجی عیسوی سنہ (۱۸۴۸ء) ص ۲۷۲
 پہلے پرائیج مندرن ہندین نشان ہند ذکر کران
 تہ لیکھات زہ :-

"پانسپرس اندر چھپے میر محمد ہمدانی اس ہنر
 زیارت تہ زان پرائیج وقت کی سوتوں تہ دیوار
 نقش کر تہ و نہ تہ موجود چھپے۔ ہم چھ دراصل
 پچھے پرائیج مندرن ہندین نشان زہ :-
 پندر چھ پیر زہ پیتھنس حضرت میر محمد ہمدانی
 صاحب زیارت چھپے تہ نس تہ تہ پتہ کینہ
 چھپے و نہ تہ بکھر بکھر نقش کر تہ موجود۔ ہم نک

۱۔ راج ترنگنی (مترجم ٹاکرا چھپند) جلد ۲ ص ۲۴۱
 مزید حوالہ فاطمہ قدیم ترین جفرانیہ جوں دشیر
 (مترجم ٹاکرا چھپند) ص ۲۴۱

بیستم پیر و چ زینم و زنی دوان چهره اینه چهره بزرگ
 مندر آسمی مری. حالانکه حال حاله ایس آستان
 شریف خواجه مسعود و لیلین همدار از سر نو تا پیر کریم
 آو. تخته تیر درایه ملیده تله پیر ایس تا پیر بزرگ
 بزرگ بل نقش کر تخته لیلینا و تخته پیر بزرگ پا کشتی
 زینم و زنی دوان چهره با پیر چهره بزرگ
 مندر آسمی مری. پیر همدار نه ییب نشانی چهره تا هم
 چهره سار به قصص اندرا که مندر سید نعمت الله
 کبروی صابن به نه کتبه مرغزار پتی کتبه. لیلی که
 مرغزار اس سیتی لیر. کتبه هنر پیندی با این همدار
 خاطر تکیا زه اینه چهره پیر همدار آبادی تو ملس
 مندر کتبه اس سنس برابر.

باب ۵

حصه (ب)

تاریخ تہ ادبی اہمیت

پوز چھیرہ پانپر چھ تیوہہ اکھ گنخان تہ
 بستہ علاقہ تیوہہ زن پتہ کالہ پیٹھ کو تاک کہ برکتہ اکھ
 خاص اہمیت روز میر چھپہ موعہل گورنر ظفر خان حسن
 چھپہ نغمہ منتر کشر منتر نمن جابن عہد ذکر بد رتی
 پاٹھی کران نیمہ زن کشر منتر دستاں ستر رلاوان
 چھپہ من منتر کو دیک پڑا کو نیک پانپر مانہ تہ

زانہ او مت چھو سے چھو لیکھاں زہ :-
 "باول زعفران زار است منزل
 کہ نفیس می کشاید عجب دلی" ^{۱۰}
 موغل دور کی بیا کہ اکھ فاری شاعر غیاث
 الدین منصور تہ چھ پینہ نظیر اندر پانپڑ چہ پرکشش
 جایہ ہند ذکر بیتہ کئی کراں زہ :-

"خوشا صحرائے روح افزای پانپڑ
 کہ می گرد و دماغ از وی معطر
 نشین ہائے بے اندازہ فار و
 کہ دل خارا ہوا بیش تازہ دارد

۱۰ مشنویات ظفر خان حسن قلمی نسخہ - ص ۱۰۸
 ترجمہ :- "یائے وقت چھ گمہ دین کہ نگہ باغ و گمن کی گمہ و زیم
 کہ نگہ باغ و چھ دیکھ تار پچھ لارہ چھیلہ"

سفر سرخ هست طول آن گلستان
 کشد تا دامن کوه سلیمان
 و گهر خوش بهار زعفران است
 که تو ام با تماشاخانه خزان است
 غنچین سیر گاهش هست پانیر
 که شاخ زعفرانش هست پر زرد

۱. منصوره رب غیاث الدین منصور قلمی نسخ خط ۳۱۱
 ترجمه: - "پانیر و مرغ پرور فضا کیارت چو ییمیکه مشکه ستور
 و پانیر تازنه منظر سپیدان چو پانیر چھپه واریه بهین جابین
 مینده هر که مشکه ستور دل تازنه تر گرهان چو پانیر کس پوشه باس
 چو ز سحر تر و فروغ تیره پوشه باغ چو کوه سلیمان کس دامن تمام
 و هر وقت که امیر پوشه باغ مینورده تیره مو در خوشیون بهار چو خزان کس
 منظر کس که نوک انهار بخشان گد دیک سار گاه چو پانیر
 ییمیکه پوشه باغ مینورده تیره مو در خوشیون بهار چو خزان چو -"

یوسف و جہم چھوڑہ کلہن تہ پتہ یونو تارخ
 لکھن والو جھیہ پاپو پاپو پاپو پاپو پاپو پاپو
 پاپو پاپو پاپو پاپو پاپو پاپو پاپو پاپو
 تہ جھیہ اُمہ تحصیل اہمیت دہمہ کھوڑہ دہمہ ہران
 نکیا زمین گامن تہ جھیہ بنات خود پتہ تارخ تہ
 ادبی اہمیت آیتن روز مشریم گام چھو پاپو ہوم،
 لدو، کھر پوشار، وین تہ زندہ ہور پپتر۔

پاپو ہوم

یہ جاے جھیہ پاپو ہوم شمال مشرق
 طرف آباد ہوتا ہے اصل پاپو ہوم "ونان چھو آسی مٹی لہ
 پاپو ہوم مشرق
 جھیہ اُکس
 پاپو ہوم دودار گس پاپو ہوم از تہ موجود استاد وہ چھو
 لہ نہ کنہ پاپو ہوم ہنرا کھ پاپو ہوم موجود۔

یتھ زن ہیندی بائے پوز آئے کران چھو بیہ
 چھوانتہ کینتہ کوہ تہ ناگ تہ مین کوہ لین تہ ناگن اندر
 کینتہ مسندریا تہ آمتی چھو۔ اتہ چھو شیعہ سنی تہ بیہ بابہ
 برتہ لولہ سان اکھہ اکرسی سیتی لہ لور لسان بسان تہ
 اکار بکار یوان۔

وین
 بالہ ہا مکس شمس کن یس بالہ دامن چھو
 ستھی بھ نہ کینہ چھو دوین یس زن تہ
 خوشیون کام چھو۔ کلہن چھو لکھوان زہ
 "اسیک اصللی ناو چھو" اوونا "اومت
 یس بگڑان بگڑان وین بنیاو۔"
 اتہ چھو اکھہ بوڈ بارگندھک ناگ یتھ منزاکشر
 خارشہ لد تہ گرمی لد سسران کران چھو۔

۱۔ راج ترنگنی (مترجم ٹھاکر اچھر چند) جلد ۲، ۲۴۱-۲۴۳

۲۔ قدیم ترین جینا فید جوت کشمیر (مترجم ٹھاکر چند) ص ۲۱۲

لدو کھر یو شار

پیم تر نیوسے جایہ چھپے

پانسیرس جنوب مشرقی

طرفہ آباد۔ لدو چھپے بالہ تھو نکس پھڈ اکھ گو پھ تھڈ زن

شیخ العالم پنز گو پھ و نان چھ۔ ونہ چھ یوان نہ

یہ گو پھ چھپے برابر تار تام تہ ییمہ دوہ ہر تار دوہ رس

آسان چھ تھو دوہس پھ چھ اتر تہ دوہ رسہ آسان

تہ اندی پکی کامو پھ چھ اچے دوہ ہر لوکھ امہ گو پھ

ہونز زیارت کرنہ خاطرہ چھو کو چھو کو یوان۔

اتر چھ کتہہ مندر میں ہونڈ ڈکر گینگ صاب بیچو

کٹی کران چھ نہ۔

کھر یوس نکھ چھ لدو۔ اتر آسی پرائی نہ

مندر۔ بوڈ مندر چھ نکس تلاوس منز پھ تام

آبہ منڈی گڑھن چھ یوان لوکھ مندرک ملیہ چھ

زیارت تا پھر نکس لاگنہ آمت۔ پیم مندر کر چھ

بنیامنی تہ چھ سیر سپید پونے۔ سہ ناگہ نیمہ منتر بدھ
 مندرس اُنڈی اُنڈی تارا وایت آب چھ یوان۔
 اٹھ منتر چھ چوانہ کتہ ہند اکھ لنگ۔ مندرس
 چھ مشرقی جاوا طرز کیش تہ۔ اندر داخل سپدہ
 بابت چھ اکھ دروازہ تہ۔ " لہ

کھریو چھ جنوب مشرق کتہ قریب دوہ
 (۱) کلومیٹر پیدل نکلتی بالہ وامنس چھ چھہ اکھ
 بستی، پتھرن شاروانان چھ۔ پیتھ مشہور تہ
 معروف صوفی شاعر و مہاب کھار آسودہ چھ۔
 بیہیمہ و جہمہ کتہ کھریو شار زیادے نامور گوشت
 چھ۔ نہ صرف اُنکس اُنڈی ٹیکس منتر بلی کہ
 زوہ واپاری کتہ پتھ اوت منتر نہ بلی کہ کتہ پتھ تہ۔
 لیحاظ چھ پتھ پتھس یہ کتہ صنور وری بنان زہ اسی کرد

لہ کتہ سونے ادب (محمد امین کٹھل) و ۳۹

وہاب کھار سہ مشق کینہ زانگاری حاصل
تا کہ اسی تیر گز ہو بیندس فیض و برکتی و عہد یاد
یہ کتہ زانی تیر چہ ضروری زہ کھر یو شار چہ ہاں
تخصیص منہ یوان .

وہاب کھار

وہاب کھار اوس کھر یو شار روزانہ تھر
سند زانہ چہ قیاسہ پاٹھی ۱۸۲۲ ارادہ شہد تہ دویہ ناجی
عیوی سنہ و منہ یوان - مایس اوس عاتی کھار (حیا کھار)
ناوتہ وہاب کھارن لوٹ کٹوہ شہد تہ باہ (۱۹۱۲)
عیوی سنس مشر وفات - ۱۹۱۲

ٹینگ صاب چہ لکھان زہ وہاب کھار چہ جلی و نہ شہد کس
دوسلا بس منہ زینہ او شہد - مرتب چہ و نان زہ شہد وری

۱۹۱۳ کاشمیر ادب تواریخ (ناجی منور و شفیع شوق) ص ۱۹۳

و آتش کبر طمعی اوس شس سنده زندگی همنه ز رو
 کنوه شتهد ته داه (۱۹۱۰) عیسوی سنس منزه
 کلیات و لمب کهار من ۲۰ پشه چده و لمب کهار من
 زاسنه ارداه شتهد ته داه (۱۸۱۰) عیسوی سنس
 منزه لیکه نه اومت - موه خمر به زه و لمب کهار سنس
 زاسنس متعلق چده اختلاف - اما پوز سنه وفاتس
 متعلق چده کینه حدس تام اتفاق ته به ون ته چده پوز
 ز و لمب کهار چده آن پرها اومت ته پنه نس بابو
 صابیس سنی چده تراله کهار محلس منزه کهار کام
 کران اومت -

و لمب کهار چده فقیرانه خیالک بروهنه کاله پشه
 اومت ته گبون بوز مک ته چکه سخ شوق
 اومت - یه هه چده وجهه ز و لمب کهار چده
 له کلیات و لمب کهار داکر آفاق عزیز داکر محفوظ بیان
 مولا

ثرہ دآہمہ صدی ہند تقدیر پاک صوفی شاعر اوست
 ولہاب کھارنیتہ نس آرام تراوتہ چہ توت نس
 واتتہ بیلہ رچھنی کھو وری اکھالان نظر تراوان چہ
 تنس چہ اکھ نئی پرتو و پٹھنی گتھان تہ و چہ تہ
 چس حال ہوش زن را و تھنی گتھان تہ و جد
 لیوان بے ساختہ چس ولہاب کھارن یہ شعر زبو
 نیران :-

ہاشیر سوار و کور گتھان اکھ آخر تہ مرن چہ
 تنس تو پرتو زن اگر کھس کھوت دور کرن چہ
 یہ کلام چہ تہ پرتو چ تہینہ ورن دیوان یمیر
 پرتو کہ دری یا و ساری پیغمبر تہ درست خوداہ
 تریش چوان روئی یمیر پرتو کتر حبان پانہ
 قرآن مجید یمیر کتر چہ زہ ۱۔

"خود دار چھ بیتا وسمت ز مہاراجہ امبر سنگھ
 سوزن تریے پتھ (۳۰۰) روپیہ تہ کھس کیت
 گر۔ مگریم دہ شوبے چیز سوزنن واپس۔" لے
 واپ کھارن کلام چھ لکے گھون ہیو۔ اُمی
 سند کلام چھ نامور پتھ اندرا کھ با تھ "طوطہ"
 زیادے مقبول سپد سمیت چھ۔ اتھ اندر چھپے
 اکیس جانا وار سنہر ڈلیل مثالہ پاٹھی پیش کرن
 آثر۔ یمیکی کئیہ شعر نمونہ خاطرہ پیش چھ۔

لچھ نو دچھے ہر شاہ بہینا
 بوز وفا داری عنقا
 گیارہ خبر ملک اپرانے
 بوز کن تھووتے داستانے

لے کا شرا دیک تو آریخ (ناجی منور تہ شفیع شوق)
 صلا

بہودور خان تتر اوس پادشاہ
 بوز وفا داری عنقا
 اوس باغاتس حرم خالش
 تور و تھ نو اسی بے گانس
 تھ مشر گو پاؤہ فقیرا

بوز وفا داری عنقا " ۱
 نندہ ریشن کلامہ چھ و اکھن تہ وژن مشر
 بتھ کئی لیل دہریت کلام و اکھن تہ وژن مشر چھ
 اما پوز نندہ ریشن وژن چھ " شرکی " ناویوت
 یمیمیک مطلب تہ مراد پاک کلام چھ۔ مثلاً
 " تیتھ متے وردی تو دوو

یار خدا یا پاپ نوار

کر و دوو مسلمانس پری بیتیتر ۲

۱۴۶-۱۴۷
 ۱۴۸
 صوفی شاعر علی محمد اسحاق (جلد ۲) ۱۴۸-۱۴۹
 کلیات شیخ العالم دوم حصہ ص ۱۲، ۱۳، ۱۴

یو تتام و لمب کھارنہ کلامک تولق چھہ تھہ
 اندر چھہ تھہ ورن یم لکھ گونکس طرزس پیچہ و نہہ آمتی
 چھہ۔ اما پوز لولک و شہرتہ عرفانک آفتاب چھہ
 و لمب صا بنس کلامس منتر ناگہ ورنہ ہندی پانچ شولہ
 ماران نہ گتی کران۔ اکہ ورنیکی کھنہ شار چھہ نمونہ
 خاطرہ پیش ۔

شمع لڑا جام ہٹہ کے رتے
 سہ گاہ ظلماتس بیوم
 اتھ ظلماتس لعل کیا چھہ
 سہ کس پتے گوم " لہ

لہ صوفی شاہر (محمد امین کامیل) جلد ۲ ۱۷۶ - ۱۷۷

زندہ ہورتیہ حبہ خوتون

زندہ ہورتیہ چھ پانپرس جنوب مشرق کیرل
 بیٹہ حبہ خوتون تھنہ پیمز چھیہ - شیمج باوڈلینگ
 صاب پیمز کران، تہ لکھان چھ
 زہ -

حبہ خوتون چھیہ زندہ ہار (پانپرس) عبد
 رائے تھنہ گھرنیدہ شہتہ اکہ و نرہ (۱۵۵۱ء) عیسوی
 سنس منتر زامتر -

عام تواریخ دان ہنسز متفقہ رائے چھیہ یہ زہ
 حبہ خوتون چھیہ عبد رائے تھنہ کورائی شہتہ زندہ ہار

لکھ شہتہ ادب (محمد امین گل) ص ۱۷۹

روزان اوس حبه خود تو نرسد را صلی ناو
 چھ زون او سمت یہ چھیند تہ پڑاہ پڑ پڑ
 آپچھڑا سی پڑ کینہہ تاہم آسن کینہہ فارسی کتابہ
 یانے کر پسا نام حق تہ قرآن مجید لفظی
 پورمت۔

اما پوز خود رتن اوس مؤد رتہ میوٹ
 ہوٹ عطا کو رمت تہ سستی آتشی
 سو شکل و صورت بخش پڑ زان چھینہ
 سینچ حور پر پوز تراوان آسی پڑ پیمہ کز
 پینہ نس خاوندس برداش گئے تہ تکیا ز
 اوس مولہ ناخواند تہ ان پڑھ گریو اس برابر
 تہ کئی تہ کئی لال دید مسد ناخواند تہ ان پڑھ
 گریو باگہ امت اوس۔ سینچ باوٹھ کا ستر ادبک
 تو آریخ تہ کئی کران چھ زہ۔

"لله ديد مېړه پاكې چېس ياله پاكې اكيس مېړه
 گريستېس سټې فاند رسيد مېړه اكيس اكيس قوه درن
 پريز لويې شكل ته مودر پوړط عطا كور مېړه
 توه سټې گيې نه پنه نس غاوندن يرداش زاله
 نمونه خا طره چپه مجور صا بن به كلامه پيش،

دوه به اكره ژند بار گريسي گريزي
 بختن بناوش ياد شاه باي!
 تنه شاي منتر ته كهو ترس خوه دايي
 يا وكن رايي چپه ميازي ماس
 ونې چپه لوان زه حبه خوتوان اكيس كوه نكه
 وارن ژور ديوان ته اپاري لوك يوسف شاه ترك

۱۰ گاشترادېك توار يخ (ز ناجي منور، بېنفع شوق) ص ۲۷
 ۲۰ كليات حبه خوتوان (از امين گاميل) ص ۵۹

یس حبیب خوتوئے پیچہ نظر پیسہ تہ نظر پیچہ گو و یوسف
 شاہ ترک حبیب خوتوئے پیچہ دیوانہ تہ و اثر شاہی
 دربارس مشر.

یوسف شاہ ترک اوس عاشق مزاج بادشاہ
 یس پین قیمتی وقت جنگلن تہ بیابان مشر
 حبیب خوتوئے بہت عاشق پیچہ گزراوان اوس.
 بہ اوس پانہ شعر و نان - پیلہ زن اُمی ہندی لسی
 فارسی یس تہ کاشیر مشر شعر و فی ہمتی چو
 لہ ہے چو جہہ زہ اہندس وقتس مشر گیلہ
 خانہ جنگی شور و ع - پیچہ اندراکیرن و دسمیر
 پندہ شہتہ تہ پندر شہتہ (۱۵۸۵ء) عیسوی سن
 مشر کثیر پیچہ حملہ کور تہ سوزن پانتر ساس
 (۵۰۰) فوج بھگوان داس یس قیادتس مشر
 کثیر - راجہ بھگوان داسن کور یوسف شاہ ترک

۲۸ مارچ پنداره شہتہ تہ شہتہ شہتہ (۱۵۸۶ء)
 عیسوی سنس منتر اکبر سن دربار سن مشہر
 پیش۔ تہ اکبر سن تقو و یوسف شاہ ترک راجہ
 لودر ملکہ نگر آئی مشہر قادیانیتہ اوہ ہند
 پوشاک بومہ ہرہ ٹاکھ اوس تہ دھنر فی میٹر اس
 یٹھاندر یوسف شاہ ترک چھیکرس بہارس
 مشہر ۱۱ ستمبر پنداره شہتہ تہ دوت (۱۵۹۲ء)
 عیسوی سنس مشہر فوت سپد تہ او بہار
 مشہر سپر دھاگ کرنہ۔ بیلہ زت یوسف شاہ
 ترک پنداره شہتہ تہ گنہ شہتہ (۱۵۹۹ء)
 عیسوی سنس منتر علی شاہ ترکس پتہ (یس
 امی سند مول اوس) تختس بیچہ بیوٹھ۔ ۱۷
 کاشرا دیک تو آریخ چھ لکھان زہ۔

۱۷ تاریخ کشمیر اسلامی عہدین (ڈاکٹر صابر آفانی)

"ییلہ اکبر بادشاہن یوسف شاہ ترک گرفتار کوز
حبیبہ خوتون تر و دنی یاہ تہ پانتہ چھو کہ بچہ اکیس
پہر منتر بیتہ پانتر و نرہ (۵۵) وری و آئشہ
منتر شراہ شہتہ تہ پانتر (۱۶۰۵) عیسوی سن
منتر رحمت حق گئیہ تہ یوسف شاہ ترک
گذر یو پر دیسی ہندس عالمس منتر (سوک)
بہار۔" لے

ہر گاہ یہ پیر مالو زہ حبیبہ خوتون گزریہ
یہ پانتہ چھو کہ ییلہ آسہ ہے ضرور حبیبہ خوتون
پانتہ چھو کہ آندی بچی دفن تہ یا تہ آسہ ہے
زندہ ملے دفن کرنہ آئشہ۔ مگر تیرہ کتہ چھپنہ
کیٹنہ۔

یوتنام حبیبہ خوتون تہ ہندسہ جایہ وفاتک

لے کاشیر ادبک تواریخ (اناجی منور و شفیع شوق) ۱۲۱

تولد چھ تیر چھتہ از تمام ہونکت مولوم سید تھ
 تاہم چھ سہ جالے پورہ پاندر شیشہ نزدیک
 بیستہ نس اصلی مہجور صاب دفن چھ منسوب
 کرنہ یوان زہ حبہ خو تو ان چھتہ اکتی جابہ دفن
 یومہ حقیقت تیر اصلیت چھتہ یلی کہ چھ حبہ
 خو تو تیر ہنس س زندہ مارچ عبد را ہتر فی کوار
 اسس مشن تیر شکہ سہ تیر کئی زہ کینہ تو آریخ
 سکھن والی چھ لب کھان زہ حبہ خو تو ان چھتہ
 گریس کا پیر اکھ گریس کو را سی مشن شیمج باو تھ کران
 کاشرا دیک تو آریخ بتھ کئی لب کھان چھ
 زہ :-

للہ ہوم گاس مشن او س اکھ حیا و بود ناخر
 بسان یس شجارتیکہ فرضہ گریس گوہ و بیستہ
 اُمی سند فرض اُکس لبہ راجس کھوت

بویله را جن در خفه حبسند پس پنجوس پینی کور
 یتیم - فاند کر تکر رود نه بین دوهن با زن
 و شرار یوت تام یوسف شاه شمس بیچ نظر
 بیچ - حالانکه گریسه چید اکه بال یتیم از تیر حبس
 خوتوانه مهند بال و نان چید -

یم حواله دین سستی چیه به کتف ننان زه حبس
 خوتوان کتف چید ز امیر نه کتف چیه فوت سپید یا مژ؟
 اکتف متعلق چید تاریخ لکهن والین شتر اختلاف
 اما پوز اکثر تاریخ لکهن والین هتد اتفاق چید تکتف
 کتف بیچ زه حبس خوتوان چیه ژند هار عبد را تکتف
 گریه تکتف بیچر تکتف متعلق شقه رو ایتر موجود چیه
 یوت تام حبس خوتوانه مهند جایه و فاکتف تولق
 چید - تیر چینه از تام تاریخ لکهن والین هتد

لک شتر ادبک تواریخ ز ناجی منور و شفیع شوق

دستِ مولوم سپیدست کینه تیر - یکنیازه اُمی سنده
 جایه وفاتک چمن کُشیر اندر نیب نشانی
 تنقی کُنت تیر کُنی لال دید پیر جایه وفاتک
 کانه اته پناه چمنه -

حبیب خواتونہ ہندو وقتہ

کاشمیر زبان کی ہندو اہلسا

بدشاہ زین العابدین ہندو وقتہ
 پیچھ چھ یوسف شاہ ترکشس وقتس تام وریہ
 ہتاہ گڑھان یلی کہ زیادے۔ اما پوز آتھو وقتس
 دوران چھینے کشمیر شاہ کاشمیر شاہ عرسند حال
 احوال و بود۔ ممکن چھ شاعری ما آسہ ہے سپدان
 مگر نہ چھ تہن کلام و سی نیاب تہ نہ تین منطق
 کاشمیر تہ ذکرے۔ سہو زبان بوجہ سہ بدشاہ نس وقتس
 مشن رایج اس حقیقت تہ سنسکرت آمیز زامی
 کس کاشمیر اسنس پیچھ تہ چھ شکھ گڑھان۔
 اما پوز ترک دورس مشن زبان حبیب خواتونہ ہندو

و قش مشتر بویسه زبان را هیچ چیز سهو حقیقه
 از روی کسی گاشترین سببها نکهده گاشتر ادب
 تو آریخ چه بسکمان زده -

«نفسه ریخته بدیده حسیه خو توانه تمام
 چینه فارسی زبان بیسته بویسه با کلمی را هیچ
 آسان سپیدیشتر کانه عام شاعر آسته با وجود،
 چینه لوکن پنی زبان نشان بکده ادب رود
 برابر خلق سیدان بکیاره فارسی استعاره
 تشبیهات ته تلمیحات عالمن بش نیرتد رود
 عام لوکن بش و اتان - لحاظ رود زبانی میند
 انهار کلم با کلمی بدلان - حاله لکه الدیس مشر حقیقه
 ایرانی دیو مالا کلمی دورس مشر زامش ته بیجه کنی
 چهر زبانی میند انهار بدیو میند -»

له گاشتر ادب تو آریخ (ناجی منور شفیع شوق) ص ۱۰

حبیب خوتوان تہ شاعری

حبیب خوتوان جیہ گہ درخ شاعر پیغمبر ہندہ سستی
 شاعری ہنر زبانی یاد دینے کس لکھ گوشت پیسہ
 حبیب خوتوان کور کا شہر شاعری منتر سے اثر یاد
 یس نہ بیسہ کاشہ شاعر حسن کا شہر ادریس
 منتر یاد ہوک کر تھہ تکیارہ اُمی سند کلامہ
 جہد رومانوی طرز سستی پور تہ مال مال - یاسہ
 اگر طرفہ جیہ حبیب خوتوان ہندس کلامس منتر و جانی
 کیفیت نظر گرہاں لہ سہ ہر رچ تہ حقیقت زان
 کر تھہ ہر رزہ راز و ادریس پیسہ منس مقصدس
 تہ مطلبس منتر کامیاب تہ کامران بنا وان
 جیہ تہ بیسہ طرفہ جہد اُسہن س کلامس

مشر سہ رؤا ئس لینہ یوان زہ بوزن وائس
چہ حبہ خو تو نہ ہیند کلام بوزن غن تہ فکرن
ہیند بور لو تان ۔

موصریہ زہ حبہ خو تو نہ ہیند شاعری
حبیہ اکہ طسرفہ مجازی عشق اُندی اُندی
گیتی کران تہ بیہ طرفہ " مالین " ہیو پینہ
شاعری ہیند موضوع بناؤتہ
" وارون سیتی واپر چیس نو "

باتہ گپورتی ۔ بیہ کلامن کاشیر شاعری منز اکہ نوو
انہار یاد کورست چہ حبہ خو تو ن اُس اکہ طسرفہ
ایرانی موسیقی تہ علم تہ ادب زانن واجینی تہ
بیہ طسرفہ اکہ گامچ کور، اگر پس کوریمہ کنیہ
کاشیرس لکہ ادیس نو، واقف اُس لہاظ حبیہ
حبہ خو تو نہ کاشیر شاعری منز ورن کھلہ جاے

دژ مژ تہ پین وژن مسنر چھن لکھ بائن ہند
 سہ رنگ بورمت سیں از تام پکھ وں رورہ پین
 وژن مسنر چھپہ واروین ہندو پچ تہ ہمیشہ
 ستی مژ گوی ہند پے۔ تھو کئی دوان ہمشہ دژ
 موئے پٹیس تھو بہتر۔

جبہ خوتو نہ ہندس آخری کلاس مسنر
 چھپہ محبوب سندس فراق مسنر نالہ زاری لبہ
 یوان۔ مشن ۷

زکیو سہ نہ میا نہ بریم و تھو نہ نکھو
 زئیے کہو نہ گبہ میا نہ دے ۷
 پز رچھ یہ زہیم تہ جابہ پانپس اندی پکی
 اور آوتھ چھپہ تھو ستی چھپہ پانپس چ تو آرنی
 ثقافتی تہ ادبی اہمیت پر پور تروان پتھو کئی نہ پانپس

۷ کلیات جبہ خوتو (راہنہ کامل) ۱۵۸

نہ امکی اندی ٹکی گام چھ اکہ طرفہ لل دیدہ ہندو
 واکھو سیتی تہہ بیٹیہ طرفہ حبہ خوتو نہ ہندو
 واکھو سیتی سارے کٹیرہ کیاہ بلی کہ کٹیرہ ہندو
 تہہ پرتھ کاٹہ سے طبقہ کین لوکن گاشہ راوان، سیتہ
 یوت نہ بلی کہ وہاں کھار نہ کلامہ سیتی چھپہ
 سارے کٹیرہ گرنان بلی کہ کٹیرہ ہندو س اندی
 پکس تہہ حقہ ستر ترینہ ورتی دوان۔

یوت تمام حبہ خوتو نہ ہندو کلامہ
 تولق چھ یہ چھ از تام سپنہ بسپنہ پکناونہ امن
 بیٹھک وہہ صرف امیک مچھرتہ موڈریار چھ،
 یس نہ بیٹیہ گاشہ ہندو کلامس مشنہ نظر
 گرتھان چھ۔ حالانکہ حبہ خوتو نہ ہندو کلامہ چھپہ
 کتہ تہ قلمی شخص مشنہ درج ییکہ زت حضرت
 شیخ العالم تہہ لل دیدہ ہندو کلامی کیاہ بلی کہ سارے

کاشترین شاعرین هیند کلاسیکی قلمی نسخہ چھ جاییہ جاییہ
 کتب خانہ تہ لاہور میں مشترک دستی تیار، پیمیک
 خاص وجہ یہ چھ جاییہ باسان زہ حبیبہ خوتون چھپہ یوسف شاہ
 ترکیبہ موجود سیاسی شخصیت ماننے آہر، پیمیک
 حبیبہ خوتون غلط سمجھنے آہر چھپہ۔ نیکاندر نہ کاہہ
 تہ پیر آہر چھپہ سیکہ زن لک دہ پیمیک نہ
 ریش کلامیہ پاک تہ مقدس (Sacred)
 زانتہ لاکوڑ زہر تہ مقود مت چھپہ۔ اُمہ کتہ پیمیک
 باوتہ کران چھپہ کاشتر ادبک تواریخ نیکہ کئی
 لیکھان زہ۔

"حبیبہ خوتون ہیند شاعری سہتی چھپہ
 کاشترین شاعرین ہیند کھوتہ تہ جاد
 نال تصانی سہر ہتر۔ ۱۰

۱۰ کاشتر ادبک تواریخ (ناجی نور دشتیغ شوق)
 ۴۴

پانپرت پانپیر کی "بل"

پانپیر چھ وار پاء "بل" نمبلہ بل، کڈلہ بل،
 فیرتہ بل تہ لہر بل۔ "بل" چھ وناں جا بیریں
 زن کشر ہندین ناوان ستنی اکثر لینہ یوان چھ۔
 یہ زن پروفیسر محی الدین ما جنی صائب پنہ نس
 مقالہ اندر لکھاں چھ زہ :-

"بال" یا "بل" چھ عبرانی لفظ۔
 (HEBREW WORD) نیمیک ملنے آہر چشمہ ماکول
 چھ تہ یس یس یو یو دی گروپ لہر راہ بیتہ ناگس
 نش بستر وگ تہو ستھو پنہن ناوس ستنی بل "بلہ ناوتھ۔

اشہ بل گاندربل، ماٹوس بل تہ چتیا بل پترو ناو
 مین اسی از اچھ بل، گاندربل، مانسبل تہ چھتہ بل

وناں چھ۔ زمانہ گُذران گُذران بنیاؤ کا مثر زبانی
 اندر "بل" عبرانی لفظ۔ ناگو بدلیو جایہ ہند ہم مانے
 تہ اُتھ مانے یس سپٹھ بنے پہ ساکے کُشپر ہند
 گھاٹ یار بل "یارس سمکینج جاسے"
 پانپر کڈلہ نزدیک کڈلہ بل تہ حاجینہ جھیل
 وہ لہر گنڈ پُنج جاسے "گنڈہ بل" بیتر۔ لہ
 ڈاکٹر عزیز احمد چھ لکھیاں زہرہ
 "بل" چھ وناں تھ زہرہ یہ سہ قوہ درتی و سہلو
 ستی ساراب گرہ تہ بیتھ نہ آب تراو کج۔
 ضرور تھے آسہ۔ علی کہ آسہ پانے رو دِستی ساراب
 گرہاں کُشپر ستھ جھیل واریاہ جایہ میں "بل"
 وناں چھ۔ تہ جایہ یہ ناگو کہ لو تہ نہر وستی پانے
 سکہ ناو نہ میں۔ متکون گاندربل، لگری بل،

اچھاہ بل، اُہرہ بل، چھتہ بل، گنگہ بل،
کھنہ بل، کوہ گنجی بل، خواجہ یار بل،
بیشتر۔ ۱

راج ترنگنی سنتر چھ کلہن تھو کی لیکھا

زہ۔

” اودے پاپور پال ”

اُمہ لفظ کی مانے چھتہ سوہ جاے تھو اندر

سا لایک آب اثر تہ پش دتھ نیہ۔ ۲

پنر چھ یہ زہ دیم پور تھو کلہن ” پاپور پال ”

لیکھاں چھ۔ اصلی ناو پانس پرس اوتمت۔ تہ اُتھ

پانس پرس یوہ سہ تر اُندے ٹکی زمین چھتہ تھو اندر

چھ پرتھو وری یہ تہ پرتھو وزہ سا لایک آب

۱۔ تاپک تمدن کشمیر (ڈاکٹر عزیز احمد) ص ۳۱۲

۲۔ راج ترنگنی جلد ۲ ص ۳۰۱

اتران تہ فصل بچس دیتھ لوان۔ حالانکہ پانپرس
 اُندی کچی چھ تہ سروسستی ایتیک زین
 سگناونہ لوان چھ۔ تہ سستی چھ انہ کو لہ تہ نالہ، پو
 کو لو تہ نالہ سستی ایتیک زین سگناونہ لوان چھ۔
 یمن سرن ہند ناو چھ لو دسرتہ مانی بگ سر
 تہ بیہ چھ نمبلہ بلیس مشرقہ طرفہ بچس کھور سر
 یمکے آہ سستی پانپری اُندی کچی زمین
 سگناونہ لوان چھ۔

اکثر چھ یہ ونہ لوان زیم سر پانپرس
 اُندی کچی بے چھ پانپرس سا لاہ سستی مھا لوان
 روزان۔ اما پوز اکت سستی سستی چھ یمن سرن ہند
 فایدہ تہ سہ یہ زہ ایتیک زین چھ یمن وس سروسستی
 سگناونہ لوان تہ بیہ چھ کشر تہ سان سا لانی
 شکار کرنہ خا طر لوان گڑھانہ تکیا زین سرن اندر چھ

شمار روئے بچپن آسان

میتے اوت تہ بلی کہ چھین من اندر چاروا
 ہندہ خاطرہ پیش، زب تہ گاسہ نر تہ بومہ وان
 یہ زن چاروا کے کھوان چھ۔ اُمید لادوہ چھ
 پیش گاسس، زبہ گاسس و گوئی (MATS)
 بناوان تہیمہ سنی کینتر من روزی حاصل کرنک
 ذری یہ تہ میسر سپان چھ۔

وننہ چھ یوان زہ پانس پر اُسی واریاہ
 ناگ تہ تراگ تہ یہ زن محمد دین فوق لکھان
 چھ زہ۔

سلطان زین العابدین بادشاہ "یس کشر
 ہند بادشاہ رو دمت چھ، اُسی اوس
 کوثر ناگ سپٹاہ پسند۔

اتھ زانس منتر اوس وہ کھلیانے پتھری کین

مست تہنے دھین تراو نہ مہین دھین کہ نگہ پوش برجستہ
 پھلی مٹی اسی۔ سہ چھ بیتہ لیکھان زہ اندھ ناگس نکھ اوس
 سلطان زمین العابدین اکھ خورشیدون محل (Palace)
 پامپر کو رمت۔ ۱۰

مگر و نکھنس نہ چھ سہ ناگے تہ نہ خورشیدون
 محل خانے موجود تا ہم چھ مین کتھن پھور دینہ سستی یہ
 پرنون گڑھان زہ پانسپرس اندر چھ تراگ تہ ناگ
 تہ اسی تہ اندر ل تراگ زیادے نامور او سمت چھ۔
 کی کہ میانین نظر تل تہ اوس ناموریدلہ زن زینہ تراگ
 میانین نظر تل نیب نشانے اوس تہ۔

پرن چھ یہ زہ و نکھنس نہ چھ ناگے تہ نہ کاتھ تراگ
 پانسپرس اندر نظر گڑھان تا ہم چھ کیتھ سترین مہند
 ذکر پھور سنج کر نہ او، و نہ تہ موجود۔

۱۰ تاریخ بدشتاھی (محمد دین قزوینی) ص ۲۲۲

موتخصریه زه پانسپر چه و نکهنس سه اکھ
 خوه شیون ته لویه وون تحصیل بیسته دوه به کھوتیه دوه به
 نوی نوی کارخانه تراویه توان چه - مثلن سپنٹ فیکٹری
 وویں - راس میل (Rice Mill) لیته پور -
 جوینری میل پانسپر - سیفکو آئی میل، گرڈ سٹیشن
 ته رونه نگ پاکونگ اکھ بود یار ایچ پی گیس
 و لونه - یمن کارخان منر پانسپر کی ته اندری پکچ
 برگین هندی روزن و آلی ساسه هدی نفرین روزگا
 حاصل کرانته چه -

امیه سلاوه چه پانسپر منر کوه نگه فرمه
 گرن اندر چلا و نه یوان ایسه زن نه من ملکن کونگ
 سوزان چه ته یته کت چه پانسپر کی عام روزان
 و آلی کوه نگ تراپنج، ترمنج ته موه تگرتیار کرینج کام
 کران ته پین روز کار کماوان -

بزرگچهره یزه پانچ پرچم دوه بهر کھوته دوه بهر
 کونگه کار بارگ اکھر کر بن بهوان ته ته وکھه آسمه
 نزد پاکه سینه زن اته کونگه کار بارچه فیکری
 بار سس بن مگر شرط چهره یزه موه جود سرکار
 دیر ابره تحصیل سیاهی ادبی ته ثقافتی اهمیت
 آیه تن خفا و خفا نه تحصیل کن خاص توجه به

کتابیات

کاشف کتاب

- نمبر نام کتاب مصنف و ترتیب کار چھاپنے والی دہائی
- ۱۔ کثیر سون ادب (ترتیب کار) محمد امین کامیل جے کے آئیٹ ڈہلی ۱۹۷۷ء
 - ۲۔ کثیر صوفی شاعری " موتی لال ساقی " " " ۱۹۹۵ء
 - ۳۔ کثیر ادب و تاریخ ناجی نور و شفیع شوق " " " ۱۹۷۸ء
 - ۴۔ (لہجہ) کثیر ادب و تاریخ " " " شالیمار آرٹ پریس لاہور ۱۹۹۲ء
 - ۵۔ کلام شیخ العالم مترجم ابوالاشرف قاری سیف الدین کلاسل پریس دہلی ۱۹۸۸ء
 - ۶۔ کلیات شیخ العالم جملوں و شیر اکادمی جے کے آئیٹ دہلی ۱۹۸۱ء
 - ۷۔ کلیات حبیب خٹون امیر کامل " " " ۱۹۹۵ء
 - ۸۔ کلیات وہاب کھار ڈاکٹر آفاق عزیز و ڈاکٹر محفوظ میاں میاں آئیٹ لاہور ۱۹۹۹ء
 - ۹۔ لکھنؤ جی لال کول دیپروفسر جے کے آئیٹ ڈہلی ۱۹۸۱ء
 - ۱۰۔ نقلا حاجی محی الدین حاجی دیپروفسر کلچرل اکادمی لاہور ۱۹۹۷ء
 - صوفی شاعری محمد امین کامل " " " ۱۹۹۵ء
 - ۱۱۔ رشتہ پرستی ریشی رشید نازکی جے کے آئیٹ ڈہلی ۱۹۷۹ء

- ۱۔ برج نوار (مترجم) موتی لال ساتی کاپرل اکادمی سرنگھ ۱۹۸۱ء
- ۲۔ تاریخ کشمیر اسلامی تہذیبی ڈاکٹر صاحبزادہ قاضی شاہی کمال سرنگھ ۱۹۸۷ء
- ۳۔ تاریخ تمدن کشمیر ڈاکٹر عزیز احمد غلام محمد لار محمد سرنگھ ۱۹۹۰ء
- ۴۔ تذکرہ شعراء کشمیر سید صام الدین راشدی اقبال اکادمی کراچی
- ۵۔ تذکرہ ادیب کشمیر مترجم حصہ اسرار الاشیار غلام محمد نور محمد سرنگھ ۱۹۸۹ء
- ۶۔ تاریخ بدشاہی محمد دین فوفی دہلی
- ۷۔ سرمایہ حیات ڈاکٹر محمد صدیق نیازمند اوپن کانس پبلیشنگ ہاؤس سرنگھ جتوئی ۱۹۹۶ء
- ۸۔ قدیم ترین جغرافیہ شرجم شاہکار چھپند گاشی پبلیشرز سرنگھ ۱۹۹۸ء
- ۹۔ کشمیری فارسی ابجد تاریخ عبدالقادر مہر جیوٹ کشمیر کمال اکادمی ۱۹۶۸ء
- ۱۰۔ کشمیری اردو حصہ اول عبدالقادر مہر جیوٹ کشمیر کمال اکادمی ۱۹۸۶ء
- ۱۱۔ راج ترنگنی (کتابت) جلد ۱ مترجم شاہکار چھپند لایٹ اینڈ لائف پبلیشرز دہلی ۱۹۷۹ء
- ۱۲۔ معرفت الہیہ (اول دوم) مولانا شاہ عبدالغنی پور پوری مکتبہ الفقار دیوبند
- ۱۳۔ ملا محمد شاہ (کشمیری ادبی فارسی مثنوی نگار) ڈاکٹر محمد یوسف خان پریس سرنگھ ۲۰۰۲ء
- ۱۴۔ ہفتہ بیچ سلطان فارسی ادبی و فلسفہ ڈاکٹر محمد صدیق جے کے آئیٹ ڈی
- ۱۵۔ حضرت سلطان عبدالغنی کا حصہ نیازمند اکتوبر ۱۹۹۲ء

اردو رسالہ و اخبارات

- ۱۔ مہینہ نامہ انکار شماره ۱ ایڈیٹر ایچ۔ کیو۔ آریلیاس جمال پرنٹنگ پریس ۱۹۸۹
- ۲۔ ہزارہ جلد ۲۶ شماره ۶ ایڈیٹر محمد احمد ندوی کپڑا کلاویں جملہ ۱۹۸۷
- ۳۔ گلستانہ کشمیر جفرانیہ ہندوستان پر گوالیہ شیخ غلام محمد انیسٹیشنر ۱۹۸۶
- ۴۔ ہندوستانی تناظر جلد ۱ شماره ۱ مئی ۱۹۹۷
- ۵۔ ادبی دنیا کشمیر محمد عبداللہ قریشی لاہور ۱۹۰۶ء مارچ اپریل

اخبارات

- ۱۔ اخبار الصفا ۱۴ جون ۲۰۰۱ء سہریگر
- ۲۔ " سرنگر ٹائمز جلد ۳۲ ۱۵ جون ۲۰۰۱ء " فارسی کتابہ
- ۱۔ آئین اکبری (ابوالفضل) جلد ۲ قلعہ کشور لکھنؤ ۱۸۹۳ء
- ۲۔ باتع سلیمان متلوم ملا سعد اللہ شاہ آبادی فارسی مخطوط مملوکہ نمک تحقیق و اشاعت کشمیر یونیورسٹی سہریگر
- ۳۔ بادشاہ نامہ لاہوری جلد ۱ ملا عبدالحمید لاہوری کالج پریس ملتان
- ۴۔ تاریخ حسن جلد دوم (پیر غلام حسن کھویہی) مطبوعہ محکمہ تحقیق و اشاعت کشمیر یونیورسٹی سہریگر ۱۹۵۴ء
- ۵۔ تاریخ کبیر سوم بہ قائف (خواجہ محی الدین) مطبوعہ رسد کاشی ۱۹۰۵ء
- الابرار جلد اول (مسکین) امرتسر

۶- تاریخ کثیر مخطوط ملا محمد شاه خلیل مرچاوری مخطوط مملوکه تحقیق و
انت کثیر نو نویسی سرنگر

۷- تاریخ اعظمی (واقعا کثیر) خوابه محمد اعظم دیدری لاہور ۱۹۳۲ء

۸- رسالہ تقریفات ملا شاہ قدوسی قلمی نسخہ مملوکه تحقیق واقعا
غائبانہ یاغیا کثیر نو نویسی سرنگر

۹- سلطانی ملا بہاء الدین ترمذی مطبع محمدی سلیم پری لاہور ۱۹۰۷ء

۱۰- شرح قصیدہ دلیل العارفین اسد اللہ رشتی نو کثیر ۱۹۷۹ء
لاہور شیخ بابا داؤد خاں (مرتبہ) سرنگر

۱۱- تحفہ بہار (مثنوی سلطانی) ملا بہاء الدین قلمی نسخہ ریسرچ
لاہور ری سرنگر

۱۲- عمل صالح موصوف بہ محمد صالح کتب لاہور ۱۹۵۸ء، ۱۹۵۹ء
شاہجہاں نامہ جلد ۱ و ۲

۱۳- کلیات شیخ سعدی شیرازی سعد شیرازی موسسہ امیر کبیر
تہران ۱۳۴۱ ش

۱۴- کلیات اقبال فارسی چاکوالہ پیم شرق مطبوعات امیر کبیر
(اقبال ۱) ۱۳۲۰ ش

۱۵- مثنویا ظفر خان احسن قلمی نسخہ محکمہ تحقیق و انت کثیر نو نویسی سرنگر

۱۶۔ شکرنامہ نیاں الدین منظور قلمی نسخہ حکمہ تحقیق و اشاعت کثیر پونیورسٹی

۱۔ مشنری مشنری مولیناروی دم سب رنگ کتاب گھر دہلی

۸۔ دیوان عثمانی ڈاکٹر ریاض احمد

مدہ مقدمہ شیرانی جے کے آفیس ڈہلی ۱۹۸۴ء

۱۱۔ واقعات کثیر سلسلہ مطبوعہ ۱۸۰ خواجه محمد اعظم دیدری مطبوعہ لاہور

۱۲۔ ہدایت المخلصین (میرزا باجید تیلہ مولیٰ) قلمی نسخہ گورنمنٹ ۱۹۲۸ء

تحقیقی لائبریری برگ ۷۱ ب محبوب پریس دیوبند

عربی کتابہ تہ رسالہ

۱۔ التوضیحات شرح سبع المعلقات مترجم مختار علی بن محمد علی محبوب پریس دیوبند

۲۔ امانت کثیر الدکتور محمد مظفر حسین الندوی بیت الحکمتہ الندویہ لاہور ۱۹۳۳ء

عربی رسالہ

۱۔ ثقافت الہند المجلد ۵۷ مجلس الہند للعلاقات الثقافتیہ دہلی الجدیدہ

ع ۱۹۹

القرآن

۱۸۵۔ سورۃ الاعراف آیت ۱۸۵

۲: سورۃ الرحمن آیت ۲۶-۲۷ (۳) سورۃ البقرہ آیت ۱۱۵

سنکرت

۱۔ وکرمانک دیوچرتم (از بلہن) حوالہ پروفیسر (ڈاکٹر) بدری

ناظر کلا۔ شوبہ سنکرت کثیر پونیورسٹی۔

(W)

ENGLISH BOOKS

1. FREEDOM MOVEMENT IN
KASHMIR 1931-1940 Dr. G. H. KHAN
SRINAGAR - 1980
2. HAPPY VALLEY WILLIAM
WAKEFIELD LONDON - 1879
3. HISTORY OF ELIET VOL. NO 5 DELHI 1700
INDIA
4. ISLAMIC CULTURE G.M.D. NEW DELHI
IN KASHMIR SOFI 1979, 1996
5. KALHANS RAJATARANGNI M.A. STEEN DELHI
(A CHRONICAL OF THE 1900, 1961
KINGS OF KASHMIR) 1979
6. KASHMIR THEN AND NOW. G.L. KOUL SRINAGAR
(A HISTORICAL SURVEY) 1972
7. KASHMIR BEING A G.M.D. NEW DELHI
HISTORY OF KASHMIR SOFI 1996
8. KASHMIR UNDER MONIR-BUL SGR, 1959,
SULTANS HASSAN 1974.
9. KEYS TO A LALA RUKH 1953,
KASHMIR PUBLICATION 1957
10. SAFFOWN AGONY DR. G.M. SGR.
IN KASHMIR MIR 1992

11. THE SPIRIT OF ISLAM SYED AMBER ALI DELHI 1978, 1992
12. THE AGRARIAN SYSTEM OF KASHMIR 1506-1819 AD. DR. MUSHTAQ A KAW AIMAN PUBLICATION Sept. July 2001

ENCYCLOPAEDIAS

1. ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA VOL. X
2. WORLD BOOK ENCYCLOPAEDIA VOL. XVI

NEWS PAPERS

1. "GREATER KASHMIR" DEC. 17, 1993
2. "KASHMIR TIMES" NOV. 20, 1993

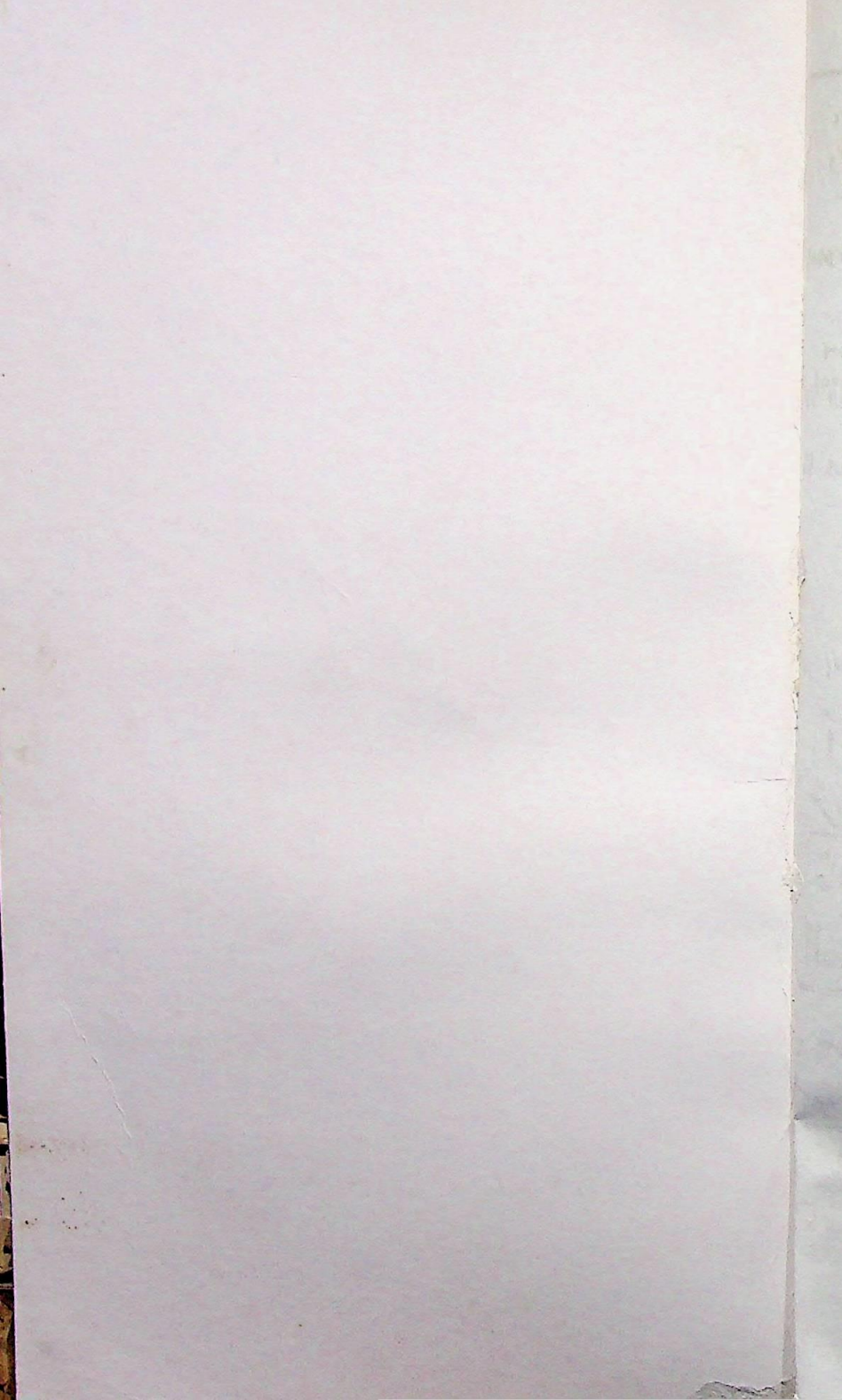
2(Kas)

2/5/05

05-06

8

c

کونگہ پوش تہ پانپر

آکھ تحقیقی مطالعہ

تحقیق کارڈا کٹر شواللہ آہنگر